

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a Cultural Tourism Destination in Nong Khai Province

โดย

พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร.

ผศ.ดร.เจษฎา มูลยาพอ

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.

พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน,ผศ.ดร.

นางอิงอร บุตรศรีผา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

MCU RS ว. 189/2567

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a Cultural Tourism Destination in Nong Khai Province

โดย

พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร.

ผศ.ดร.เจษฎา มูลยาพอ

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.

พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน,ผศ.ดร.

นางอิงอร บุตรศรีผา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

MCU RS ว. 189/2567

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a Cultural Tourism Destination in Nong Khai Province

By

Phra Wanchai Phuridatto, Dr.

Asst. Prof.Dr.Jesada Munyapho

Phramaha Prayad Panyavaro, Dr.

Phramaha Prateep Aphiwattano, Asst. Prof. Dr.

Mrs. Ingon Boothsripha

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campas

B.E.2567

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS V. 189/2567

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: **พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย**

ผู้วิจัย: **พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร,** และคณะ

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๗

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้: 1) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 9 องค์ (พระเก้าองค์) ในบริบททางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อจัดทำคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระเก้าองค์ในบริบททางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย 3) เพื่อรายงานผลการนำคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระเก้าองค์ไปใช้ในบริบททางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย การวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดที่ประดิษฐานพระเก้าองค์ ซึ่งแต่ละแห่งเป็นทั้งแหล่งโบราณคดีและสถานที่แสวงบุญทางพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพระเก้าองค์ในหนองคาย วัตถุประสงค์ของการศึกษา งานวิจัยเรื่อง "พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ๙ องค์: การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย" ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่าน การลงพื้นที่ศึกษา การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถามที่มีโครงสร้างเพื่อความครอบคลุมและแม่นยำของข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย เจ้าอาวาส 9 รูปจากวัดต่างๆ ผู้นำชุมชน 9 คนจากหมู่บ้านริมแม่น้ำโขงในหนองคาย (รวมทั้งหมด 18 คน)ทีมวิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบบรรยายดังนี้:. การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพระเก้าองค์ในบริบทวัฒนธรรมหนองคาย 1)หลวงพ่อพระสวย (วัดยอดแก้ว) ลักษณะศิลปะ: ปางมารวิชัย แบบศิลปะล้านช้าง ขนาด: กว้าง 27 นิ้ว สูง 109 ซม. ความพิเศษ: ริมฝีปากยิ้มแย้มเป็นเอกลักษณ์ ประวัติ: สร้างโดยพระเจ้ามหาวันนาแห่งล้านช้างความศักดิ์สิทธิ์: เคยมีชายชุดขาวมาขอยาแล้วหายตัว เชื่อว่ามีเทพทองคำ (หลวงพ่ออินทรา) คุ้มครองอานิสงส์: ค้าขายรุ่งเรือง รักษาโรคภัย ประสบความสำเร็จในการงานและการศึกษา2)หลวงพ่อพระสุข (วัดศรีคุณเมือง)วัสดุสำริด ศิลปะ: แบบล้านช้าง (พุทธศตวรรษที่ 19) ขนาด: กว้าง 91 ซม. สูง 114 ซม งานเทศกาลสำคัญ: ขบวนแห่เทียนประจำปี (เดือน 5) 3) หลวงพ่อพระแสง (วัดศรีสัตนาค)วัสดุ: โลหะผสมเงินทอง (น้ำหนัก 15 กก.) ขนาด: กว้าง 82 ซม. สูง 120 ซม. อานิสงส์: เพิ่มบารมี มั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ 4) หลวงพ่อพระเสาร์ (วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ) วัสดุ โลหะประดับนาคทอง ขนาด: กว้าง 65 ซม. สูง 151 ซม. (รวมฐาน) จารึก: อักษรธรรมโบราณที่ฐาน ความเชื่อ: ให้อายุยืน สุขภาพดี ค้าขายกำไร (พระพุทธรูปอื่นๆ ในกลุ่มพระเก้าองค์ได้รับการบันทึกไว้อย่างละเอียดทั้งประวัติศาสตร์ ลักษณะศิลปะ และความสำคัญทางวัฒนธรรม) 2. การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยว คู่มือแบ่งเป็น 4 ส่วน

หลัก ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม: วิเคราะห์เปรียบเทียบศิลปะล้านช้าง เส้นทางท่องเที่ยว: แผนการเดินทาง 1 วัน (วัดในเมือง เช่น วัดโพธิ์ชัย วัดศรีคุณเมือง) และ 2 วัน (รวมอำเภอท่าบ่อ โพนพิสัย) -พิธีกรรมและเทศกาล เช่น สรงน้ำสงกรานต์ ประเพณีลอยเรือไฟ บริการนักท่องเที่ยว: คิวอาร์โค้ดแสดงข้อมูลเสมือนจริง โฮมสเตย์ชุมชน 3. ผลการนำคู่มือไปใช้ด้านการท่องเที่ยว: นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะชาวลาวจากความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจท้องถิ่น: ยอดขายหัตถกรรม (เช่น ผ้าทอกลุ่มไทพวน) และรายได้จากบริการนำเที่ยวเพิ่มขึ้น *การอนุรักษ์วัฒนธรรมฟื้นฟูประเพณี (เช่น ขบวนแห่ประจำปีพระทราย) ลดปัญหาการละเมิดกฎ (เช่น การแต่งกายไม่เหมาะสมในวัด)ข้อท้าทายและข้อเสนอแนะ: ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ และพัฒนาเนื้อหาหลายภาษา (ภาษาอังกฤษ/จีน)สรคู่มือนี้ประสบความสำเร็จในการเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เสริมสร้างจุดเด่นของหนองคายในฐานะจุดหมายปลายทางทางจิตวิญญาณและประวัติศาสตร์ แนวทางต่อไปควรพัฒนาดิจิทัล (เช่น แอปพลิเคชัน) และร่วมตลาดกับจังหวัดอื่นๆ

คำสำคัญ: พระ ๙ ส..,การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ศิลปะล้านช้าง

Research Title: **The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a Cultural Tourism Destination in Nong Khai Province**

Researcher: PhraWanchai Phurita Asst. Prof. Dr.Jesada Munyapho and Group

Department: Mahachulalongkorntajavidyalaya University Nong Khai Campus

Fiscal Year: 2567 /2024

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkorntajavidyalaya University

Abstract

This research report has the following objectives: To compile knowledge about The Nine Sacred Buddha Images) within the cultural context of Nong Khai Province. ๒) To develop a tourism management manual for Phra 9 S. in the cultural context of Nong Khai Province. ๓) To report the results of implementing the tourism management manual for Phra 9 S. in the cultural context of Nong Khai Province. The study collected data from temples housing Phra 9 S., each of which serves as an archaeological and Buddhist pilgrimage site. The research employed qualitative methods, including interviews with stakeholders involved in Phra 9 S. tourism in Nong Khai. Research Objectives The study, titled " The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a cultural Tourism Destination in Nong Khai Province " is a qualitative research (Qualitative Research) project. Data collection methods included: Fieldwork Non-participatory observation In-depth interviews A structured questionnaire was designed to ensure comprehensive and accurate data collection. Key informants included: 9 abbots of the respective temples 9 community leaders from riverside villages along the Mekong in Nong Khai (Total: 18 participants) The research team analyzed and synthesized the data, presenting findings in a descriptive format as follows: Knowledge Compilation of Phra 9 S. in Nong Khai's Cultural Context ๑)Luang Pho Phra Suay (Wat Yot Kaew) Artistic Features: Maravijaya posture, Lan Xang art style Dimensions: 27-inch lap width, 109 cm height Unique Trait: Distinctively smiling lips History: Commissioned by King Maha Vanna of Lan Xang Sacred Legends A mysterious white-clad man once requested medicine and vanished. Believed to be

protected by a golden bull deity (Luang Pho Inthara). Miraculous Benefits Prosperity (especially for merchants) Healing from illnesses, Success in business and exams ๒) Luang Pho Phra Suk (Wat Si Khun Mueang) Material: Bronze Art Style: Lan Xang (19th century),Dimensions: 91 cm lap width, 114 cm height Key Festival: Annual candlelit procession (5th lunar month) ๓) Luang Pho Phra Saeng (Wat Si Sa Ket) Material: Silver and gold alloy (15 kg weight) Dimensions: 82 cm lap width, 120 cm height Blessings Enhances reputation and social status, Strengthens personal charisma ๔) Luang Pho Phra Sao (Wat Pradit Thammakhun) Material: Metal with gold-naga inlays Dimensions: 65 cm lap width, 151 cm total height (including base) Sacred Inscription: Ancient Dhamma script on the base Beliefs Grants longevity and health Attracts wealth and abundance *(Additional Buddha images in the Phra 9 S. group were similarly documented with historical, artistic, and cultural details.)* ๒. Development of the Tourism Management Manual The manual was structured into four sections, Historical & Cultural Significance Comparative analysis of Lan Xang art styles, Travel Routes & Maps 1-Day Itinerary: 5 urban temples (e.g., Wat Pho Chai, Wat Si Khun Mueang) 2-Day Itinerary: Extended routes to Tha Bo and Phon Phisai districts Rituals & Festivals Songkran water-pouring ceremonies Boat lantern festivals (Lai Ruea Fai) Tourist Services QR codes for augmented reality info Community-based homestays and local guides Results of Manual Implementation Tourism Growth visitor satisfaction (noted for historical depth) Increased Lao tourists due to cross-border cultural ties Economic Impact Rise in local handicraft sales (e.g., Tai Phuan woven textiles) New income streams: Guided tours, food stalls Cultural Preservation Revival of rituals (e.g., Phra Sai's annual procession) Reduced rule violations (e.g., inappropriate attire in temples) Challenges & Recommendations, Need for disability-friendly access (e.g., wheelchair ramps), Multilingual expansion (English/Chinese versions) Conclusion The manual successfully bridged cultural heritage and sustainable tourism, enhancing Nong Khai's appeal as a spiritual and historical destination. Future efforts should focus on digital integration (e.g., app development) and regional marketing collaborations.

Keywords: Phra 9 S., Cultural tourism, Lan Xang art.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตานุเคราะห์ เกื้อกูลจากบุคคลและผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยทั้งหลายตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินการและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณพระครูสุธีกิตติบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุติภัค อภินนฺโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย พระมหาสมยศ สุทฺธิสิริ ที่กรุณาตรวจรูปแบบรายงานวิจัยเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่ให้โอกาสกับผู้วิจัยสามารถทำวิจัยได้สำเร็จ กราบขอบพระคุณพระภาวนาวัชรมุนี,ดร รองอธิการบดี วิทยาเขตหนองคายและที่ปรึกษาโครงการวิจัย พระครูพิศาลสารบัณฑิต, รศ.ดร. ช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ผู้ประสานศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์นาคินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่อำนวยความสะดวกตลอดถึงให้คำแนะนำในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบตุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่ให้ทุนในการทำวิจัย และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ ทุกรูป/คน ที่สนับสนุนเวลา สถานที่ อุปกรณ์ แบ่งเบาภาระงานให้ผู้วิจัยและคณะวิจัยสามารถทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอบูชาคุณอันยิ่งแด่พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์และท่านผู้มีอุปการคุณ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจงมีความสุขความเจริญทุกคนเทอญ

พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร.

๒๗ มกราคม ๒๕๖๘

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ก-ข

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ค-ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

สารบัญ ..... ฉ

สารบัญตาราง ช

สารบัญภาพ ซ

บทที่ ๑ บทนำ ๑

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ๑

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๘

๑.๓ ปัญหาการวิจัย ๘

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย ๘

๑.๕ คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ๙

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย ๙

๑.๗ ประโยชน์ที่ใช้ในการวิจัย ๑๐

บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๑๑

๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย ๑๑

๒.๒ **สภาพทั่วไปเกี่ยวกับวัดในจังหวัดหนองคาย...** ๑๘

๒.๓ พระ ๙ ส. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๒๐

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว..... ๔๙

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา..... ๖๑

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๖๗

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย ๖๘

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย ๘๐

๓.๑ รูปแบบการวิจัย..... ๘๐

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ..... ๘๒

๓.๓ เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการวิจัย..... ๘๒

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล..... ๘๒

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล..... ๘๔

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย..... ๘๔

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย..... ๘๗

๔.๑ ผลการศึกษาคามองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย..... ๘๗

๔.๒ ผลการศึกษาตามการพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส.ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย..... ๙๒

๔.๓ ผลการศึกษาผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย..... ๙๖

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย..... ๙๗

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... @๐๐

๕.๑ สรุปผลการวิจัย..... ๑๐๐

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย..... ๑๐๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ..... ๑๐๙

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป..... ๑๐๙

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย..... ๑๑๐

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ..... ๑๑๐

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะด้านการเผยแพร่องค์ความรู้..... ๑๑๐

บรรณานุกรม..... ๑๑๑

ภาคผนวก..... ๑๑๘

ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์..... ๑๑๙

ภาคผนวก ข แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์..... ๑๒๑

ภาคผนวก ค หนังสือนำ..... ๑๒๕

ภาคผนวก ง ภาพประกอบ..... ๑๒๖

ภาคผนวก จ การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์..... ๑๒๗

ภาคผนวก ฉ บทความวิจัย..... ๑๒๙

ประวัติผู้วิจัย..... ๑๖๔

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑	แสดงจำนวนวัด พ.ศ. ๒๕๖๓	๑๘
ตารางที่ ๒	แสดงจำนวนพระภิกษุและสามเณร	๑๙

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่ ๑	รูปภาพที่ ๑ หลวงพ่อพระสวย	๒๐
รูปภาพที่ ๒	รูปภาพที่ ๒ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์	๒๒
รูปภาพที่๓	รูปภาพที่ ๓ จารึกวัดศรีคุณเมือง	๒๓
รูปภาพที่๔	รูปภาพที่ ๔ หลวงพ่อพระแสง	๒๔
รูปภาพที่๕	รูปภาพที่ ๕ หลวงพ่อพระแสง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดศรีษเกษ จังหวัดหนองคาย	๒๔
รูปภาพที่๖	รูปภาพที่ ๖ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ	๒๕
รูปภาพที่๗	รูปภาพที่ ๗ หลวงพ่อพระเสาร์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ	๒๖
รูปภาพที่๘	รูปภาพที่ ๘ พระพุทธรูปในพระอุโบสถ์	๒๗
รูปภาพที่๙	รูปภาพที่ ๙ ประชุมจัดงานมหาสงการนต์ วัดโพธิ์ชัย	๒๘
รูปภาพที่๑๐	รูปภาพที่ ๑๐ หลวงพ่อพระใสองค์จำลองในพระ อุโบสถ์ วัดโพธิ์ชัย	๒๙
รูปภาพที่๑๑	รูปภาพที่ ๑๑ การแห่พลวงพ่อพระใสองค์จำลอง	๒๙
รูปภาพที่๑๒	รูปภาพที่ ๑๒ หลวงพ่อพระใส องค์จำลอง	๓๗
รูปภาพที่๑๓	รูปภาพที่ ๑๓ ขบวนฟ้อน ถวายหลวงพ่อพระใส วันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๖๘	๓๘
รูปภาพที่๑๔	รูปภาพที่ ๑๔ พระอุโบสถอาคารทรงไทยจตุรมุข	๓๙
รูปภาพที่ ๑๕	รูปภาพที่ ๑๕ ภาพจากฝาผนังพระอุโบสถ์	๔๐
รูปภาพที่ ๑๖	รูปภาพที่ ๑๖ พระธาตุอรหันต์ องค์เก่า	๔๑

รูปภาพที่ ๑๗	รูปภาพที่ ๑๗ พระธาตุพระอรหันต์	๔๑
รูปภาพที่ ๑๘	รูปภาพที่ ๑๘ หลวงพ่อทองแสน	๔๒
รูปภาพที่ ๑๙	รูปภาพที่ ๑๙ หลวงพ่อทองแสน	๔๓
รูปภาพที่ ๒๐		

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

พระพุทธรูป หรือ “พระพุทธปฏิมา” ตามภาษาบาลี หมายถึง พระรูปที่ใช้แทนองค์พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาในพระพุทธศาสนา มูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้น นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนาน พระพุทธเจดีย์” ประทานความเห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้น ปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนา โปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์นั้น ๑ พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธองค์มาช้านาน ก็มีความรำลึกถึง จึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้น ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสันถารกับพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับ เพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงค์ที่จะอ้างว่าพระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้น เป็นแบบอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ อ้างว่า พระพุทธรูปมีขึ้น โดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธองค์ เพราะตัวอย่างสร้างขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวนี้เป็นเพียงตำนานที่น่าจะเขียนขึ้นภายหลัง เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปกันแพร่หลายแล้ว

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๗ หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ ๗๐๐ ปี โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้น ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๖ ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน โดยเฉพาะพุทธประวัติที่ปรากฏอยู่ตามศาสนสถาน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจติยสถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยว กิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์ และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูป หรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่

หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดียปรากฏขึ้นราว ๆ ในยุคนี้เริ่มเกิดมีพระพุทธรูป ศิลปะคันธาระแบบกรีก อันถือกันว่าพุเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธรูปที่สืบมาจนถึง

ปัจจุบัน[๑] ในพุทธศตวรรษที่ ๗ โดยเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราว ๆ พ.ศ. ๖๖๓ - ๗๐๕ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชกษัตริย์แห่งอาณาจักรมาซิโดเนียทางตอนเหนือของประเทศกรีซ ได้สร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ครอบคลุมคาบสมุทรบอลข่าน อียิปต์ ตุรกี และเปอร์เซีย จนมาถึงดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ที่แคว้นคันธารราฐ ในพุทธศตวรรษที่ ๓ คติการสร้างรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปจึงน่าจะได้แรงบันดาลใจจากอิทธิพล ของชาวกรีก ที่แพร่หลายตั้งแต่ในครั้งนั้น และนำเอาคติ ความเชื่อต่างๆ เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมือง ส่งผลให้นำความนิยม ในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมา สร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น ดังนั้น พระพุทธรูป สมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นสมัยแรกสุดที่มีการสร้างพระพุทธรูป จึงมีลักษณะเป็นแบบชาวกรีกค่อนข้างมาก ทั้งรูปร่าง หน้าตา และลักษณะการครองจีวร

การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสัญลักษณ์ แทนพระพุทธองค์ ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละสกุลช่าง และแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่ในการสร้างพระพุทธรูป จะมีสัญลักษณ์สำคัญ ที่บ่งบอกว่า รูปนั้นเป็นพระพุทธองค์ เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ หรือลักษณะของมหาบุรุษรวม ๓๒ ประการ เช่น มีขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณีษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของ พระพุทธรูป ทำเป็นตุ่มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ

วัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปในระยะแรกของอินเดีย เช่น ในสมัยคันธารราฐ ได้แก่ ศิลา โดยนำมาสลักเป็นภาพเล่าเรื่อง ทั้งงานประติมากรรมนูนสูง นูนต่ำ และลอยตัว ในระยะต่อมา จึงมีการสร้างพระพุทธรูปโดยการหล่อด้วยสำริด โดยเฉพาะในอินเดีย ภาคใต้ เช่น ในสมัยอมราวดี

สำหรับหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยในระยะแรกเริ่ม ตั้งแต่สมัยก่อนทวารวดี และในสมัยทวารวดี พบว่า มีการใช้วัสดุหลายอย่าง ได้แก่ ดินเผา ปูนปั้น ศิลา ทองสำริด จนกระทั่งถึงสมัยสุโขทัย ล้านนา อยุธยา และรัตนโกสินทร์ จึงมีวัสดุชนิดอื่นเพิ่มขึ้นมา ได้แก่ ทองคำ นาก ไม้ หินสีต่างๆ หรือสลักจากศิลาแลงเป็นโกลน (การขึ้นรูปเป็นเค้าโครงอย่างคร่าวๆ) แล้วปั้นปูนทับ รวมทั้งการก่ออิฐถือปูน หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ โดยทั่วไปแล้ว ไม่ว่าพระพุทธรูปจะสร้างด้วยวัสดุประเภทใดก็ตาม มักมีการลงรักปิดทองด้วย ดังนั้น พระพุทธรูปส่วนมากจึงมีสีทองทั้งองค์

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระพุทธรูปสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า และส่วนหนึ่ง เพื่อบอกเล่าถึงพุทธประวัติว่า มีความเป็นมาอย่างไร จึงเป็นมูลเหตุของการสร้างพระพุทธรูป เพื่อเล่า

---

[๑] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๒),หน้า ๓๕.

เรื่องราวในแต่ละตอนขึ้น ความหมายของคำว่า “ปาง” จึงหมายถึง พุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่ง ต่างจากคำว่า “มุทรา” ที่หมายถึงการแสดงท่าด้วยพระหัตถ์ว่า พระพุทธเจ้ากำลังทรงกระทำอะไร ในศิลปะอินเดียรุ่นแรกๆ ปรากฏการแสดง “มุทรา” ของพระพุทธรูปเพียง ๖ ท่าเท่านั้น ได้แก่ มารวิชัย สมาธิ ปฐมเทศนา ทรงแสดงธรรม (วิตรรกมุทรา) ประทานอภัย และประทานพร การแสดงมุทรานี้ บางครั้งมุทราหนึ่งอาจนำไปใช้ในพุทธประวัติตอนอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น ท่าทรงแสดงธรรม มีปรากฏอยู่ในพุทธประวัติหลายตอน อย่างไรก็ดี ตามความเข้าใจในปัจจุบัน มักรวมเรียกการแสดงมุทราว่า การแสดงปางด้วย ส่วนการแสดงปางหรือพุทธประวัตินั้น แรกเริ่มมีเพียง ๔ ปาง ตามสังเวชนียสถาน ทั้ง ๔ แห่ง ได้แก่ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนา และปางปรินิพพาน ต่อมาภายหลังจึงเพิ่มขึ้นเป็น ๘ ปาง ตามมหาสถาน ที่เพิ่มขึ้นจาก ๔ แห่ง เป็น ๘ แห่ง ที่เรียกว่า อัฏฐมหาสถาน ปางที่เพิ่มขึ้น ๔ ปาง ได้แก่ ปางทรมานช้างนาฬาคีรี ปางทรงรับบาตรจากพญาวานร ปางยมกปาฏิหาริย์ และปางเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เพื่อเป็นตัวแทนศาสดาผู้ที่นับถือศาสนาพุทธย่อมทราบดีว่าพระพุทธปฏิมาหรือพระพุทธรูป คือสิ่งที่เป็นตัวแทนพระบรมศาสดาของศาสนาพุทธ แต่อาจมีผู้สงสัยอยากทราบที่มาของการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งหนังสือศิลปกรรมไทย: พระพุทธปฏิมา พระบรมมหาราชวัง วัด เรือนไทยภาคกลาง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวถึงที่มาไว้ว่า พระพุทธรูปในประเทศไทยนับเป็นผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ที่ยอดเยี่ยม เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นการแสดงถึงความศรัทธาเลื่อมใสที่มีต่อพระบรมศาสดาและเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน จึงมีการสร้างพระพุทธรูปตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

เจตนาในการสร้างพระพุทธรูปก็เพื่อให้เป็นสิ่งแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากกว่าจะสร้างให้เหมือนพระองค์จริง เพราะสร้างขึ้นหลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วหลายร้อยปี จึงไม่มีผู้สร้างคนใดได้เคยเห็นพระองค์มาก่อน โดยเริ่มสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ ในแคว้นคันธาระของประเทศอินเดีย ซึ่งเคยถูกปกครองด้วยพวกเชื้อสายแม่ทัพนายกองของพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์แห่งประเทศกรีซมาก่อน ต่อมาพ่ายแพ้จึงเปลี่ยนการปกครองไปอีกหลายราชวงศ์จนในที่สุดราชวงศ์กุษาณะซึ่งมีเชื้อสายจีนขึ้นปกครอง กษัตริย์ในราชวงศ์กุษาณะ คือ พระเจ้ากนิษกะผู้ทรงนับถือศาสนาพุทธ ได้แสวงหาช่างฝีมือในการสร้างรูปประติมากรรมเพื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นบูชา และคงได้ช่างจากอาณาจักรโรมันตะวันออกซึ่งนิยมสร้างรูปเทพเจ้าในศาสนาของตนเข้ามาช่วย ทำให้พระพุทธรูปในสมัยคันธาระมีลักษณะคล้ายคลึงกับเทวรูปของกรีกโบราณ-โรมัน นอกจากนี้ยังนำเอาลักษณะของมหาบุรุษจากตำราของพราหมณ์ที่มีอยู่แต่เดิมมาเป็นพื้นฐานในการสร้างด้วย เมื่อแคว้นคันธาระสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว ชาวอินเดียในแคว้นมถุราซึ่งเป็นแคว้นที่ตกอยู่ใต้อำนาจของแคว้นคันธาระได้รับแรงบันดาลใจจากแคว้นคันธาระก็คิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นบ้าง แต่เป็นเพราะชาวมถุราเคยทำรูปประติมากรรม เช่น รูปมนุษย์ รูปยักษ์ รูปเทวดา มาก่อน

พระพุทธรูปที่ช่างชาวมถุราสร้างขึ้นจึงแสดงลักษณะเชื้อชาติเป็นศิลปะอินเดียได้อย่างเด่นชัด โดยไม่มีแบบอย่างของพระพุทธรูปคันธาระปะปนเลย [๒] **พระพุทธรูป**ถือเป็นงานประติมากรรมชั้นยอดของไทย ที่แสดงว่าไทยเป็นชาติที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน และกล่าวถึงพระพุทธรูปสำคัญในประเทศไทยไว้หลายองค์ จึงนำมาเสนอพอเป็นสังเขปดังนี้ [๓]

ในดินแดนไทยสมัยทวารวดีระยะแรก ได้พบหลักฐานพระพุทธรูปเพียงไม่กี่ปาง ซึ่งเป็นศิลปะที่สืบต่อมาจากอินเดียโดยตรง ได้แก่ ปางประทานพร ปางทรงแสดงธรรม ปางมารวิชัย และปางสมาธิ ในระยะต่อมาจึงมีการสร้างพระพุทธรูปปางอื่นๆ ทั้งที่เป็นการดัดแปลงให้เป็นแบบท้องถิ่น และที่คิดริเริ่มขึ้นใหม่ เช่น พระพุทธรูปปางทรงแสดงธรรม ทั้ง ๒ พระหัตถ์ในศิลปะทวารวดีนั้น ก็ไม่มีปรากฏในอินเดีย พระพุทธรูปลอยตัวปางลีลาถือว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในศิลปะสุโขทัย และพระพุทธรูปแสดงปางประทานอภัย ทั้ง ๒ พระหัตถ์ที่เรียกว่า ปางห้ามสมุทร อาจเกิดขึ้นครั้ง

ศิลปะล้านช้างและศิลปะลาว (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔) อาณาจักรล้านช้างเริ่มต้นขึ้นเมื่อพระเจ้าฟ้างุ้มสถาปนานครเชียงดง-เชียงทอง (๔๔๕ มหาสิลา วีระวงศ์ ประวัติศาสตร์ลาว,แปลโดย สมหมาย เปรมจิตร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐) หน้า ๙๕) เป็นศูนย์กลางของ อาณาจักร ซึ่งจากการวิเคราะห์พัฒนาการตั้งแต่การเริ่มต้นของอาณาจักรจะพบว่า อาณาจักรเชียงดง-เชียงทอง ก่อนที่จะมาเป็นอาณาจักรล้านช้างนั้นมีพัฒนาการคล้าย ๆ กับอาณาจักรใกล้เคียงในดินแดนไทยในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ได้แก่อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนาและอาณาจักรอยุธยา เป็นต้น อาณาจักรเหล่านี้ ล้วนมีพื้นฐานการอยู่อาศัยของผู้คนมาก่อนแล้วตั้งแต่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือสังคมแบบดั้งเดิม และกลุ่ม ชนเหล่านั้นมีพัฒนาการครั้งสำคัญคือ การรับวัฒนธรรมทางศาสนา ในที่นี้หมายถึงศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ที่มีบทบาทอยู่ในภูมิภาคนี้ซึ่งเมื่อศาสนาดังกล่าวเข้าสู่กลุ่มชนเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมความเป็นอยู่เปลี่ยนไป จากหลักฐานทางด้านศิลปกรรมสามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการในระยะแรกเริ่มก่อนที่จะมีการสถาปนาอาณาจักร เชียงดง-เชียงทอง

พัฒนาการของชนกลุ่มนี้ได้ผ่านพัฒนาการของศาสนายุคแรกเริ่มที่รับมาจากอินเดีย ในวัฒนธรรมทวาร วดีและวัฒนธรรมเขมร จนถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จนกระทั่งวัฒนธรรมเขมรค่อยๆ เสื่อมและสิ้นสุดลง กลุ่มชนในแถบนี้จึงเริ่มมีอิสระและสถาปนาอาณาจักรของตัวเองขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยเริ่มจาก อาณาจักรสุโขทัย (ราว พ.ศ. ๑๘๐๐) อาณาจักรล้านนา (ในปี พ.ศ. ๑๘๓๙) อาณาจักรอยุธยา (ในปีพ.ศ. ๑๘๙๓) และอาณาจักรเชียงดง-เชียงทองหรือล้านช้าง (ใน

---

[๒] https://shorturl.asia/vXQzV ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗..

[๓] https://shorturl.asia/vXQzV ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ปีพ.ศ. ๑๘๙๖) ในการศึกษาพระพุทธรูปได้แบ่งยุคสมัยของศิลปะลาวทั้งหมดที่อิงกับการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ อาจแบ่งออกเป็น ๑. สมัยก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง - ร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดีในประเทศไทย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๗) - วัฒนธรรมเขมร (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘) ๒. สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ (วัฒนธรรมเขมรและท้องถิ่น) (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙) ๓. สมัยอาณาจักรล้านช้าง (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓) ๔. สมัยอาณาจักรลาวภายใต้การปกครองของอาณาจักรไทย (กรุงเทพฯ) (พุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕) ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะส่วนที่เป็นงานศิลปะในสมัยที่เป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างแท้จริง

สมัยอาณาจักรล้านช้าง (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓) ศิลปะล้านช้างสามารถแบ่งตามอิทธิพลทางศิลปะได้คือ อิทธิพลศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) (รูปที่ ๕๖) ศิลปะที่มีบทบาทอย่างแท้จริงในยุคเริ่มต้นของอาณาจักรล้านช้าง คือ ศิลปะสุโขทัย จากหลักฐานพระพุทธรูปที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกับ สุโขทัยชัดเจนที่สุด ได้แก่พระพุทธรูปแบบหมวดใหญ่ในศิลปะสมัยสุโขทัย โดยได้พบหลักฐานว่าส่วนหนึ่งอาจนำมาจากสุโขทัยและอีกส่วนหนึ่งสร้าง ขึ้นในอาณาจักรล้านช้างเอง แต่น่าจะมีช่างมีฝีมือจากสุโขทัยมาร่วมสร้าง เพราะพระพุทธรูปในกลุ่มแรกนี้ฝีมือดีมาก ทั้งทางด้านการหล่อและรูปแบบ ศิลปะ แทบไม่ผิดเพี้ยนไปจากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านช้าง น่าจะผ่านทางเมืองน่าน เพราะมีเส้นทางการเดินในสมัยโบราณ รวมทั้งล้าน ช้างและเมืองน่านเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน โดยเฉพาะในระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อาณาจักรสุโขทัยรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศาสนาได้แพร่หลายขึ้นไปยังอาณาจักรล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และน่าจะแพร่หลายเข้าไปในอาณาจักรล้านช้างด้วยเช่นกันอิทธิพลศิลปะล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒) (รูปที่ ๕๗) อาณาจักรล้านช้างและล้านนามีความสัมพันธ์กันในฐานะ เครือญาติซึ่งปรากฏหลักฐานในเอกสาร อย่างน้อยตั้งแต่รัชกาลของ พระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาถ (พ.ศ. ๑๙๑๕-๑๙๖๑)(๔๕ ๕ มหาสิลา วีระวงศ์ประวัติศาสตร์ลาว,แปลโดย สมหมาย เปรมจิตร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐) หน้า ๖๓. เป็นต้นมา ด้วย เหตุที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในรัชสมัยของพระเจ้า ติโลกราชจนถึงสมัยพระเมืองแก้ว ในสมัยของพระเจ้าโพธิสารราชมี ความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างล้านนากับล้านช้าง ได้ส่งคณะทูต มาขอพระไตรปิฎกและคณะสงฆ์จากล้านนา พระเมืองแก้วได้ส่ง พระไตรปิฎกพร้อมพระสงฆ์จำนวน ๖๐ รูปมายังอาณาจักรล้านช้าง(๔๖ พระรัตนปัญญาเถระ ชินกาลมาลีปกรณ์, หน้า ๑๖๘ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวนี้มีกล่าวถึงในเอกสารลาวเช่นเดียวกันดูในมหาลิลา วีระวงศ์, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๗๙ ระบุศักราช พ.ศ.๒๐๔๖) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ราว ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จนมาถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ อาณาจักรล้านช้างและล้านนามีการติดต่อสัมพันธ์กันและยังแสดงให้ เห็นด้วยว่าอาณาจักรล้านช้างส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาและ งานศิลปกรรมมาจาก

ล้านนา จึงเชื่อว่าช่วงนี้เองที่ศิลปะล้านนาได้ เข้ามาแพร่หลายในล้านช้าง จากหลักฐานของงานศิลปกรรม โดยเฉพาะพระพุทธรูปได้พบว่าส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่นำมาจากล้านนาโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งเป็น อิทธิพลที่ปรากฏในพระพุทธรูปล้านช้าง รวมทั้งพบว่าอิทธิพลศิลปะล้านนามีบทบาทสูงสุดในศิลปะล้านช้าง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พระพุทธรูปที่มีรูปแบบศิลปะล้านช้างอย่างแท้จริงในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ (รูปที ๕๘) เนื่องด้วยพระพุทธรูปในศิลปะล้านช้างมีแหล่งบันดาลใจทาง ศิลปะจากหลายแหล่ง โดยเฉพาะที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุด คือ ศิลปะล้านนา เพราะเป็นดินแดนติดต่อกันและมีความสัมพันธ์กันทาง เครือญาติทำให้ศิลปะล้านนามีอิทธิพลต่อรูปแบบพระพุทธรูปล้านช้าง เป็นอย่างมาก และปรากฏอยู่เป็นระยะเวลานานก่อนที่ศิลปะล้านช้างจะพัฒนาเป็นของตัวเองอย่างแท้จริงตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา ส่วนศิลปะอื่นๆ มีปรากฏอยู่บ้าง แต่เป็นส่วนน้อย มักแทรก อยู่เฉพาะลักษณะย่อย คือศิลปะสุโขทัย ปรากฏในรูปของพระพุทธรูป ลีลา ศิลปะอยุธยา ได้แก่ พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัยทั้งสองพระ หัตถ์ (ปางห้ามสมุทร) หรือการแสดงชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ สาเหตุ สำคัญเนื่องมาจากอาณาจักรล้านช้างมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในสมัย ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นต้นมา ประกอบกับช่วงระยะเวลาดังกล่าวอาณาจักรสุโขทัยได้รวมเข้ากับอยุธยาแล้ว และอาณาจักร ล้านนาเองก็อยู่ในสภาพเสื่อมและตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าในที่สุด

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดหนองคาย โดยเฉพาะ พระ 9 ส. มีความเป็นมาและความสำคัญที่น่าสนใจ คือ 1. ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ พระ 9 ส. เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ในวัดสำคัญ 9 แห่งในจังหวัดหนองคาย โดยแต่ละองค์มีประวัติความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความเชื่อของชุมชน โดยส่วนใหญ่สร้างขึ้นในยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ในสมัยล้านช้างและรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธรูปเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม แต่ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาของชาวหนองคาย เรื่องความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อพระ 9 ส. เป็นที่เคารพนับถืออย่างมากในท้องถิ่น เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในการประทานพรด้านต่าง ๆ เช่น ความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพ ความสงบสุข และความสำเร็จในชีวิต ความเชื่อนี้สืบทอดมายาวนานและสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างชุมชนกับพุทธศาสนา โดยในแต่ละปีมีผู้คนเดินทางมาสักการะเพื่อเสริมสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว

บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม พระ 9 ส. ได้รับการพัฒนาให้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปสักการะพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ภายในวันเดียว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ 9 ส. ยังช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีท้องถิ่นอีกด้วย ระเทศ ในด้านการท่องเที่ยววัด จังหวัดหนองคายได้ชื่อ

ว่าเป็นดินแดนพระอริยสงฆ์ เพราะพระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ๒ รูป คือ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี แห่งวัดหินหมากเป้ง และหลวงปู่เหรียญ วราโภ แห่งวัดอรัญญบรรพต จำพรรษาที่จังหวัดหนองคาย และมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาทั้งชาวชาวไทยและชาวลาว คือหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดหนองคาย ร้อยละ ๙๙ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น จังหวัดหนองคายจึงมีวัดกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ถึง ๕๐๖ วัด แบ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ๑ วัด และวัดราษฎร์ ๕๐๕ วัด มีพุทธสถานที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวหลายแห่ง ล้วนเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย[๔] วัดในจังหวัดหนองคายหลายแห่ง มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ตั้งสำคัญของแหล่งโบราณสถานมากมาย อาทิ พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง พระธาตุโพนจิกเวียงงัว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งพบหลายพื้นที่ทั่วทั้งจังหวัด[๕] วัดในจังหวัดหนองคายจึงถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงทางพระพุทธศาสนาอีกแหล่งหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในปัจจุบัน

ปัจจุบันในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีพระ ๙ ส. จำนวน ๕ วัด ในอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด และอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด แต่ละวัดล้วนมีประวัติความเป็นมาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน และมีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนชื่อวัดที่เป็นมงคลสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมและกราบไหว้ได้ แต่สภาพปัญหาที่พบคือ ยังมีวัดหลายแห่งในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ขาดการประชาสัมพันธ์ความสำคัญของวัดให้นักท่องเที่ยวรู้จัก และขาดฐานข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาไหว้พระในจังหวัดหนองคาย จึงรู้จักวัดในเขตเทศบาลเมืองเฉพาะวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพียงไม่กี่วัดเท่านั้น อีกทั้งวัดหลายแห่งยังขาดระบบการจัดการที่ไม่รองรับต่อธุรกิจการท่องเที่ยวที่ดีพอ ดังนั้น จึงควรมีการจัดฐานข้อมูลวัดสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดทั้งจัดทำผังเส้นทางการเดินทางไปไหว้พระยังวัดต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เพื่อประหยัดเวลาในการเดินทาง

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาเกี่ยวกับพระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยวได้มีการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ได้

---

[๔] อธิป อุทัยวัฒนานนท์, นิสรา อารุณี, และรุ่งจิต จารุพงษ์ทวิช, “แผนที่ท่องเที่ยวพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กันยายน/พฤศจิกาย ๒๕๕๔) : ๔๗.

[๕] เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์, “เที่ยววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

การส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน ได้การสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดหนองคาย ได้สร้างองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑. . พระ ๙ ส. อาจยังไม่มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒. ขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ของพระเก้าสอในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

๓. การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ ปัญหาจราจร หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ยั่งยืน

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา/ประเด็นการวิจัย มุ่งการศึกษา

๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในจังหวัดหนองคาย จำนวน ๙ วัด

๒) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ จำนวน ๙ วัด โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

๓) กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จำนวน ๙ วัด ได้แก่

๑) เขตอำเภอเมืองหนองคาย จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย
- วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสวย
- วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสุก
- วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระแสง
- วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์
- วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระใส

๒) เขตอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย
- วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อทองแสน
- วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อแสนห้า

๓) เขตอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย
- วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสี่ยง
- วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อสีบุญเฮือง

๑.๖ คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในภาษาบาลีมีคำที่หมายถึงวัด ๓ คำ คือ “อาราม” “วิหาร” และ “อาวาส”

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง พระ 9 ส. มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผู้คนมักเดินทางมากราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพ ความเจริญรุ่งเรือง การงาน การเงิน และความสงบสุขในชีวิต ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางไปเยี่ยมชมและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะ สถาปัตยกรรม และมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่หรือชุมชนนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและเคารพในทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้อีกด้วย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และหรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวภายในวัด หรือดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเที่ยวชม เช่น

ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี โบราณวัตถุ ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาทางวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ใช้ในการวิจัย

๕.๑ ด้านวิชาการ.ได้มีการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ได้การส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน ได้การสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดหนองคาย ได้สร้างองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

๕.๒ ด้านนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

๕.๓ ด้านเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (Creative Space) ที่เชื่อมโยงกับพระ๙ ส. สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายแก่นักท่องเที่ยว

๕.๔ ด้านสังคมและชุมชน การส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนและเครือข่ายท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”

บทที่ ๒
แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตในการวิจัย ตามลำดับดังนี้

๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย

๒.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับพระศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดหนองคาย

๒.๓ พระ ๙ ส. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดหนองคายก่อนประวัติศาสตร์

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณหนองคาย-เวียงจันทน์ พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันว่า เป็นแหล่งชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ คือ บริเวณลุ่มน้ำโมง (ห้วยโมง) อำเภอท่าบ่อ ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ มีชื่อเรียกว่า “แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน” อยู่ที่ตำบลโคกคอน อำเภอท่าบ่อ หม้อดินโบราณที่ได้จากแหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน เป็นชนิดที่ไม่มีสี แต่มีลายเล็บขูด ลายเชือกทาบ นอกจากนี้ยังพบเครื่องประดับหิน แก้วทั้งลูกปัด กำไล เศษสำริด จำนวนมาก ชาวบ้านบางคนมีเครื่องมือหินพวก ขวานหินขัด หัวธนูหิน เครื่องมือหินเหล่านี้น่าจะมีมาก่อนยุคบ้านเชียง รอบโบสถ์วัดศรีสะอาดกลางหมู่บ้าน มีเสมาหินสมัยทวาราวดี และครกหินใหญ่ที่น่าจะเป็นเบ้าหลอมโลหะ เชื่อว่าคนโบราณบ้านโคกคอนแห่งนี้ จะต้องสัมพันธ์กับภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีแน่นอน ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ยังพบ “เหรียญเงินฟูนัน” อายุประมาณ ๒ พันปีด้วย ซึ่งเหรียญเงินชนิดนี้เคยมีการพบที่เมืองออกแก้วทางเวียดนามใต้ ปากแม่น้ำโขงก่อนออกทะเล และที่เมืองอู่ทองโบราณ จังหวัดสุพรรณบุรี และเมืองนครชัยศรีโบราณ จังหวัดนครปฐมก็พบ การพบเหรียญเงินสมัยฟูนันเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าแหล่งโบราณคดีมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนต่อเนื่องมาถึงยุคตอนต้นประวัติศาสตร์ด้วย ทั้งยังมีการติดต่อเชื่อมโยงทางสังคมกับดินแดนอื่นด้วย นอกจากนี้ ยังพบกระดูกมนุษย์กระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งโบราณคดีนี้ ส่วนเศษเครื่องปั้นดินเผาที่ถือว่าเป็นยุคแรก ๆ นี้ พบมากในเขตตอนเหนือของจังหวัดหนองคาย และทางตอนเหนือของจังหวัดหนองคายยังเป็นแหล่งถลุงโลหะสมัยโบราณ มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโลหะ หนองคายพบที่ ภูโล้น อ.สังคม ซึ่งเป็นแหล่งทำเหมืองแร่ทองแดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อีกแห่งหนึ่งคือบ้านหนองบัว ต.โคกคอน อ.ท่าบ่อ

พบว่า เป็นแหล่งถลุงแร่โลหะขนาดใหญ่พอสมควร[๑] จึงกล่าวได้ว่า พื้นที่จังหวัดหนองคาย-เวียงจันทน์ นอกจากจะเป็นแหล่งโบราณคดีชุมชนก่อนประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแอ่งอารยธรรมที่ ๓ ที่แยกศึกษาต่างหากจากแอ่งอารยธรรมสกลนคร เพราะสภาพภูมิศาสตร์ประกอบไปด้วย ๑) บุ่งทาม คือ “แอ่ง” ที่อุดมสมบูรณ์แก่การเกษตรกรรม ประมง การดำรงชีพ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นศูนย์กลาง ๒) มุขปาฐะ ประวัติความเป็นมาของบ้านเมือง มีความเกี่ยวข้องกับตำนานอุรังคธาตุ เรียกดินแดนหนองคาย-เวียงจันทน์ว่า “แคว้นสุวรรณภูมิ” ซึ่งแยกออกมาจากดินแดนในเขตสกลนคร นครพนม และแขวงคำม่วน ๓) เวียงเกิดขึ้นทุกปากลุ่มน้ำที่เป็นทางออกสู่แม่น้ำโขง เช่น เวียงจันทน์ เวียงคำ (เวียงคุก) เวียงงัว เวียงนกยูง เป็นต้น[๒]

๒.๑.๒ พัฒนาการของหนองคายในยุคประวัติศาสตร์

หนองคายในอดีตเป็นเมืองที่ขึ้นกับอาณาจักรขอม เมื่ออาณาจักรขอมล่มสลายลง ก็ได้ขึ้นกับอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและเวียงจันทน์ พัฒนาการในประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองกับชื่อบ้านนามเวียงที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่จังหวัดหนองคาย มีลำดับความเป็นมาและอายุต่าง ๆ กัน ดังนี้

เวียงคำ-เวียงคุกคู่แฝดเวียงจันทน์ ปรากฏชื่อเรียกทางฝั่งหนองคายปัจจุบันว่า “เวียงคุก” ที่อำเภอเมืองติดเขตอำเภอท่าบ่อ อยู่ตรงข้ามกับเมืองเวียงคำ (เมืองซายฟอง) ทางฝั่งลาว ทั้งเวียงคำ-เวียงคุก น่าจะเป็นเมืองเดียวกัน พบหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุร่วมสมัยกันทั้งสองฝั่ง มีทั้งเสมาหินทวาราวดีลพบุรี ต่อเนื่องถึงล้านช้าง ชื่อเวียงคำปรากฏอยู่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ว่า “เบื้องตะวันออกเท้าฝั่งของเวียงจัน-เวียงคำเป็นที่แล้ว” ในขณะเดียวกันการกล่าวถึงเมืองเวียงจันทน์-เวียงคำ ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง แสดงให้เห็นขอบเขตราชอาณาจักรสุโขทัย โดยเวียงจันทน์-เวียงคำเป็นรัฐอิสระอยู่พ้นอำนาจของสุโขทัย ซึ่งแผ่อำนาจไปทั่วอาณาบริเวณอุษาอาคเนย์ช่วงนั้น ดังนั้น จึงแสดงว่าการเป็นพันธมิตรหรือรัฐเครือข่ายที่เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันระหว่างราชอาณาจักรสุโขทัยกับเวียงจันทน์ - เวียงคำ เป็นไปในทางที่ดี ถึงขั้นตีความได้ว่า สุโขทัยเกิดจากการขยายขอบเขตราชอาณาจักรทางลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนี้ แล้วขยายไปทางใต้เรื่อย ๆ และมีลำดับพัฒนาการจนเป็นราชอาณาจักรอยุธยา ขับไล่อำนาจขอมออกจากพื้นดินของชาวสยามได้อย่างสิ้นเชิง ความสำคัญของเวียงคำ – เวียงคุกนี้ นับเป็นแหล่งศึกษาพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของคนหนองคายโบราณในช่วงพุทธศตวรรษ ที่ ๑๔–๒๐ โดยเฉพาะช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พบหลักฐานที่เกี่ยวกับอำนาจการปกครองเหนือดินแดนนี้ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทั้งฝั่งเวียงคำ - เวียงคุก ทั้งนี้ ตามหลักฐานปรากฏว่าฝั่งเวียงคุกของไทย (ชื่อเต็มคือเวียงคุคำ ที่หมายถึง ครุตักน้ำ ต่อมา “คุคำ” กร่อนเสียงเป็น “คุค” และ “คุก” ดังในปัจจุบัน เข้าใจว่าเวียงคุกคำในปัจจุบันก็คือเวียงคำในอดีตนั่นเอง) รวมทั้งที่ตั้งของวัดพระธาตุบังพวนซึ่งอยู่ถัด

---

[๑] Ramita, “พงศาวดารเมืองหนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://shorturl.asia/OlANy [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

[๒] สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, “การสร้างฐานข้อมูลหมู่บ้านหัตถศิลป์ของเมืองคู่แฝด หนองคาย-เวียงจันทน์ เพื่อส่งเสริมการเที่ยวเที่ยวลุ่มน้ำโขง”, **วารสารความหลากหลายทางวัฒนธรรม**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖๘.

จากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามา ๕ กิโลเมตร มีซากวัดและพระสถูปเจดีย์รูปแบบต่าง ๆ รวม ๑๐๐ กว่าแห่ง ที่จะทำให้การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของศิลปะล้านช้างได้ดีกว่าที่อื่น

เวียงงัว ปรากฏชื่อในตำนานพระอุรังคธาตุว่า พระรัตนเถระและจุลรัตนเถระได้นำพระบรมธาตุ เขี้ยวฝาง ๓ องค์มาประดิษฐานไว้ที่โพนจิกเวียงงัว “งัว” คือวัวในสำเนียงภาคกลาง และเชื่อว่าเป็นพื้นที่ในตำบลบ้านฝาง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เล่าสืบต่อกันมาถึงตำนานสำคัญของชุมชนโบราณแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนหนองคาย รวมทั้งภูพระบาทในจังหวัดอุดรธานีด้วย ก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของชุมชนแถบนี้เช่นกัน แม้กระทั่งเค้าเงื่อนจากนิทานเรื่องท้าวบารส - นางอุษา ก็มีว่า เมืองของท้าวบารสอยู่ “เมืองปะโค เวียงคุก” โค เป็นภาษาแขกที่เขมรรับมาใช้ แปลว่า “งัว” ของชาวอีสานและ “วัว” ของภาคกลาง วิเคราะห์จากวรรณกรรมฮินดูเรื่อง “พระอุณรุทธ” (อนุรุทธ) ซึ่งเป็นหลานพระกฤษณะ (พระนารายณ์ปางหนึ่ง) ซึ่งสำเนียงในตำนานชาวอีสาน คือ “พระกืดนารายณ์” พระธาตุเวียงงัว เป็นรูปแบบศิลปะแบบปะโค (สำเนียงเขมรว่าเปรียะโค) ของเขมรโบราณ พ.ศ. ๑๔๒๐ – ๑๔๔๐ (พุทธศตวรรษที่ ๑๕) มีทั้งเทวาลัย ภาพสลักหิน และประติมากรรมหินในกัมพูชา ต่อเนื่องจากศิลปะแบบกุเลน (จามกับชวา) มีประสาทปะโค โลเลย บากอง เป็นต้น และคงส่งอิทธิพลขึ้นมาถึงโพนจิกเวียงงัวด้วย เสียดายที่เทวรูปหิน ประติมากรรมสำคัญ บางวัดนำปูนพอกแปลงเป็นพระพุทธรูปแล้ว แต่จากรูปถ่ายเก่าที่ผู้สนใจเคยถ่ายไว้ ผู้เชี่ยวชาญเขมรดูแล้วปรากฏว่าเป็นศิลปะแบบปะโค

เวียงนกยูง อยู่ติดห้วยโมง เขตกิ่งอำเภอโพธิ์ตาก มีเสมาหินยุคทวาราวถึง ๕๒ ชิ้น ซึ่งได้ขนย้ายไปไว้ที่วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ ปรากฏชื่อปากโมงหรือห้วยโมงนี้ในตำนานพระอุรังคธาตุว่า “หมื่นนันทอาราม มีครัว ๕๐,๐๐๐ ครัว อพยพมาตั้งอยู่ปากห้วยนกยูง หรือปากโมงก็เรียก” ห้วยโมงมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาภูพานแดนที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ซึ่ง รศ.ดร.ศรีศักร วัลลิโภดม เคยโยงเส้นทางการแผ่อิทธิพลของขอมโบราณสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ น่าจะเกี่ยวข้องกับเส้นทางนี้เป็นสำคัญ ทั้งยังเป็นเส้นทางที่ชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ ใช้อพยพไปสร้างศรีสัชชนาลัย - สุโขทัย ผ่านเข้าไปยังนครไทยก่อนจะพัฒนาไปยังซีกตะวันตกของนครไทย หลังจากพ้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แล้ว จนท่านกล้าที่จะชี้ชัดลงไปว่าชาวสยามในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางของแม่น้ำเจ้า พระยาก็คือชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ ซึ่งเคยรุ่งเรืองมาก่อนในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนี่เอง โดยที่ลักษณะการขยายอาณาจักรของชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ เป็นไปเพื่อหาเส้นทางออกสู่เมืองท่าชายฝั่งทะเล คือ จากเวียงจันทน์ - เวียงคำ ผ่านเข้ามาทางห้วยโมง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเวียงนกยูงเข้าไปถึงเขตอำเภอบ้านผือ ผ่านเข้าในเขตอำเภอนากลาง อำเภอวังสะพุง อำเภอด่านซ้าย จากนั้นข้ามเทือกเขาเข้ามาในเขตอำเภอนครไทย แล้วจึงลงไปตามลำน้ำแควน้อย ก็จะสามารถไปถึงยังกลุ่มบ้านเมืองในลุ่มน้ำน่าน ที่เมืองพิษณุโลกได้ และเมื่อผ่านไปยังสุโขทัยได้ ก็หมายถึงสามารถออกทะเลได้ทางฝั่งทะเลอินเดีย (อ่าวเบงกอล ที่เมืองเมาะตะบันในพม่าปัจจุบัน) จากหลักฐานโบราณสถานโบราณวัตถุต่าง ๆ ตามเส้นทางนี้พบว่า มีความเชื่อมโยงกันอยู่มาก และน่าจะเป็นถึงเส้นทางการค้าในสมัย “สามเหลี่ยมทองคำโบราณ” ด้วย “โมง” ไม่มีในภาษาถิ่นอีสาน แต่ในภาษาของชาวโส้ (กะโซ่ ข่าโซ่) ซึ่งพูดภาษาตระกูลมอญ - เขมร (ยังมีคน

ชาวโส้อาศัยอยู่ที่อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย) มีคำว่า “โหม่ง” แปลว่า “นกยูง” และที่โบสถ์พระเจ้าองค์ตื้อ อำเภอท่าบ่อ ซึ่งเดิมห้วยโมงมาออกแม่น้ำโขง ตรงนี้มีเจดีย์สำคัญเป็นที่หมายเรียกว่า “ธาตุนกยูง”[๓]

เปงจานนครราช อยู่เขตอำเภอรัตนวาปี ในปัจจุบัน บริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเองยังมีเสมาหินขนาดใหญ่เหลืออยู่ชิ้นหนึ่งที่เหลือรอดจากการกวาดทิ้งลงแม่น้ำโขงเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าพ่อเปงจาน” มีอายุอยู่ในยุคทวาราวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ที่ฐานมีอักษรปัลลวะอินเดียจารึกไว้ แต่เลอะเลือนจนอ่านไม่ได้ ยังมีร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ทั่วบริเวณริมแม่น้ำโขงเป็นแนวยาวถึง ๑๐ กิโลเมตร ตั้งแต่นิคมสร้างตนเอง หน่วยซ่อมและบำรุงสะพานโรงเรียนประชาบดี โรงเรียนนิคมบ้านเปงจาน จนถึงวัดเปงจานใต้ เมื่อลองขุดลึกลงไปใต้บริเวณนี้เพียงไม่กี่นิ้วก็พบซากกองอิฐกองอยู่มาก สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่

เมืองหล้าหนอง - หนองคาย หลักฐานเก่าแก่ที่สุดของเมืองหล้าหนองคือ พระธาตุหนองคาย เชื่อว่าเป็นพระธาตุฝ่าเท้าขวา อายุราวๆ เดียวกับพระธาตุบังพวน เมืองลาหนองหรือเมืองหล้าหนอง ในตำนานอุรังคธาตุ คือเมืองเดียวกัน สมัยนั้นเชื่อว่ายังไม่มีคำว่า “คาย” ปรากฏ (“คาย” มาจากคำว่า “ค่าย” ซึ่งมาจากคำว่า “ค่ายบกหวาน” สมัยที่กองทัพไทยมาตั้งค่ายตีเมืองเวียงจันทน์อยู่บริเวณริมหนอง มีต้นบกหวาน จึงเรียกว่าหนองค่ายบกหวาน ซึ่งกลายมาเป็นนิมิตชื่อเมืองหนองคายปัจจุบัน) ต่อมาพระอรหันต์ ๘ รูปได้นำพระบรมธาตุมาบรรจุที่นี่ สมัยต่อมาสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงสร้างพระเจดีย์ครอบพระธาตุฝ่าเท้าขวานั้นไว้ จนกระทั่งแม่น้ำโขงไหลกัดเซาะตลิ่งพัง เป็นผลให้พระธาตุล้มจมลงอยู่ในแม่น้ำโขงมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นเพียงยอดฐานกลางแม่น้ำโขง เวลาหน้าน้ำต้องทำเครื่องหมายไว้ พอหน้าแล้งก็จะเห็นส่วนยอดฐานพระธาตุโผล่อยู่กลางแม่น้ำโขง ชาวบ้านยังให้ความเคารพกราบไหว้ เชื่อกันว่าเวลาเข้าพรรษาจะมีพญานาคมาถือศีลภาวนาอยู่บริเวณพระธาตุหนองคายนี้เป็นประจำ ปัจจุบันได้มีการสร้างพระธาตุหล้าหนองจำลองไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง บริเวณชุมชนวัดธาตุ เขตเทศบาลเมืองหนองคาย

เมืองปากห้วยหลวง มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงมาตั้งแต่สมัยราชอาณาจักรล้านช้างเชียงทอง (หลวงพระบาง) โดยเจ้าเมืองปากห้วยหลวง มีราชทินนามว่า “พระยาปากห้วยหลวง ” เมืองปากห้วยหลวงน่าจะเป็นบ้านเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยปลายทวาราวดี ปรากฏชื่อเมืองปากห้วยหลวงในพงศาวดารลาวมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งอาณาจักรล้านช้าง ประวัติศาสตร์ลาว ที่มหาสิลา วีระวงศ์ เรียบเรียงไว้ถึงตอนที่พระเจ้าฟ้างุ้มยกทัพมาตีเอาเวียงจันทน์ เวียงคำและบ้านเมืองแถบทางใต้อาณาจักรล้านช้างเชียงทอง เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๘ ครั้งนั้นได้เมืองปากห้วยหลวงรวมไว้ในราชอาณาจักรของพระองค์ด้วย จึงน่าจะแสดงได้ว่า เมืองปากห้วยหลวงมีความสำคัญมาในยุคเดียวกันกับเวียงจันทน์ เวียงคำ จากนั้นพระเจ้าฟ้างุ้มได้จัดระเบียบการปกครองราชอาณาจักรล้านช้างใหม่ ให้ “เวียงปากห้วยหลวง ” จัดอยู่ในเมือง เช่นเดียวกับเวียงจันทน์ เวียงคำ และให้พระยาปากห้วยหลวงเป็นเจ้าเมืองเมื่อสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่นคร

---

[๓] สำนักงานจังหวัดหนองคาย, “แนะนำจังหวัดหนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/Zuorv [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

เวียงจันทน์เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๙๓ แล้ว เมืองปากห้วยหลวงก็ยังมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่เมืองหลวงตั้งอยู่ที่เชียงทอง (หลวงพระบาง) เจ้าเมืองปากห้วยหลวงทุกพระองค์ที่มาเป็นพระยาปากห้วยหลวงนับว่าเป็นบุคคลสำคัญในราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้าง เพราะถือว่าเมืองปากห้วยหลวงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งรองมาจากเวียงจันทน์ เมืองปากห้วยหลวงตั้งอยู่ที่ปากน้ำห้วยหลวง อันเป็นที่ตั้งของอำเภอโพนพิสัย พบว่ามีวัดร้างอยู่เป็นจำนวนมากและศิลาจารึกเป็นอักษรไทยน้อยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกเมืองปากห้วยหลวงว่าเมืองโพนแพน หลังจากปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ - ๒๓๗๐ ได้โปรดเกล้าฯ ให้บุตรเจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นพระพิชัยสุริยวงศ์ เจ้าเมืองโพนแพน ชื่อโพนพิสัย อาจได้ชื่อมาจากคำว่า โพนพระพิชัย ซึ่งคำอีสานออกเสียงพิชัยว่าพิสัยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกเมืองโพนแพนเป็นเมืองโพนพิสัย ครั้งที่เกิดเหตุการณ์ โจรฮ่อยกกำลังมาปล้นสะดมตามชายแดนมาถึงเวียงจันทน์และหนองคายเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๘ เจ้าเมืองโพนพิสัยในขณะนั้นคือพระยาพิชัยสรเดช (หนู) ได้รับคำสั่งให้เกณฑ์คนไปช่วยเวียงจันทน์ แต่เจ้าเมืองโพนพิสัยกลับกลัวโจรฮ่อไม่คิดต่อสู้ด้วย ทำให้พระยามหาอำมาตย์ธิบดี (ชื่น กัลยาณมิตร) เป็นแม่ทัพมาปราบฮ่อ จึงสั่งประหารเจ้าเมืองโพนพิสัย เพื่อไม่ให้เป็นเยี่องอย่างต่อไป[๔]

๒.๑.๓ ประวัติศาสตร์หนองคายในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยก่อนตั้งเมืองหนองคาย มีเมืองอยู่ ๓ เมืองทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ตรงข้ามเวียงจันทน์ คือ เมืองพานพร้าว เมืองปะโค และเมืองเวียงคุก ปัจจุบันทั้ง ๓ เมืองนี้ได้ยุบลงเป็นตำบล เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ กองทัพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ชัยชนะกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์แล้ว หัวเมืองหนองคายยังอยู่ใต้ความควบคุมของเวียงจันทน์เช่นเดิม หลังกรณีเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. ๒๓๖๙ – ๒๓๗๐ ฝ่ายกรุงเทพฯ มีนโยบายอพยพผู้คนมาฝั่งภาคอีสาน จึงยุบเมืองเวียงจันทน์ปล่อยให้เป็นเมืองร้าง ชาวเมืองเวียงจันทน์บางส่วนก็อพยพมาภาคกลาง และบางส่วนก็อยู่ที่บริเวณเมืองเวียงคุก เมืองปะโค (อำเภอเมืองหนองคายในปัจจุบัน) เมื่อจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) อัครมหาเสนาบดีสมุหนายก จึงกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ท้าวสุวอ (บุญมา) เป็นเจ้าเมือง ยกบ้านไผ่ (ละแวกเดียวกับเมืองปะโคเมืองเวียงคุก) เป็นเมืองหนองคาย ท้าวสุวอเป็น “พระปทุมเทวาภิบาล ต้นตระกูล ณ หนองคาย” เจ้าเมืองคนแรก มีเจ้าเมืองต่อมาอีก ๒ คน คือ พระปทุมเทวาภิบาล (เคน ณ หนองคาย) ผู้เป็นบุตรและพระยาปทุมเทวาภิบาล (เสือ ณ หนองคาย) ผู้เป็นหลาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เกิดสงครามปราบฮ่อครั้งที่สองในบริเวณทุ่งไหหิน (ทุ่งเชียงคำ) พวกฮ่อกำเริบตีมาจนถึงเวียงจันทน์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวศึกฮ่อ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมขณะดำรงพระอิสริยศ

---

[๔] ทองคำ ดวงขันเพ็ชร, “การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย”, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๓.

เป็นกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นแม่ทัพปราบฮ่อครั้งนั้น จนพวกฮ่อแตกหนี และสร้างอนุสาวรีย์ปราบฮ่อไว้ที่เมืองหนองคาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ดำรงตำแหน่งข้าหลวงมณฑลลาวพวน (ภายหลังเปลี่ยนเป็นมณฑลอุดร) ได้ตั้งที่ทำการที่เมืองหนองคาย ครั้นเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ไทยถูกกำหนดเขตปลอดทหารภายในรัศมี ๕๐ กิโลเมตรจากชายแดน จึงย้ายกองบัญชาการมณฑลลาวพวนมาตั้งที่ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี[๕]

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองพื้นที่ขึ้นโดยให้ยกเลิกระบอบเจ้าปกครองทั่วประเทศ ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งสถาปนาเมืองข้าหลวงปกครอง ซึ่งต่อมาเรียกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด และในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ หนองคายจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัด

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ได้มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. ๒๕๕๔ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔) มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๔ โดยให้แยกอำเภอบึงกาฬ อำเภอปากคาด อำเภอโซ่พิสัย อำเภอพรเจริญ อำเภอเซกา อำเภอบึงโขงหลง อำเภอศรีวิไล และอำเภอบุ่งคล้า ออกจากจังหวัดหนองคาย[๖]

คำว่า “หนองคาย” น่าจะมาจากคำว่า “บึงค่าย” หรือ “หนองค่าย” ซึ่งกองทัพไทยช่วงกบฏเจ้าอนุวงศ์ตั้งอยู่ที่ค่ายบกหวาน ห่างจากแม่น้ำโขง จึงต้องอาศัยนำจากหนองน้ำมาบริโภค และเรียกหนองน้ำนั้นว่า บึงค่าย หรือ หนองค่าย โดยนิยมเรียกหนองค่ายมากกว่า เมื่อมีการตั้งเมืองใหม่บริเวณบ้านไผ่ จึงนำชื่อหนองค่ายซึ่งเป็นนามมงคลมาใช้เรียกเมืองใหม่ ชื่อ หนองค่าย ต่อมาเพี้ยนเป็น “หนองค่าย” กอไผ่และหนองน้ำจึงกลายเป็นดวงตราของจังหวัด[๗]

---

[๕] เติม วิภาคย์พจนกิจ, **ประวัติศาสตร์อีสาน,** (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐-๒๒๓.

[๖] ASEAN-TECH, ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดหนองคาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://๑th.me/XRRxH [๘ มกราคม ๒๕๖๕].

[๗] สุทิน สุขคงและคณะ, “โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙), หน้า ๒.

๒.๑.๔ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดหนองคาย[๕]

๑) พื้นที่

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดหนองคายมีลักษณะทอดยาวตามลำน้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทางรวม ๒๑๐.๖ กิโลเมตร จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีอาณาเขตติดกับนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนที่มีเอกลักษณ์พิเศษ โดยมีพื้นที่ทอดขนานยาวไปตามลำน้ำโขง ความกว้างของพื้นที่ทอดขนานไปตามลำน้ำโขงโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๐ – ๑๕ กิโลเมตร ช่วงที่กว้างที่สุดอยู่ที่อำเภอเฝ้าไร่ และช่วงที่แคบที่สุดอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคายมีอำเภอที่อยู่ติดกับลำน้ำโขง ๖ อำเภอ คือ อำเภอสังคม อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอโพนพิสัย และอำเภอรัตนวาปี และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาวคือ แขวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง แยกเป็น ๔ บริเวณ คือ

(๑) พื้นที่ค่อนข้างราบ ได้แก่ เขตอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในการทำนา และปลูกพืชสวนบริเวณริมแม่น้ำโขง

(๒) พื้นที่เป็นคลื่นลอนลาด กระจายอยู่ทุกอำเภอเป็นหย่อม ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา และปลูกพืชไร่ พืชสวน และป่าธรรมชาติ

(๓) พื้นที่เป็นคลื่นลอนชัน และเป็นเขาเป็นป่าธรรมชาติ เช่น ป่าไม้เต็งรัง เบญจพรรณ พบในเขตอำเภอสังคม

(๔) สภาพพื้นที่เป็นภูเขาที่มีความสูงชันจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ ๒๐๐ เมตรเป็นบริเวณเทือกเขาต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอสังคม

๒) ขอบเขตจังหวัด

ทิศเหนือ ติดลำแม่น้ำโขง อันเป็นเส้นเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดอำเภอบ้านดุง อำเภอเพ็ญ อำเภอสร้างคอม และอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ทิศตะวันออก ติดอำเภอโซ่พิสัย และอำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ

ทิศตะวันตก ติดอำเภอปากชม จังหวัดเลย

---

[๕] สำนักงานจังหวัดหนองคาย, **แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (ฉบับสมบูรณ์),** (หนองคาย : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๖๔), หน้า ๒-๓.

๒.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับวัดในจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายมีวัดทั้งหมด ๖๖๙ วัด ที่พักสงฆ์ ๒๘๗ แห่ง รวม ๙๕๖ วัด/แห่ง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ๑ วัด คือวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) มีพระภิกษุจำนวน ๓,๐๘๗ รูป สามเณร ๘๗๙ รูป และแม่ชี ๙๕ คน รวม ๔๐๖๑ รูป/คน จำแนกเป็นตาราง[๙] ดังนี้

๒.๒.๑ จำนวนวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๓)

ที่	อำเภอ	จำนวน					
		วัด /สำนักสงฆ์		รวม	ที่พักสงฆ์		รวม
		ม (วส/สน)	ธ (วส/สน)		มหานิกาย	ธรรมยุต	
๑	เมืองหนองคาย	๑๕๕ (๑๑๑/๔๔)	๑๕ (๓/๑๒)	๑๗๐	๔๕	๑	๔๖
๒	สระใคร	๓๕ (๑๓/๒๒)	๕ (๑/๔)	๔๐	๑๒	๕	๑๗
๓	ท่าบ่อ	๗๘ (๕๖/๒๒)	๒๑ (๑๐/๑๑)	๙๙	๒๐	๑๑	๓๑
๔	ศรีเชียงใหม่	๓๒ (๒๓/๙)	๑๔ (๙/๕)	๔๖	๑๒	๑๓	๒๕
๕	โพธิ์ตาก	๑๗ (๘/๙)	๗ (๒/๕)	๒๔	๘	๘	๑๖
๖	สังคม	๔๕ (๑๖/๒๙)	๙ (๖/๓)	๕๔	๑๐	๑๐	๒๐
๗	โพนพิสัย	๑๒๘ (๗๒/๕๖)	๙ (๔/๕)	๑๓๗	๕๗	๒๑	๗๘
๘	เฝ้าไร่	๔๖ (๒๐/๒๖)	๙ (๖/๓)	๕๕	๑๗	๑๐	๒๗
๙	รัตนวาปี	๔๓ (๒๗/๑๖)	๑ (๑/-)	๔๔	๒๔	๓	๒๗
	รวม	**๕๗๙ (๓๔๖/๒๓๓)**	**๙๐ (๔๒/๔๘)**	**๖๖๙**	**๒๐๕**	**๘๒**	**๒๘๗**

จำนวน	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๐	๒๕๕๙	๒๕๕๘	๒๕๕๗	๒๕๕๖
วัด	๖๖๙	๖๔๘	๖๔๖	๖๐๓	๕๙๕	๕๙๓	๕๗๒	๕๕๖
ที่พักสงฆ์	๒๘๗	๒๙๙	๒๙๖	๒๙๒	๒๙๒	๒๘๗	๓๑๓	๓๒๑

[๙] สำนักงานจังหวัดหนองคาย, **แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐** (ฉบับสมบูรณ์), หน้า ๑๑-๑๒.

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนพระภิกษุ สามเณร แม่ชี พ.ศ. ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๓)

ที่	อำเภอ	จำนวน							
		พระภิกษุ		รวม	สามเณร		รวม สามเณร	แม่ชี	
		ม	ธ		ม	ธ		ม	ธ
๑	เมืองหนองคาย	๗๐๓	๘๕	๗๘๘	๕๗๒	๕๑	๖๒๓	๓๕	๓๙
๒	สระใคร	๑๓๘	๑๗	๑๕๕	๓๗	๓	๔๐	-	-
๓	ท่าบ่อ	๓๒๕	๘๙	๔๑๔	๙๐	๑๐	๑๐๐	๖	๕
๔	ศรีเชียงใหม่	๑๕๑	๑๐๒	๒๕๓	๓๑	๔	๓๕	๗	๒
๕	โพธิ์ตาก	๘๔	๕๔	๑๓๘	๒	๑	๓	-	๒
๖	สังคม	๑๒๘	๑๐๔	๒๓๒	๕	๕	๑๐	๑๐	๔๓
๗	โพนพิสัย	๕๕๖	๗๒	๖๒๘	๖๐	๑	๖๑	๓	๔
๘	เฝ้าไร่	๑๘๒	๖๖	๒๔๘	๕	๑	๖	-	-
๙	รัตนวาปี	๒๑๑	๒๑	๒๓๑	๑	-	๑	๑	-
	รวม	๒,๔๗๘	๖๐๙	๓,๐๘๗	๘๐๓	๗๖	๘๗๙	๖๒	๙๕

จำนวน	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๐	๒๕๕๙	๒๕๕๘	๒๕๕๗	๒๕๕๖
พระภิกษุ	๓,๐๘๗	๓,๓๔๔	๓,๔๔๑	๓,๑๙๐	๒,๕๑๗	๒,๓๒๑	๒,๓๒๑	๒,๓๒๕
สามเณร	๘๗๙	๑,๐๔๑	๑,๑๐๓	๑,๑๑๔	๗๓๔	๖๔๘	๖๔๘	๕๕๖
แม่ชี	๙๕	๑๕๘	๙๒	๗๗	๔๔	๔๔	๔๗	๔๔

ที่มา : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๖๓

๒.๓ พระ ๙ ส. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒.๓.๑ ประวัติหลวงพ่อพระสวย และประวัติวัดยอดแก้ว

๑. ประวัติวัดยอดแก้ว ข้อมูลทั่วไป วัดยอดแก้ว ตั้งอยู่เลขที่ ๗๘๙ บ้านคุ้มยอดแก้ว ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินวัด เนื้อที่ ๕ ไร่ ๒ งาน ๒๙ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือ: จดถนนมีชัย (ระยะทางประมาณ ๘๗ เมตร) ทิศใต้: จดบ้านราษฎร (ระยะทางประมาณ ๘๖ เมตร) ทิศตะวันออก: จดทางสาธารณะ (ระยะทางประมาณ ๘๐ เมตร) ทิศตะวันตก: จดทางสาธารณะ (ระยะทางประมาณ ๖๕ เมตร)

รูปภาพที่ ๑ หลวงพ่อพระสวย วัดยอดแก้ว ตั้งอยู่เลขที่ ๗๘๙ บ้านคุ้มยอดแก ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

อาคารเสนาสนะ อุโบสถ: กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๑๐ ศาลาการเปรียญ: อาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ ชั้น สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๖ กุฏิสงฆ์: ๔ หลัง (ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๓ หลัง, ตึก ๑ หลัง)

ปูชนียวัตถุสำคัญ พระพุทธรูปปางสมาธิ ปางมารวิชัย, ปางห้ามญาติ (นำมาจากประเทศลาว) พระพุทธรูปทองเหลืองปางนาคปรก (หน้าตักกว้าง ๖ นิ้ว สูง ๑๒ นิ้ว) พระพุทธรูปทองเหลืองปางมารวิชัย (สูง ๒๓.๕ นิ้ว หน้าตักกว้าง ๑๔ นิ้ว) พระพุทธรูปผิวมะกรูดปางมารวิชัย พระพุทธรูปทรงเครื่องปางมารวิชัย พระพุทธรูปปางมารวิชัย (หน้าตักกว้าง ๑๘ นิ้ว และ ๒๑ นิ้ว) พระพุทธรูปปางห้ามญาติ ๓ องค์ ประวัติการสร้าง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ รายนามเจ้าอาวาส

๑. พระคำมี (พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๙๘)

๒. พระเจียม (พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๖)

๓. พระประชีพ กตปุโญ (พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๕)

๔. พระอธิการคำ ตาโณ (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘)

๕. พระสวาสดิ์ มหาปญฺโญ (พ.ศ. ๒๕๒๑-ปัจจุบัน)

๖. พระอธิการประพาส

๗. พระอธิการชำนาญศิลป์

๘. พระมหายศรันทร์ สิริคุตฺโต

๙. พระอธิการอลงกรณ์ ฐานสิริ (พ.ศ. ๒๕๕๙-ปัจจุบัน)

ด้านการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๑๒ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๒๓

ประวัติหลวงพ่อพระสวย หลวงพ่อพระสวยเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่วัดยอดแก้วมาช้านาน ลักษณะทางศิลปกรรม ปางมารวิชัย ขนาด: หน้าตักกว้าง ๒๗ นิ้ว สูง ๑๐๙ เซนติเมตร ศิลปะล้านช้าง เอกลักษณ์: ริมฝีปากยิ้มสวยงามเป็นพิเศษ

ประวัติการสร้าง สร้างโดยราชคูเจ้าฟ้ามหาวันแห่งอาณาจักรล้านช้าง อัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดยอดแก้ว ความศักดิ์สิทธิ์ มีตำนานเล่าว่ามีชายนุ่งขาวห่มขาวมาขอยาจากวัดแล้วหายตัวไป เชื่อกันว่ามีพญาวัวทอง (หลวงพ่ออินทร์แปลง) คอยปกปักรักษา มีอานิสงส์ให้โชคลาภ โดยเฉพาะผู้ค้าขาย สามารถปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ อานิสงส์การสักการะ เสริมโชคลาภ ค้าขายรุ่งเรือง แคล้วคลาดปลอดภัย [๑๐] ประสบความสำเร็จในการสอบแข่งขัน

๔.๑.๒ ประวัติหลวงพ่อพระสุกและประวัติวัดศรีคุณเมือง

ประวัติหลวงพ่อพระสุก และวัดศรีคุณเมือง จังหวัดหนองคาย วัดศรีคุณเมือง ที่ตั้งบ้านศรีคุณเมือง ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ 8 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือ: จดถนนมีชัย ทิศใต้: จดที่ดินเอกชน ทิศตะวันออก: จดที่ดินเอกชนและถนนสาธารณะ ทิศตะวันตก: จดที่ดินเอกชน อาคารสำคัญ อุโบสถ, ศาลาการเปรียญ, กุฏิสงฆ์ 3 หลัง, ศาลาอเนกประสงค์

ปูชนียวัตถุ หลวงพ่อพระสุก (พระประธานในอุโบสถ) เจดีย์

ประวัติวัดก่อตั้ง 1 มกราคม พ.ศ. 2370 โดยตาผ้าขาว(ผู้บวชและนุ่งขาวห่มขาว) เดิมชื่อ วัดป่าชาวได้รับวิสุงคามสีมา 19 มกราคม พ.ศ. 2400 เปลี่ยนชื่อเป็น "วัดศรีคุณเมือง" โดยหลวงปู่สีทัตถ์ สุวรรณมาโจ เพื่อเป็นเกียรติแก่นางคูณ ทวีพาณิชย์ (แม่นม) ผู้อุปถัมภ์วัด

---

[๑๐] กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๓๕). ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ ๑๐. หน้า ๘๑๔-๘๑๕.

รูปภาพที่ ๒ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์
วัดศรีคุณเมือง ถนนมีชัย ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

เจ้าอาวาส

1. **หลวงพ่อตาผ้าขาว**
2. **หลวงพ่ออยู่**
3. **พระพัน (พ.ศ. 2474–2499)**
4. **พระครูประสิทธิธรรมคุณ (เตชธมฺโม) (พ.ศ. 2499–2533)**
5. **พระครูสุวรรณโสตถิธรรม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2533)**

หลวงพ่อพระสุก มีลักษณะ พระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากทองสัมฤทธิ์ ศิลปะล้านช้าง (พุทธศตวรรษที่ 24) ขนาด หน้าตักกว้าง 91 ซม., สูงฐาน 114 ซม. การขึ้นทะเบียน กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. 2534 ประวัติการสร้าง ผู้สร้างหลวงปู่สีทัตถ์ สุวรรณมาโจ (ผู้สร้างพระพุทธบาทโพนสันละ, พระธาตุท่าอุเทน, พระพุทธบาทบัวบก) ปีที่สร้างพ.ศ. 2420 ผู้อุปถัมภ์ ขุนพิพัฒน์ โภคา วัตถุประสงค์สร้างเพื่อแทนองค์พระสุกเดิมที่จมอยู่ในแม่น้ำโขง (บริเวณเวินสุก) พิธีปลุกเสก โดยหลวงปู่สีทัตถ์ ผู้มีอิทธิฤทธิ์ตามความเชื่อ ความเชื่อและอานิสงส์ ผู้ที่กราบไหว้หลวงพ่อพระสุกเชื่อว่าจะปราศจากโรคภัย มีโชคลาภ และชีวิตเจริญรุ่งเรือง เจดีย์และอุโบสถ เจดีย์ สร้างโดยนางคูณ ทวีพาณิชย์ (พ.ศ. 2476) อุโบสถ สร้างโดยขุนพิพัฒน์ โภคา วัดศรีคุณเมืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง

หนองคาย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคอีสาน

รูปภาพที่ ๓ **จารึกวัดศรีคุณเมือง** ปักอยู่หน้าอุโบสถ จารึกด้วยอักษรธรรม สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๐๓

๒.๓.๓ องค์ความรู้ของพระแสงในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒.๓.๓ ประวัติหลวงพ่อพระแสง และประวัติวัดศรีษะเกษ

๑. วัดศรีษะเกษ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ในบันทึกพื้นสังกาสแผนที่เมืองหนองคาย ซึ่งแปลความจากอักษรธรรมอีสานในสังกาสที่ ๑๒๓๑ ได้กล่าวไว้ว่า ปีมะโรง เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำวัน๕ (น่าจะตรงกับจุลศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเป็นปีมะโรง เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ วันพฤหัสบดี ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๑) พระยาปทุมเทวาภิบาล เจ้าเมืองหนองคาย มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงรวบรวมมาตาภริยาบุตรทั้งปวงสร้างวัดนาค (วัดศรีษะเกษในปัจจุบัน) ขึ้น ครั้นต่อมา (สังกาสที่ ๑๒๓๔) พระยาปทุมเทวาภิบาลเจ้าเมืองหนองคาย เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันยิ่ง จึงมีศรัทธาสร้างพระพุทธรูปทองหล่อขึ้น ๑ องค์ ด้วยเงินและทองคำหนักแสนหนึ่ง งามบริสุทธิ์ เรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่าหลวงพระองค์แสน ต่อมาออกเสียงเพี้ยนเป็นหลวง พ่อพระแสง แล้วยกเข้าไปสถาปนาไว้ในพุทธสีมาวัดศรีษะเกษให้เป็นที่กราบไหว้แก่เทวดาและชาวหนองคายสืบมาฯ ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ภายในวัดศรีษะเกษมีโบราณวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุแล้ว ๑ รายการ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๒- ๒๓ ชนิดสำริด ขนาดสูงรวมฐาน ๑๘๕ เซนติเมตร ตักกว้าง ๘๓ เซนติเมตร ฐานสูง ๖๕.๕ เซนติเมตร มีจารึกอักษรธรรม ภาษาไทย ที่ฐานหน้ากระดานด้านหน้า จำนวน ๔ บรรทัด และพระพุทธรูปอีก ๓ รายการ คือ พระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านช้าง ที่ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ แต่มิได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

ประวัติวัดศรีษะเกษ ข้อมูลทั่วไป วัดศรีษะเกษ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๖๗ ถนนมีชัย หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินวัด- เนื้อที่ ๙ ไร่ ๓ งาน ตารางวา

โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๐๗๖ อาณาเขตทิศเหนือ จดถนนมีชัย ทิศใต้ จดถนนประจักษ์ ทิศตะวันออก จดที่ดินเลขที่ ๑๑๔฿ ๔๙ฉ ๑๖-๓๑๔฿ ทิศตะวันตก จดซอยวัดนาค ๘๖ อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ ๑๔ หลัง (อาคารไม้ ๘ หลัง อาคารตึก ๖ หลัง)

ปูชนียวัตถุสำคัญ พระพุทธรูปพระประธานนามว่า "หลวงพ่อพระแสง"

รูปภาพที่ ๔ หลวงพ่อพระแสง

เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย หล่อด้วยเงินและทองหนักแสนหนึ่ง ขนาดหน้าตัก ๘๒ ซม. สูง ๑๒๐ ซม. เป็น ๑ ในพระ ๙ ส จังหวัดหนองคาย ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดศรีษะเกษ

รูปภาพที่ ๕ หลวงพ่อพระแสง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดศรีษเกษ จังหวัดหนองคาย

ประวัติการสร้างสร้างเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๓๑๐ เดิมชื่อ "วัดนาค" ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น พ.ศ. ๒๕๒๙ รายนามเจ้าอาวาส

๑. พระครูธรรมวินยานุยุตต์ (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๓๖)

๒. พระครูวินัยธรลุน คุณวุฑโฒ (พ.ศ. ๒๔๓๗-๒๔๔๔)

๓. พระครูดอน อนาลโย (พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๔๕๓)

๔. พระครูพรหมา มหาปฺโพ (พ.ศ. ๒๔๕๔-๒๔๖๐)

๕. พระป้อม สนฺตจิตฺโต (พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๗๓)

๖. หลวงพ่อกุลบุตร สิริจนฺโท (พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๒)

๗. พระชาจันทา อตฺตคุตฺโต (พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๘)

๘. พระครูทิพย์ สุเมโธ (พ.ศ. ๒๔๘๙-๒๔๙๑)

๙. เจ้าอธิการบุญทัน กุสโล (พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๕)

๑๐. พระราชปรีชาญาณมุนี (พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๕๑๕)

๑๑. พระเทพกิตติมุนี (พ.ศ. ๒๕๑๖-ปัจจุบัน)

ด้านการศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๐๔

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๐๔

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๑๔

ความสำคัญเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดหนองคาย เชื่อกันว่ามีอานิสงส์ให้ผู้สักการะมีเกียรติยศชื่อเสียง และเพิ่มพูนบารม

๒.๓.๔ หลวงพ่อพระเสาร์ ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) มีเนื้อที่ ๑๕๐.๕ ตารางวา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ เดิมชื่อว่าวัดหอก่อง ตั้งอยู่ในชุมชนหอก่อง ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ คาดว่าเกิดก่อนตั้งเมืองหนองคายก็ว่าได้ เป็นแหล่งชุมทางของเรือที่มักข้ามมาติดต่อค้าขายในสมัยโบราณกับประเทศลาว เช่น ท่าเดื่อ ถิ่นตม เชียงควน หนองแปน ท่าพระ สิมมะโน ซึ่งบ้านต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในประเทศลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มักจะมาจอดที่ท่าน้ำ วัดหอก่องเพื่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากัน บริเวณท่าน้ำวัดนี้ เป็นที่ชุมนุมหาปลาและเป็นจุดเริ่มต้นในการไหลอวนหาปลา ซึ่งภาษาอีสาน เรียกว่า “หัวก่องหรือหัวมอง” คำว่า หอก่อง อาจเรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “หัวก่อง” ก็ได้ ลักษณะพระอุโบสถของวัดหอก่องจะแตกต่างจากวัดทั่วไป คือ ตามปกติหน้าพระอุโบสถจะสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเสมอ แต่โบสถ์วัดหอก่องจะหันหน้าโบสถ์ลงไปในแม่น้ำ การสร้างพระอุโบสถหันหน้าไปทางแม่น้ำ

รูปภาพที่ ๖ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ

คนโบราณเล่าว่า เพื่อที่จะรับพระพุทธรูปที่สำคัญ ๆ เช่น วัดพุทธโสธรวรมหาวิหาร หันลงสู่แม่น้ำบางประกง เพื่อรับพุทธโสธร หลวงพ่อวัดบ้านแหลม วัดพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก พระอุโบสถหันหน้าไปทางแม่น้ำเหมือนกัน ดังนั้น การสร้างพระอุโบสถของวัดหอก่องหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง เพื่อรับพระสำคัญๆ เช่น พระเสริม พระใส กล่าวคือ เมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๓๖๙ ขบวนแห่อัญเชิญพระดังกล่าว ได้อัญเชิญพระจากถ้ำภูเขาควาย ประเทศลาว มาถึงบริเวณท่าน้ำวัดหอก่อง ขบวนแห่อัญเชิญพระจึงอัญเชิญพระขึ้นประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถแห่งนี้ รวมทั้งพระเสาร์และตลอดจนถึงพระบริวารทั้งหมดไว้ในอุโบสถแห่งนี้ นับได้ว่าอุโบสถของวัดหอก่องแห่งนี้มีความสำคัญ และมีประวัติเป็นมาที่ช้านาน มีพระศักดิ์สิทธิ์มากมายเหลือค้างที่อุโบสถแห่งนี้ ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดหอก่องและพระเสาร์ ตลอดจนพระบริวารบางองค์ เป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าควรต่อการเคารพกราบไหว้บูชา และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองหนองคาย

รูปภาพที่ ๗ หลวงพ่อพระเสาร์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ

ต่อมาในสมัยท่านเจ้าคุณรักษ์ (พระธรรมไตรโลกาจารย์) อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง ได้เปลี่ยนชื่อวัดหอก่องเป็นวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ซึ่งแปลว่า วัดที่ประดิษฐานแห่งคุณธรรม และมีธรรมะของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ภายในวัดประดิษฐ์ธรรมคุณมีโบราณวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุไว้ ๑๒ รายการ

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์ ประวัติหลวงพ่อพระเสาร์ และวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ จังหวัดหนองคาย วัดประดิษฐ์ธรรมคุณที่ตั้ง ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สังกัด คณะสงฆ์มหานิกายเนื้อที่ 150.5 ตารางวา อาณาเขต - ทิศเหนือ: จดแม่น้ำโขง - ทิศใต้: จดบ้านประชาชน - ทิศตะวันออกและตะวันตก: จดบ้านประชาชน อาคารสำคัญ อุโบสถ (สร้าง พ.ศ. 2370) กว้าง 7 เมตร ยาว 16 เมตร

รูปภาพที่ ๘ พระพุทธรูปในพระอุโบสถ์

ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ 3 หลัง (ครึ่งตึกครึ่งไม้) ปูชนียวัตถุสำคัญหลวงพ่อพระเสาร์ประวัติวัดก่อตั้: พ.ศ. 2361 เดิมชื่อ **วัดหอก่อง** ได้รับวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2400 เปลี่ยนชื่อเป็น "วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ" ในภายหลัง รายนามเจ้าอาวาสประกอบด้วย

1. พระสอย
2. พระจันทร์
3. พระอธิการพรหมา
4. พระอธิการอุทัย
5. พระอธิการเคน ปภากโร (พ.ศ. 2490–2493)
6. พระอัมพร อานฺนโท (พ.ศ. 2494–2501)
7. พระวิเซียน ปาวโร (พ.ศ. 2502–2503)
8. พระอธิการคำมาย ปาปสุโต (พ.ศ. 2504–2508)
9. พระอธิการชูชาติ ชาตธมฺโม (พ.ศ. 2509–2522)
10. พระอธิการเที่ยง มงฺคลิโก (ตั้งแต่ พ.ศ. 2523)
11. พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพโล)

หลวงพ่อพระเสาร์ลักษณะทางศิลปกรรม ปางมารวิชัย วัสดุเนื้อโลหะ (มีส่วนประดับด้วยทองนาคที่เล็บและริมพระโอษฐ์) ขนาด หน้าตักกว้าง 65 ซม. สูงรวมฐาน 151 ซม. ฐานองค์พระกว้าง 63 ซม. สูง 102 ซม. ฐานรองรับทำจากทองนาค กว้าง 105 ซม. สูง 57 ซม. อักษรจารึก มีอักษรธรรมจารึกที่ฐาน

ประวัติการสร้าง ผู้สร้างพญาสุนนเจ้านครศรีเชียงรุ้ง (อาณาจักรล้านช้าง)- ปีที่สร้าง วันแรม 8 ค่ำ เดือน 3 ปีมะโรง พ.ศ. 2111 (ตรงกับเวลาประมาณ 15.00 น.) วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นพุทธบูชาและสร้างบุญกุศลหนุนนำสู่มรรคผลนิพพาน ตำนานการอัญเชิญ อัญเชิญมาจากล้านช้าง ในปี พ.ศ. 2369 (สมัยรัชกาลที่ 3) ประดิษฐานที่วัดหอก่อง (ปัจจุบันคือวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ)พร้อมกับ หลวงพ่อพระใส (ซึ่งต่อมาย้ายไปประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัย) กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน เป็นปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

ความเชื่อและอานิสงส์ ผู้ที่กราบไหว้หลวงพ่อพระเสาร์เชื่อว่าจะได้รับพรให้อายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง ความมั่งคั่งพรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์

สรุป หลวงพ่อพระเสาร์เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองหนองคายมาช้านาน มีประวัติความเป็นมาที่ยิ่งใหญ่ตั้งแต่ยุคล้านช้าง และยังคงเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านจนถึงปัจจุบัน ส่วนวัดประดิษฐ์ธรรมคุณก็เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และพุทธศาสนาของจังหวัดหนองคาย

๒.๓.๕ ประวัติองหลวงพ่อพระใส ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) เชื่อได้ว่าเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างที่มีพุทธลักษณะงดงามมากองค์หนึ่ง ซึ่งมีประวัติความเป็นมาทั้งในเชิงตำนานและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทยและลาวอยู่หลายตอน[๑๑]

รูปภาพที่ ๕ ประชุมจัดงานมหาสงการนต์ วัดโพธิ์ชัย

จังหวัดหนองคายพร้อมแล้วรองรับนักท่องเที่ยวเทศกาลสงกรานต์ปีนี้จัดใหญ่แห่พระใสรอบเมืองให้ประชาชนรดสรงน้ำขอพร ภายใต้แนวคิด หนองคายเมืองแห่งการท่องเที่ยว สงกรานต์ผ้าขาวม้า สมมาหลวงพ่อพระใส เตรียมแห่พระใสรอบเมือง

วันที่ 1 เมษายน 2568 ที่วัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง อ.เมืองหนองคาย ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย, นายก อบจ.หนองคาย, ผบก.ภ.จ.หนองคาย, ปลัดเทศบาลเมืองหนองคาย, ผอ.ททท.สนง.อุดรธานี, วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และ ผู้แทนวัดโพธิ์ชัย ได้ร่วมกันแถลงข่าวการจัดงานประเพณีมหาสงกรานต์อีสานหนองคาย ประจำปี 2568 สงกรานต์ผ้าขาวม้า สมมาหลวงพ่อพระใส ระหว่างวันที่ 12-18 เม.ย. 2568 กิจกรรมในวันที่ 12 เมษายน คือการฟ้อนถวายหลวงพ่อพระใส การแสดงประกอบแสงเสียงชุด บารมีหลวงพ่อพระใส และวันที่ 13 เมษายน อัญเชิญหลวงพ่อพระใสแห่รอบเมือง

---

[๑๑] ศรีศักร วัลลิโภดมและคณะ **พุทธศิลป์และพระพุทธรูปในประเทศไทย** รายวิชา ส.๐๔๒ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย(กรุงเทพฯ :ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๕) หน้า ๘๐.

รูปภาพที่ ๑๐ หลวงพ่อพระใสองค์จำลองในพระ อุโบสถ์ วัดโพธิ์ชัย

รูปภาพที่ ๑๑ การแห่พลวงพ่อพระใสองค์จำลอง

จังหวัดหนองคายพร้อมแล้วรองรับนักท่องเที่ยวเทศกาลสงกรานต์ปีนี้จัดใหญ่แห่พระใสรอบเมืองให้ประชาชนรดสรงน้ำขอพร ภายใต้แนวคิด หนองคายเมืองแห่งการท่องเที่ยว สงกรานต์ผ้าขาวม้าสมมาหลวงพ่อพระใส เตรียมแห่พระใสรอบเมือง

โดยประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใสนั้น ได้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเรียบเรียงขึ้นมาแล้วหลายฉบับ แต่ละฉบับก็จะมีเนื้อหาที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้างตามแต่ภูมิปัญญาของผู้เรียบเรียงแต่ละท่านที่จะสามารถศึกษาค้นคว้ามาได้ แต่เนื่องจากหลวงพ่อพระใสเป็นพระพุทธรูปที่มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสองประเทศ ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจของบรรดานักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ดังปรากฏว่ามีการศึกษาประวัติของหลวงพ่อพระใสกันอย่างหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามผลงานการศึกษาของนักวิชาการที่ผ่านมาในอดีตมักจะมีข้อบกพร่องในเรื่องข้อมูลอยู่เป็นจำนวนมาก ดังจะพบว่าสำนวนการเรียบเรียงประวัติของหลวงพ่อพระใสและพระพุทธรูปองค์อื่นที่เกี่ยวข้องนั้นมักมีความไม่สอดคล้องกันทั้งในเรื่องตำนานและประวัติศาสตร์ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เป็นเหตุทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือ

สับสนเป็นอย่างยิ่งจนนำไปสู่การถกเถียงและโต้แย้งที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ในหลาย ๆ ประเด็น โดยงานวิจัยของนักวิชาการที่ได้รวบรวมมาแล้วในอดีตพอจะนำมากล่าวในที่นี้ก็คือ พ.ท.สุพจน์ โพธิสว่าง[๑๒] อดีตพระมหาสุพจน์ สุวิโร (ป.ธ.๖) เผยแผ่จังหวัดหนองคาย ประจำอำเภอบึงกาฬ ท่านผู้นี้ถือได้ว่าเป็นคนแรกที่ได้รวบรวมประวัติของหลวงพ่อพระใสไว้ค่อนข้างสมบูรณ์โดยเฉพาะในด้านข้อมูลเชิงตำนานเกี่ยวกับผู้สร้างและยุคสมัยในการสร้าง โดยงานวิจัยของ พ.ท.สุพจน์นั้น ก็ได้รับการรับรองจากท่านมหาสีลา วีระวงศ์[๑๓] นักประวัติศาสตร์ลาวว่าเรื่องราวที่ท่าน พ.ท.สุพจน์ กล่าวถึงหรือนำเสนอนั้นเป็นเรื่องที่ท่านเองก็เคยได้ยินได้ฟังมาเช่นกัน สมเด็จพระบรมองค์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ท่านได้อธิบายถึงตำนานพระพุทธรูปล้านช้างในพระนิพนธ์เรื่องตำนานพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งพระองค์ได้ตรัสถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปล้านช้างที่มีอยู่ในประเทศไทย[๑๔] และพระนิพนธ์การเสด็จตรวจราชการมณฑลอีสานก็ได้ทรงอธิบายถึงพระใสวัดโพธิ์ชัยว่าเป็นพระชุดเดียวกับพระสุกและพระเสริม[๑๕] นอกจากนั้นก็ปรากฏมีพระนิพนธ์เรื่องสาส์นสมเด็จที่ทรงอธิบายถึงความเป็นมาของพระเสิมโดยมีข้อความบางส่วนเกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชัยและประวัติพระพุทธรูปที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน[๑๖]สำหรับทรรศนะของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้นก็สอดคล้องกับทรรศนะของสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ในเรื่องของการยอมรับว่าพระสุกนั้นถูกพระเจ้าอนุวงศ์นำไปขณะหนีจากสงครามและไปจมที่บริเวณเวินสุกใต้เมืองหนองคาย[๑๗]ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่เรื่องราวดังกล่าวพระองค์ได้รับฟังมาจากสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ ส่วนเติม วิภาคย์พจนกิจ[๑๘] นักประวัติศาสตร์อิสานและลาวได้เขียนไว้ในผลงานเรื่องประวัติศาสตร์อีสานและประวัติศาสตร์ลาวเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนเกิดศึกสงครามระหว่างไทยกับลาวสมัยพระเจ้าอนุวงศ์ จนถึงการเคลื่อนย้ายหลวงพ่อพระใสมาที่ฝั่งประเทศไทย และสมเด็จเจ้าพระยาทิพากร

---

[๑๒] พระมหาสุพจน์ สุวิโร ป.ธ.๖ **ประวัติหลวงพ่อพระใส** (กรงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๐) หน้า ๓.

[๑๓] คำรับรองของท่านมหาสีลา วีระวงศ์นั้นปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติหลวงพ่อพระใสพิมพ์ในปี พ.ศ.๒๔๙๘ ดู พระมหาสุพจน์ สุวิโร ป.ธ.๖ **ประวัติหลวงพ่อพระใส** (หนองคาย : โรงพิมพ์มิตรไทย ๒๔๙๘) หน้า ๒๔.

[๑๔] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ** (กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา ๒๕๑๕) หน้า ๘๙

[๑๕] มูลนิธิสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **จดหมายเหตุเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ** พิมพ์เนื่องในวโรกาสคล้ายวันประสูติ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๘ (กรุงเทพฯ :รัตนโกสินทร์การพิมพ์ ๒๕๓๘) หน้า ๙๒.

[๑๖] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **สาส์นสมเด็จ เล่มที่ ๑๑** (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา ๒๕๐๔) หน้า ๓๖๐–๓๖๑.

[๑๗] เสมอ กลิ่นหอม **พระแสง,พระพุทธรูป** ใน มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพานิชย์ สารามนุกรมวัฒนธรรมภาคอีสาน เล่มที่ ๑๒ (กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์ ๒๕๔๒)หน้า ๑๔๘๖–๑๔๘๗.

[๑๘] เติม วิพากษ์พจนกิจ **ประวัติศาสตร์อีสาน** (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๐) หน้า ๒๒๕.

วงศ์[๑๙] ซึ่งเป็นผู้รวบรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีเนื้อหาบางตอนกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใส

ในผลงานเชิงประวัติศาสตร์ทั้ง ๔ ท่านนั้น ผลงานของสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ถือได้ว่าเป็นเอกสารชิ้นแรกที่กล่าวถึงประวัติหลวงพ่อพระใส ส่วนงานของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นการขยายความประวัติศาสตร์ต่อจากสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และงานของ พ.ท.สุพจน์ และเติม วิภาคย์พวนกิจเป็นผลงานที่เกิดจากการประยุกต์เหตุการณ์ประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่นเข้าประกอบการเขียน จากการที่มีผู้กล่าวประวัติหลวงพ่อพระใสดังกล่าวมาก็ปรากฏว่าในระยะต่อมาได้มีผู้ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใสและพระพุทธรูปล้านช้างองค์อื่น ๆ ก็ได้เสนอแนวคิดและวิเคราะห์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ กัน จนก่อให้เกิดความสับสนอันเนื่องมาจากข้อมูลที่ไม่ชัดเจนและยังไม่ได้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทำให้เกิดปัญหาเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปล้านช้างที่มีประวัติเกี่ยวเนื่องกันมาแต่ต้น คือ พระเสิมวัดปทุมวนาราม และพระใสวัดโพธิ์ชัยปรากฏว่าหลักฐานที่ผู้เรียบเรียงประวัติของพระพุทธรูปทั้ง ๒ นั้นไม่ตรงกัน นอกจากนั้นแล้วในด้านการให้คำอธิบายเกี่ยวกับที่มาของพระพุทธรูปล้านช้างหรือพระพุทธรูปลาวของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ดังปรากฏในผลงานเรื่อง พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ หรือสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพในผลงานเรื่อง ตำนานพระพุทธรูปสำคัญกับหรือสาส์นสมเด็จ[๒๐] เป็นต้น ก็มีนัยของความสับสนเช่นกัน ซึ่งจากหลักฐานที่กล่าวมานั้นเราจะพบว่าการเรียบเรียงประวัติศาสตร์หลวงพ่อพระใส และยังมีนักประวัติศาสตร์อิสานและลาวได้เขียนไว้ในผลงานเรื่องประวัติศาสตร์อีสานและประวัติศาสตร์ลาวเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนเกิดศึกสงครามระหว่างไทยกับลาวสมัยพระเจ้าอนุวงศ์ จนถึงการเคลื่อนย้ายหลวงพ่อพระใสมาที่ฝั่งประเทศไทย และสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์[๒๑] ซึ่งเป็นผู้รวบรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีเนื้อหาบางตอนกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใส ผลงานของสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ถือได้ว่าเป็นเอกสารชิ้นแรกที่กล่าวถึงประวัติหลวงพ่อพระใส ส่วนงานของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นการขยายความประวัติศาสตร์ต่อจากสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และงานของ พ.ท.สุพจน์ และเติม วิภาคย์พวนกิจเป็นผลงานที่เกิดจากการประยุกต์เหตุการณ์ประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่นเข้าประกอบการเขียน จากการที่มีผู้กล่าวประวัติหลวงพ่อพระใสดังกล่าวมาก็ปรากฏว่าในระยะต่อมาได้มีผู้ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใสและพระพุทธรูปล้านช้างองค์อื่น ๆ ก็ได้เสนอแนวคิดและวิเคราะห์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ กัน จนก่อให้เกิดความสับสนอันเนื่องมาจากข้อมูลที่ไม่ชัดเจนและยังไม่ได้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทำให้เกิดปัญหาเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปล้าน

---

[๑๙] สมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ **พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑** (กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๐๔) หน้า ๖๙.

[๒๐] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **สาส์นสมเด็จ เล่มที่ ๑๑** (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา ๒๕๐๔) หน้า ๓๕๗-๓๖๑

[๒๑] สมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ **พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑** (กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๐๔) หน้า ๖๕.

ช้างที่มีประวัติเกี่ยวเนื่องกันมาแต่ต้น คือ พระเสิม วัดปทุมวนาราม และพระใสวัดโพธิ์ชัยปรากฏว่าหลักฐานที่ผู้เรียบเรียงประวัติของพระพุทธรูปทั้ง ๒ นั้นไม่ตรงกัน นอกจากนั้นแล้วในด้านการให้คำอธิบายเกี่ยวกับที่มาของพระพุทธรูปล้านช้างหรือพระพุทธรูปลาวของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ดังปรากฏในผลงานเรื่อง พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ หรือสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพในผลงานเรื่องตำนานพระพุทธรูปสำคัญกับหรือสาส์นสมเด็จ เป็นต้น ก็มีนัยของความสับสนเช่นกัน ซึ่งจากหลักฐานที่กล่าวมานั้นเราจะพบว่าการเรียบเรียงประวัติศาสตร์หลวงพ่อพระใสและพระพุทธรูปล้านช้างองค์อื่น ๆ มีปัญหาที่พอจะประมวลมากล่าวได้ดังนี้ ประเด็นเรื่องพระนามของพระราชธิดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตามตำนานระหว่าง สุก เสิม ใส หรือเสิม สุก ใส ว่าใครเป็นพระธิดาองค์แรก โดยสำนวนของ พ.ท.สุพจน์ กับมหาสิลา วีระวงค์นั้น[๒๒] กล่าวว่า พระสุกเป็นพระราชธิดาองค์ใหญ่ พระเสิมเป็นพระธิดาองค์รอง พระใสเป็นพระธิดาองค์เล็ก แต่สำนวนของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระมหาวีระวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) และเติม วิภาคย์พจนกิจ กลับเห็นว่า พระเสิมเป็นธิดาองค์ใหญ่ พระสุกเป็นธิดาองค์รอง พระใสเป็นธิดาองค์เล็ก นอกจากนั้นเจริญ ตันมหาพราน กลับยืนยันแตกต่างออกไปว่า พระสุกเป็นพระธิดา องค์ใหญ่ พระใสเป็นธิดาองค์รอง พระเสิมเป็นธิดาองค์เล็ก[๒๓] ซึ่งประเด็นข้อแตกต่างนี้ก็นำไปสู่ความสับสนแก่นักวิชาการในรุ่นหลัง ที่ไม่อาจตัดสินว่าข้อเท็จจริงคืออะไร ถึงขนาดเมื่อมีการรวบรวมประวัติไว้ในเล่มเดียวกันก็ยังเขียนไม่เหมือนกัน ดังปรากฏในงานเขียนของ รศ.ดร.พัฒน์ น้อยแสงศรี[๒๔] และสมคิด ไชยวงค์ [๒๕] ซึ่งเขียนประวัติพระเสิม พระใส ก็จะยืนยันในข้อมูลที่ตนได้มากล่าวคือ พัฒน์ น้อยแสงศรี ยืนยันตามทรรศนะของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและวัดปทุมวนาราม ส่วนสมคิดไชยวงศ์ ยืนยันตามทรรศนะของ พ.ท.สุพจน์ โพธิสว่าง และมหาลีลา วีระวงค์ ซึ่งข้อขัดแย้งที่ยังไม่อาจหาข้อสรุปได้นี้ได้ส่งผลให้มีผู้ขอร้องให้ทางวัดโพธิ์ชัยเปลี่ยนประวัติหลวงพ่อพระใสที่จารึกไว้บนผนังภายในพระอุโบสถจากสุก เสิม ใส ให้เป็น เสิม สุก ใส เพราะเห็นว่าประวัติศาสตร์หลวงพ่อพระใสฉบับวัดโพธิ์ชัยผิด จะเห็นว่าข้อขัดแย้งดังกล่าวย่อมนำมาซึ่งปัญหาอันจะก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้เคารพศรัทธาหรือนักวิชาการอยู่เสมอ และประเด็นเรื่องของการเคลื่อนย้ายจากเวียงจันทน์สู่จังหวัดหนองคาย ประเด็นนี้ถือว่าเป็นประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์เพราะเหตุการณ์ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดสงครามระหว่างไทยกับลาว ดังนั้น จึงมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน โดยสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ได้เรียบเรียงไว้ในพระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ได้อธิบายถึงการอัญเชิญหลวงพ่อพระใสระหว่างเวียงจันทน์-หนองคาย มีอยู่ถึง ๒ ครั้ง คือ (๑) ครั้งแรกถูกอัญเชิญมาเมื่อกองทัพไทยเข้าตีเมือง

---

[๒๒] พระมหาสุพจน์ สุวีโร **ประวัติหลวงพ่อพระใส** (หนองคาย : โรงพิมพ์มิตรไทย ๒๔๕๘) หน้า ๒๔.

[๒๓] เจริญ ตันมหาพรม **เกร็ดประวัติพระพุทธรูป** (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๓) หน้า ๕๕.

[๒๔] รศ.ดร.พัฒน์ น้อยแสงศรี **พระเสิม : พระพุทธรูป** ใน มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพานิชย์ **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๕** (กรุงเทพฯ: สยามแพรส แมเนจเม้นท์ ๒๕๔๒) หน้า ๓๐๔๗-๓๐๔๕.

[๒๕] สมคิด ไชยวงค์ **พระสุก : พระพุทธรูป** ใน มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพานิชย์ **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๕** (กรุงเทพฯ : สยามแพรส แมเนจเม้นท์ ๒๕๔๒) หน้า ๓๐๔๔-๓๐๔๖.

เวียงจันทน์ได้ เจ้าอนุฯหนีไปเวียดนาม โดยพระราชวังบวรสถานมงคลได้เป็นผู้สั่งให้อัญเชิญข้ามมา (๒) ครั้งที่สองถูกอัญเชิญกลับเวียงจันทน์โดยกองทหารของเจ้าอนุวงค์ภายหลังจากเจ้าอนุวงค์กลับมาจากเวียดนาม แล้วทำอุบายทำร้ายกองทัพไทยที่รักษาเมืองจนแตกพ่าย แล้วก็ข้ามฝั่งมารื้อเจดีย์ปราบเวียงและนำพระสุก พระเสิม พระใสกลับไป ส่วนครั้งที่ ๓ ปรากฏในตำนานวัดโพธิ์ชัยถูกอัญเชิญกลับมาที่หนองคาย โดยพระราชสุภาวดี (สิงห์ สิงหเสนี) ภายหลังจากยกกองทัพมาปราบเจ้าอนุวงศ์รอบสองได้และทำการทำลายเมืองเวียงจันทน์จนสิ้นและได้ขนทรัพย์สินต่าง ๆ มาด้วย จะเห็นว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้เช่นนี้ แต่ในสำนวนการเรียบเรียงประวัติหลวงพ่อพระเสิม พระใส ของนักวิชาการกลับไม่ตรงกันหรือบางฉบับก็ไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก กล่าวคือ ทรรศนะ พ.ท.สุพจน์ โพธิสว่าง ไม่ได้กล่าวถึงการอัญเชิญครั้งแรกและครั้งที่สอง กล่าวถึงเฉพาะการอัญเชิญกลับครั้งที่สามเท่านั้น และครั้งนี้พระสุกก็จมลงสู่แม่น้ำ ส่วนทรรศนะของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพกลับเห็นว่าหลวงพ่อพระสุกจมตอนที่เจ้าอนุวงค์อัญเชิญไปตอนที่หนีกองทัพไทย[๒๖] ส่วนทรรศนะของเติม วิภาคย์พจนกิจ ได้กล่าวถึงการอัญเชิญครั้งที่สามว่า ได้อัญเชิญล่องตามลำแม่น้ำโขงมาแล้วนำไปไว้ที่เมืองพันพร้าว อ.ศรีเชียงใหม่ ยังไม่ได้นำมาจังหวัดหนองคาย เพราะเมืองหนองคายยังไม่ได้ตั้ง พอตั้งเมืองหนองคายแล้วจึงได้อัญเชิญมา ซึ่งทรรศนะของเติมนี้ย่อมเป็นทรรศนะที่ผิดไปจากทรรศนะอื่นเป็นอย่างมากเนื่องจากไม่ได้อ้างอิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะประเด็นที่มีการอัญเชิญกลับโดยพระเจ้าอนุวงศ์เลย นอกจากนั้นยังมีทรรศนะของเที่ยง สุริยบุตร ชาวไทยเชื้อสายเวียงจันทน์ที่เห็นว่าพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์คือพระสุก พระเสิม พระใสนั้นเมื่อคราวเกิดศึกสงครามกับไทยชาวเมืองเวียงจันทน์ได้ขนย้ายพระสุกกับพระใสหนีไปตามลำแม่น้ำโขง พระใสจมลงในบ่อโคลนที่บ้านถิ่นตม ตรงข้ามเมืองหนองคายตอนที่คณะผู้อัญเชิญนำไปซ่อนและเมื่อชาวหนองคายรู้ก็ไปงมขึ้นจากตมและนำมาไว้ที่วัดโพธิ์ชัยเมืองหนองคาย เหลือพระสุกได้อัญเชิญล่องไปตามแม่น้ำและนำขึ้นไปตามแม่น้ำงึมเพื่อนำไปซ่อนแต่เกิดเหตุพระแท่นพระสุกจมที่เวินแท่น ผู้อัญเชิญจึงได้เอาเฉพาะองค์พระสุกอัญเชิญไปเมืองท่าแขกแต่มาจมที่เวินสุกก่อน จะเห็นว่า ทรรศนะทั้งหมดนั้นต่างก็ให้ข้อมูลหรือภาพเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อพระใสไม่เหมือนกัน ดังนั้น จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เป็นปัญหาที่ยังคลุมเครือและจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อให้ได้รับความกระจ่างต่อไป

๓. ปัญหาเรื่องชื่อของหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัยกับพระใสหรือพระสายน์วัดปทุมวนาราม ที่มีความสับสนในการเรียบเรียงประวัติและมักมีผู้นำไปอธิบายผิด ๆ โดยการนำประวัติหลวงพ่อพระใสวัดโพธิ์ชัยไปรวมกับประวัติพระสายน์วัดปทุมวนารามอยู่บ่อยครั้ง ดังปรากฏในหนังสือพระพุทธรูปสำคัญของกรมศิลปากรที่ได้อธิบายถึงประวัติพระใสวัดปทุมวนารามตอนหนึ่งว่า

---

[๒๖] มูลนิธิสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **จดหมายเหตุเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ** พิมพ์เนื่องในวโรกาสคล้ายวันประสูติ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๘(กรุงเทพฯ :รัตนโกสินทร์การพิมพ์ ๒๕๓๘) หน้า ๘๒.

...." พระใส(หมายถึงพระสายน์วัดปทุมวนาราม) เป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างสร้างพร้อมกับพระเสิม และพระสุก โดยพระราชธิดาของกษัตริย์ล้านช้าง(บางแห่งระบุว่าคือพระไชยเชษฐาธิราช) ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมอุทรเดียวกันทรงพระนามว่า สุกเสิม ใส โปรดให้ช่างชาวล้านช้างหล่อพระพุทธรูปประจำพระองค์เพื่อเป็นสิริมงคลมีขนาดลดหลั่นกันตามลำดับ..."[๒๗] ซึ่งความจริงแล้วพระใสวัดปทุมวนารามกับพระใสวัดโพธิ์ชัยนั้นเป็นพระคนละชุดและอัญเชิญเข้ามาไว้ที่เมืองหนองคาย กล่าวคือพระใสวัดโพธิ์ชัยนั้นเป็นพระชุดเดียวกับพระสุก พระเสิม ที่ได้อัญเชิญมาเมื่อปี พ.ศ.๒๓๗๑[๒๘] ส่วนพระใสวัดปทุมวนารามนั้นสันนิษฐานว่าน่าจะได้รับการอัญเชิญมาเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๘–๙๙[๒๙] และพระใสวัดปทุมวนารามนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกชื่อว่าพระสายน์ดังปรากฏในตำนานที่พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้แล้ว[๓๐]ดังนั้น ประเด็นนี้จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้ที่เคารพศรัทธาและผู้ศึกาาเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ ประเด็นเรื่องสถานที่ประดิษฐานหลังจากที่อัญเชิญมาที่เมืองหนองคาย ในประเด็นนี้เอกสารของวัดโพธิ์ชัยและเอกสารของวัดปทุมวนารามก็กล่าวไว้ขัดแย้งกันกล่าวคือ เอกสารวัดโพธิ์ชัยอ้างว่าเมื่ออัญเชิญพระเสิมพระใสมาถึงเมืองหนองคายแล้วได้อัญเชิญพระเสิมไปประดิษฐานไที่วัดโพธิ์ชัย อัญเชิญพระใสไว้ที่วัดหอก่องหรือวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ส่วนเอกสารของวัดปทุมวนารามกล่าวว่าอัญเชิญพระเสิมไปประดิษฐานไที่วัดหอก่องอัญเชิญพระใสไว้ที่วัดโพธิ์ชัย[๓๑]ซึ่งข้อยืนยันทั้งสองฝ่ายนั้นก็ไม่ได้มีการชำระหรือศึกษาเพื่อชี้ชัดว่าข้อเท็จจริงแล้วสถานที่ประดิษฐานในคราวแรกนั้นคือสถานที่ใดแน่ แต่หลักฐานที่ค้นพบในพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ฉบับที่ ๒ กลับระบุไว้ชัดเจนว่า ในปี พ.ศ.๒๓๗๙ พระเสิมยังประดิษฐานอยู่ที่วัดห่อก่อง[๓๒] แสดงว่าในครั้งแรกพระเสิม พระใส ก็ประดิษฐานอยู่ที่วัดหอก่องยังไม่ได้อัญเชิญไปไว้ที่ไหนเพราะถ้าจะพูดถึงวัดโพธิ์ชัยก็พึ่งจะมีการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๒ ดังนั้น การอ้างว่ามีการนำพระเสิมมาไว้ที่วัดโพธิ์ชัยตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๓๗๑จึงเป็นเรื่องที่มีความสับสนอยู่ ประเด็นนี้ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ก่อให้เกิดความสับสนในหมู่นักวิชาการและผู้สนใจโดยทั่วไป ประเด็นเรื่องผู้อัญเชิญพระพุทธรูปในช่วง พ.ศ.๒๓๙๙-๒๔๐๐ ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ลาวโดยเฉพาะพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ได้บันทึกเกี่ยวกับรายชื่อขุนนางสยามที่ขึ้นมาอัญเชิญพระเสิมพระใส

---

[๒๗] กรมศิลปากร **พระพุทธรูปสำคัญ** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์พริ้นติ้ง(มหาชน) ๒๕๔๓) หน้า ๓๔๕.

[๒๘] สมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ **พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑** ,หน้า..... และดูสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **จดหมายเหตุเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ,** หน้า ๕๒ ประกอบ.ซึ่งทรงรับรองว่าพระใสวัดโพธิ์ชัยนั้นเป็นพระชุดเดียวกับพระสุกและพระเสิม.

[๒๙] สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ **ลำดับกษัตริย์ลาว** (นครราชสีมา : โจเซฟปริ้นติ้ง ๒๕๔๕) หน้า ๒๑๖.

[๓๐] พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จ, **ตำนานพระสายน์วัดปทุมวัน** (กรุงเทพฯ:มหามกุฎราชวิทยาลัย๒๕๑๕)หน้า ๗๖.

[๓๑] วัดปทุมวนาราม **อนุสรณ์ครบ ๕ รอบ พระราชมุนี(อมร ญาณทโย) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม** ๒๓ เมษายน ๒๕๔๓ (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา ๒๕๔๓) หน้า ๒๐.

[๓๒] ท้าวขัตติยะ **พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทร์ฉบับที่ ๒** ใน กรมศิลปากร **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๐–๗๑** (กรุงเทพฯ :คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๑๒) หน้า ๑๔๘.

เข้ากรุงเทพฯไว้อย่างชัดเจน[๓๓] สอดคล้องกับพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการส่งข้าราชบริพารมาอัญเชิญพระพุทธรูปที่เมืองหนองคาย แต่ก็ปรากฏว่าผู้เรียบเรียงประวัติหลวงพ่อพระเสิม พระใสกลับไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมากนัก แม้จะมีการอ้างอิงหลักฐานแต่การอ้างอิงนั้นก็ไม่สมบูรณ์ เช่น การเรียบเรียงของวัดโพธิ์ชัยกล่าวถึงเหตุการณ์อัญเชิญพระเสิม พระใส ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคราวเดียวกันคือตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ โดยขุนวรราชธานีกับเจ้าเหม็นแต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดว่าการอัญเชิญในครั้งนั้นใครเป็นผู้สั่งให้มีการอัญเชิญระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯหรือพระอนุชาของพระองค์คือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะความจริงแล้วการอัญเชิญพระเสิมครั้งแรกในพ.ศ.๒๓๙๙ นั้นทำโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนการอัญเชิญพระใส(สายน์)ในปี พ.ศ.๒๔๐๐ กระทำโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น การกล่าวแบบรวม ๆ จึงทำให้เกิดความคลุมเครือและนำความยุ่งยากมาสู่การศึกษาเพื่อแยกแยะว่าพระใสที่อัญเชิญมาในปี พ.ศ.๒๔๐๐ กับหลวงพ่อพระใสที่วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคายนั้นว่าพระพุทธรูปองค์ไหนที่เป็นพระใสในตำนานและอัญเชิญมาจากเมืองเวียงจันทน์ในปีพ.ศ.๒๓๗๑ และพระใสองค์ไหนที่อัญเชิญมาจากเมืองมหาชัยกองแก้วตามตำนานของวัดปทุมวนาราม เมื่อมีความไม่ชัดเจนดังกล่าวก็มักมีผู้นำไปอ้างกันผิดๆถูกๆมาจนถึงปัจจุบัน[๓๔]

ประวัติวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วัดโพธิ์ชัยเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนาของจังหวัดหนองคาย โดยเป็นที่ประดิษฐานของ หลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดหนองคาย

(๑) ชื่อเดิมของวัดโพธิ์ชัย เดิมทีวัดโพธิ์ชัยมีชื่อว่า วัดผีผิว ซึ่งเป็นชื่อที่เล่าต่อกันมาแบบมุขปาฐะ สันนิษฐานว่าชื่อนี้มาจากความเชื่อของชาวบ้านที่ว่า บริเวณวัดเป็นที่เปลี่ยวและมีเสียงลมพัดผ่านต้นไม้คล้ายเสียงผี จึงเรียกกันว่า วัดผีผิว ในอดีต วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุ่งนาที่ห่างไกลจากชุมชน ทำให้ไม่ค่อยมีผู้คนไปมาหาสู่ และอาจถูกมองว่าเป็นสถานที่ลึกลับน่ากลัว จึงไม่ปรากฏชื่อในเอกสารประวัติศาสตร์ยุคอาณาจักรล้านช้าง (สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช) ซึ่งมีวัดสำคัญอื่นๆ ในหนองคาย เช่น วัดจอมมณี [๓๕](สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและพระนางยอดคำทิพย์) วัดศรีคุณเมือง วัดศรีเมือง วัดพระไชยเชษฐา

(๒) การเปลี่ยนชื่อจาก "วัดผีผิว" เป็น “วัดโพธิ์ชัย” ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๐ เกิดการปราบกบฏเวียงจันทน์โดยกองทัพไทย และมีการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญจากเวียงจันทน์มาประดิษฐานที่เมืองหนองคาย ได้แก่ พระสุก (จมน้ำในแม่น้ำโขงระหว่างการขนย้าย) พระเสริม พระใส พระเสริมและพระใสถูกนำมาประดิษฐานที่วัดหอก่อง แต่ในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ เกิดเหตุอาเพศ แผ่นดินแยก หน้าพระเสริมที่วัดหอก่อง ทำ

---

[๓๓] กรมศิลปากร **พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ฉบับที่ ๒** ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ ๔๓ ภาค ๗๐**, หน้า ๑๔๘.

[๓๔] การอ้างอิงที่ผิดในประเด็นนี้พิจารณาได้จากผลงานของกรมศิลปากรที่กล่าวถึงประวัติพระใส(สายน์)วัดปทุมวนารามว่าเป็นพระใสซึ่งสร้างโดยพระธิดากษัตริย์ล้านช้าง ดู กรมศิลปากร **พระพุทธรูปสำคัญ**, หน้า ๓๔๕.

ให้ชาวเมืองเชื่อว่าพระพุทธรูปสำคัญไม่ควรอยู่ที่วัดเล็ก ๆ จึงหาสถานที่ใหม่และพบว่าวัดผีผิว (ซึ่งเป็นวัดร้างแต่มีเจดีย์อรหันต์หรือพระธาตุยักษ์แสดงถึงความเจริญในอดีต) เหมาะสมที่จะบูรณะและอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐาน ต่อมาวัดผีผิวได้รับการฟื้นฟูและเปลี่ยนชื่อเป็น วัดโพธิ์ชัย" เพื่อความเป็นสิริมงคล และกลายเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญของเมืองหนองคาย

(๓) ความสำคัญของวัดโพธิ์ชัยในปัจจุบัน เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปโบราณศิลปะล้านช้างได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ปฏิบัติธรรมสำคัญของจังหวัดหนองคาย

สรุป วัดโพธิ์ชัยเดิมชื่อ วัดผีผิว เนื่องจากเป็นวัดร้างกลางทุ่งนาที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีสิ่งลึกลับ ต่อมาได้รับการบูรณะและเปลี่ยนชื่อเป็น "วัดโพธิ์ชัย" หลังจากอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญจากเวียงจันทน์มาประดิษฐาน ปัจจุบันเป็นวัดที่มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์และศาสนาของจังหวัดหนองคาย

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)เป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนโพธิ์ชัย ในเขตเทศบาลเมือง เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านของชาวเมืองหนองคาย หลวงพ่อพระใสเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก มีลักษณะงดงามตามตำนานเล่าว่า พระธิดา ๓ องค์ของกษัตริย์ล้านช้างได้หล่อพระพุทธรูป ขึ้น องค์และขนานนามพระพุทธรูปตามพระนามของตนเอง คือ พระเสริมประจำพี่ใหญ่ พระสุกประจำคนกลางและพระใสประจำน้องคนสุดท้อง เดิมประดิษฐานที่เวียงจันทน์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามลงเรือข้ามฝั่งมายังเมืองหนองคาย แต่เกิดพายุพัดพระสุกจมน้ำหายไป ส่วนพระเสริมและพระใสได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่หนองคาย จนในสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงได้อัญเชิญพระเสริมลงมา ประดิษฐานที่กรุงเทพฯ ส่วนพระใสยังคงประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย[๓๖]

---

[๓๖] พระโสภณวิหารการ (พิศิษฐ์ สุวีโร), **นมัสการพระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต,** (อุดรธานี : ททท.สำนักงาน อุดรธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๓-๒๒

รูปภาพที่ ๑๒ หลวงพ่อพระใส องค์จำลอง

(๒) ความสำคัญของวัด

วัดโพธิ์ชัยตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นวัดที่มีความส าคัญและผูกพันกับ ความศรัทธาของ ชาวหนองคายเป็นอย่างมาก พอสรุปได้ดังนี้

๑.เป็นวัดพระอารามหลวงแห่งเดียวของจังหวัด มีพระอุโบสถทรงจัตุรมุขที่สูงใหญ่สง่างามที่สุด ในจังหวัด

๒.เป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมทางด้านพุทธศาสนาของประชาชนของจังหวัด เช่น

๒.๑ วันส่งท้ายปีเก่าและขึ้นศักราชใหม่ ชาวหนองคายและจังหวัดใกล้เคียงจะมาฉลอง กันที่ลานวัดสักการะหลวงพ่อพระใสเพื่อเป็นสิริมงคล ต้อนรับศักราชใหม่อย่างเนืองแน่น บางคน มาขอประพรมน้ำมนต์เจิมยานพาหนะ เพื่อความเชื่อมั่นในการปกปักรักษาคุ้มภัยอันตรายทั้งปวง

๒.๒ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ทั้งเยาวชนและประชาชนทั่วไปจะ มาร่วมทำบุญและมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

๒.๓ วันมหาสงกรานต์ วัดโพธิ์ชัยจะเป็นศูนย์กลางการจัดงานของจังหวัด มีพิธีอัญเชิญ หลวงพ่อพระใสลงจากพระอุโบสถท่ามกลางพลังศรัทธาของฝูงชนเนืองแน่นลานวัด นำขึ้นราชรถเพื่อนำขบวนแห่รอบเมืองหนองคาย มีมหรสพสมโภชอย่างยิ่งใหญ่ตลอดงาน ถือเป็นงานประจำปีของวัด และเป็นจุดส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รูปภาพที่ ๑๓ ขบวนฟ้อน ถวายหลวงพ่อพระใส วันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๖๘

การจัดงานมหาสงกรานต์อีสานหนองคาย ปี 2568 ภายใต้โครงการหนองคายเมืองแห่งการท่องเที่ยว สงกรานต์ผ้าขาวม้า สมมาหลวงพ่อพระใส เป็นการสืบทอดประเพณี พิธีอัญเชิญหลวงพ่อพระใสและแห่สรงน้ำตามอัตลักษณ์ประเพณีโบราณกับผ้าขาวม้ามหามงคล 1 ปีมีเพียงครั้งเดียว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน ในปีนี้ทาง ททท.สนง.อุดรธานีได้จัดเตรียมสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ด้วยการเป็นเส้นทางศรัทธา ในพิธีอัญเชิญหลวงพ่อพระใส “ขึ้น” ประดิษฐานบนพระอุโบสถ ในวันที่ 18 เมษายน 2568 ตามความเชื่อว่าจะส่งผลให้ทำมาค้าขึ้น ก้าวหน้าขึ้น ชีวิตดีขึ้น มั่งมีขึ้น และมีความสุขมากขึ้น

(๓) เจ้าอาวาส องค์ปัจจุบัน พระเทพวชิรคุณ, รศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง

(๔) ศาสนวัตถุและศาสนสถานที่สำคัญของวัดโพธิ์ชัย

ก. พระธาตุอรหันต์ พระธาตุอรหันต์เป็นโบราณสถานสำคัญภายในวัดโพธิ์ชัย ซึ่งเชื่อกันว่ามีอายุเก่าแก่กว่า ๑,๐๐๐ ปี และเป็นหนึ่งในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้

ประวัติและความสำคัญ พระธาตุอรหันต์เป็นสถานที่บรรจุ พระอัฐิธาตุของพระอรหันต์ ๕ องค์ ได้แก่ ๑. พระมหาปราสาทเถระ ๒. พระจุลปราสาทเถระ ๓. พระมหารัตนเถระ ๔. พระจุลรัตนเถระ ๕. พระสังขวิชชัยเถระ พระอรหันต์ทั้ง ๕ นี้เป็นศิษย์ของพระอรหันต์ ๓ องค์จากเมืองราชคฤห์ (อินเดีย) และมีบทบาทสำคัญในการชักชวนพระยาสุมิตธรรม (เจ้าเมืองมรุกขนคร) ให้เป็นประธานบูรณะพระธาตุพนมครั้งแรก (พ.ศ. ๘) หลังจากบูรณะพระธาตุพนมเสร็จ พระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้เดินทางเผยแผ่พระศาสนาในแถบนี้ และเมื่อถึงกาลนิพพาน ได้มีการนำพระอัฐิธาตุส่วนหนึ่งมาบรรจุไว้ที่พระธาตุแห่งนี้ จึงเรียกว่า พระธาตุอรหันต์

รูปแบบทางสถาปัตยกรรม เดิมเป็นเจดีย์ศิลปะขอมก่อด้วยศิลาแลงและอิฐถือปูนแบบโบราณผ่านการบูรณะหลายครั้ง โดยผู้มีส่วนสำคัญในการบูรณะ ได้แก่พระเจ้าโพธิสาลราชกุมาร (กษัตริย์ล้านช้าง) พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (มีพระราชโองการให้พระยาแสนสุรินทร์ฤๅชัยหรือ "จานจัน" ชาวหนองคายบูรณะ) พระหน่อแก้วกุมาร (หลานของพระยาแสนสุรินทร์) ปัจจุบัน พระธาตุอรหันต์ตั้งอยู่ ด้านหน้าพระอุโบสถของวัดโพธิ์ชัย และถือเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดหนองคาย ที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ความเชื่อและความศรัทธา ชาวบ้านเชื่อว่าพระธาตุอรหันต์มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสถานที่ที่ช่วยเสริมสิริมงคลแก่ผู้ที่มาเคารพสักการะ มีการจัดงานบุญประจำปีเพื่อสักการะพระธาตุ โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รูปภาพที่ ๑๔ พระอุโบสถอาคารทรงไทยจตุรมุข
เป็นพระอุโบสถจตุรมุขหลังแรกของจังหวัดหนองคาย

สรุป พระธาตุอรหันต์ในวัดโพธิ์ชัยไม่เพียงแต่เป็นโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวหนองคายที่เชื่อมโยงกับตำนานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อพระใส

หลวงพ่อพระใสเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดหนองคาย ที่ชาวไทยและชาวลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงให้ความเคารพศรัทธาอย่างสูง โดยมีความเชื่อและพิธีกรรมที่สำคัญดังนี้

ก. ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อพระใส

(๑) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครองผู้ศรัทธา ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อพระใสเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจากศรัทธาของพระราชธิดาในพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้าง จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัว ผู้ที่ต้องเดินทางไกลหรือไปทำงานต่างถิ่นมักมาบนบานขอพรให้ปลอดภัย และเมื่อประสบผลสำเร็จก็จะกลับมาแก้บน ผู้ที่พกเหรียญหรือวัตถุมงคลของหลวงพ่อพระใสมักเล่าประสบการณ์ว่าได้รับความคุ้มครองจากอันตรายต่าง ๆ

(๒) มีเทวดารักษาคุ้มครอง

ชาวพุทธสองฝั่งโขงเชื่อว่าพระพุทธรูปสำคัญมักมีเทวดาประจำรักษา และเทวดาเหล่านี้เป็นผู้ประทานพรตามความปรารถนา ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อพระใสจึงเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องเทวดาที่คอยอำนวยพรให้ผู้มาเคารพสักการะ

(๓) ปกป้องชีวิตผู้ศรัทธาจากอันตราย

มีเรื่องเล่าจำนวนมากเกี่ยวกับผู้ที่ประสบอุบัติเหตุแต่รอดปลอดภัยเพราะพกวัตถุมงคลของหลวงพ่อพระใสชาวบ้านจึงเชื่อว่าหากมีความศรัทธาแน่วแน่ หลวงพ่อพระใสจะคุ้มครองให้พ้นจากภัยพิบัติ

(๔) หลวงพ่อพระใสชอบบั้งไฟ

ชาวหนองคายและชาวลาวเชื่อว่าพระพุทธรูปสำคัญของลาวมักมีเทวดาที่ชื่นชอบการจุดบั้งไฟ (ประเพณีบูชาไฟตามความเชื่ออีสาน-ล้านช้าง) จึงมีการจัดประเพณีบุญบั้งไฟถวายหลวงพ่อพระใส เป็นประจำทุกปี เพื่อความเป็นสิริมงคลและแสดงความเคารพ

ข. พิธีกรรมและประเพณีสำคัญ

(๑) พิธีสรงน้ำหลวงพ่อพระใส จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (เดือนเมษายน)ชาวบ้านจะนำน้ำหอมมาสรงองค์พระเพื่อขอพรและความเป็นสิริมงคล

(๒) งานนมัสการหลวงพ่อพระใส มักจัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ของทุกปี มีการทำบุญตักบาตร เวียนเทียนรอบองค์พระ และจัดงานเฉลิมฉลอง

(๓) พิธีจุดบั้งไฟถวาย เป็นประเพณีสำคัญที่แสดงความเชื่อว่าหลวงพ่อพระใสโปรดการบูชาด้วยบั้งไฟ มักจัดร่วมกับงานบุญอื่น ๆ เช่น งานบุญบั้งไฟประจำปี

(๔) การบนบานและแก้บน ผู้ที่ขอพรสำเร็จมักแก้บนด้วย การถวายผ้าเหลือง ทองคำ ข้าวตอกดอกไม้ หรือการทำบุญเลี้ยงพระ บางคนแก้บนด้วยการจุดบั้งไฟหรือร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อบูรณะวัด

สรุป หลวงพ่อพระใสไม่เพียงเป็นพระพุทธรูปสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวหนองคายและชาวลาวสองฝั่งโขง ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และการคุ้มครองของท่านส่งผลให้เกิดประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

รูปภาพที่ ๑๕ ภาพจากฝาผนังพระอุโบสถ์

รูปภาพที่ ๑๖ พระธาตุอรหันต์ องค์เก่า

รูปภาพที่ ๑๗ พระธาตุพระอรหันต์

๒.๓.๖ ประวัติหลวงพ่อพระทองแสนในบริบทวัฒนธรรมหนองคาย

ประวัติหลวงพ่อทองแสน และวัดท่าคกเรือ จังหวัดหนองคาย ที่ตั้ง บ้านท่าบ่อ ถนนแก้ววรวุฒิ หมู่ 8 ตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ 5 ไร่ 81 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือ: จดที่ดินเอกชน ทิศใต้: จดที่ดินเอกชน ทิศตะวันออก: จดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตก: จดที่ดินเอกชน อาคารสำคัญอุโบสถ, ศาลาการเปรียญ, กุฏิสงฆ์ 4 หลัง, ศาลาบำเพ็ญกุศล

ปูชนียวัตถุสำคัญหลวงพ่อทองแสน (พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์)ประวัติวัดก่อตั้ง พ.ศ. 2120 ได้รับวิสุงคามสีมา ครั้งแรก: พ.ศ. 2310 ครั้งที่สอง: 4 กันยายน พ.ศ. 2537 (เขตวิสุงคามสีมากว้าง 30 เมตร ยาว 60 เมตร) รายนามเจ้าอาวาสประกอบด้วย

1. พระฉวี (พ.ศ. 2470–2495)
2. พระริมทอง (พ.ศ. 2500–2510)
3. พระประพัท (พ.ศ. 2510–2515)
4. พระมหาแก้ว (พ.ศ. 2515–2519)
5. พระอธิการเฉลิมชัย จนฺทูปโม (พ.ศ. 2519–2522)
6. พระมานะ (พ.ศ. 2523)
7. พระครูมงคลศีลวัตร (พ.ศ. 2525–2531)
8. พระฉัตรชัย สจฺจญาโณ (ตั้งแต่ พ.ศ. 2531)

หลวงพ่อทองแสน เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่กว่าพันปี มีลักษณะงดงามมากองค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบศิลปะล้านช้าง หล่อด้วยทองสำริด หล่อเป็นสองท่อน องศ์พระพุทธรูป น้ำหนักแสนสองหมื่นหกพัน ส่วนแท่นหนักสองแสนทองหน้าตักกว้าง ๓๔ นิ้ว สูง ๕๑ นิ้ว สร้างราวจุล ศักราช ๑๕ พระยาหลวงสุคันธวงศ์ราชเจ้า เป็นผู้สร้างและได้จารึกอักษรธรรมล้านช้างไว้ที่ฐาน พระพุทธรูป ต่อมาทางวัดท่าคกเรือ ได้ขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อ านวยการกอง โบราณคดีกรม ศิลปากรกรุงเทพมหานครได้อ่านข้อความที่จารึกไว้

รูปภาพที่ ๑๘ หลวงพ่อทองแสน

รูปภาพที่ ๑๙ หลวงพ่อทองแสน

๑.จุลสังกราท ๑๕ ตัว ปีกาไส้ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำวัน ๖ ยามแถใกล้เที่ยง วันพระยาหลวง สุคันธวงศ์ราชเจ้า ประกอบด้วย

๒.ทำในวรพุทธศาสนา สร้างพระพุทธรูปเจ้า แต่องหนักแสนสองหมื่นหกพัน แท่นหนัก สอง แสนทอง นิพพานปัจจโยโหตุประมาณปีร.ศ.๑๑๔ หรือ พ.ศ. ๒๔๓๘ บ้านท่าบ่อ ได้ยกฐานะขึ้นเป็น เมืองท่าบ่อ ท้าวขัตติยะเป็นผู้มีความดีความชอบ ได้เป็นผู้ว่าราชการที่เมืองหนองคาย ต่อจากนั้นมาปีเศษ ทรงมีราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ท้าวขัตติยะ เป็นพระกุประดิษฐ์บดี (ชาลี) ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองท่าบ่อท่านได้สร้างบ้านแปงเมือง ปฏิสังขรณ์บูรณะซ่อมแซมวัดท่าคกเรือ ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าหลวงพ่อพระเจ้าทอง แสน ท่านได้อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งได้ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคกเรือสืบต่อมา ท่านที่มี โอกาสมาเที่ยวท่าบ่ออย่าลืมแวะไปกราบไหว้บูชาเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

จารึกใต้ฐานของหลวงพ่อพระเจ้าทองแสน อักษรธรรม (ล้านนา) ภาษาไทยบาลี

๑. จุลสังกราท.....๑๕ ตัว ปีกาไส้เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๖ ยามแถใกล้เที่ยงวันพระยาเจ้า หลวงสุคันธวงศ์.....ราชเจ้า ประกอบ

๒. ทำาในวรพุทธศาสนา สร้างพระพุทธเจ้า แต่องค์หนักแสน ๒ หมื่น ๖ พันแทน หนัก ๒ แสนทอง

นิพฺพานปจฺจโยตุ

๑. จุลสังกราท...๑๕ ตัว เข้าใจว่าเป็น จ.ศ.๑๐๑๕ ตรงกับ พ.ศ.๒๑๙๘ ๒. ปีกาไส้= ปีมะเส็ง

เบญจศก ๓. วัน ๖ = วันศุกร์(น่าจะเป็นวันจันทร์หรือวันพฤหัสบดี) ๔. ยามแถใกล้เที่ยงวัน ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น. ๕. ทา (ธา) เข้าใจว่าจะเป็นคำสุดท้ายของคำว่า “ศรัทธา” ๖. แต่องค์= เฉพาะส่วนองค์พระพุทธรูป ๗. แท่น = ฐานพระพุทธรูป ๘. นิพฺพานปจฺจโย โหตุแปลโดยความว่า จงเป็นไปเพื่อความดับกิเลส [๓๗] อานิสงส์ของการ สักการะกราบไหว้ประสบชัยชนะ แคล้วคลาดปลอดภัย

๔.๑.๗ องค์ความรู้ของหลวงพ่อแสนห้า ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ประวัติหลวงพ่อแสนห้า ประวัติวัดกุมภประดิษฐ์ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

หลวงพ่อพระแสนห้า หรือ หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์ ขนาดหน้าตัก 61 นิ้ว สูง 90 นิ้ว ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดกุมภประดิษฐ์ ชาวบ้านเรียกว่า วัดกลาง (เดิมชื่อวัดเตาไห สาเหตุเพราะเป็นสถานที่ที่มีการเตาเผาตุ่มน้ำหรือไหน้ำ) ตั้งอยู่ที่ ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ และได้ยกฐานะเป็นวัดที่ถูกต้องในปี พ.ศ. 2440 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ปี พ.ศ. 2445

ประวัติ หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์มาก สร้างขึ้นในราว พ.ศ. 2213 ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาสองพี่น้องเป็นเจ้าภาพหลัก คือ พี่ชายชื่อ แสน น้องชายชื่อ ห้า จึงได้นามเรียกขนานว่า “หลวงพ่อแสนห้า” ในการดำเนินการสร้างนอกจากสองพี่น้องแล้วยังมีพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมากร่วมเป็นเจ้าภาพ เพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน มีพุทธศาสนิกชนเคารพเลื่อมใสและเดินทางไปกราบขอพร และได้รับความสมหวังเป็นจำนวนมาก หลวงแสนห้า ตั้งอยู่ที่วัดกุมภประดิษฐ์ ตั้งอยู่เลขที่ 154 บ้านโพนสา หมู่ที่ 2 ตำบลโพนสย อำเภอท่าบอ จังหวัดหนองคาย

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ 3 หลัง วิหาร ศาลาอเนกประสงค์ และโรงครัวปูชนียวัตถุ มีพระพุทธรูปต่างๆ วัดกุมภประดิษฐ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2440 สภาพที่ตั้งวัดอยู่ใจกลางของหมู่บ้านโพนสา ชาวบ้านจึงนิยมเรียกว่า วัดกลาง แต่ชื่อเดิมชื่อว่า วัดเตาไห เพราะมีเตาเผาตุ่มน้ำอยู่ในวัด ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อว่าวัดกุชมภประดิษฐ์ ผู้ตั้งชื่อและผู้สร้างไม่ปรากฏแต่ได้เริ่มพัฒนาในสมัยพระครูวิมลสิกขกร มาเป็นเจ้าอาวาส ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2545 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 6 เมตร ยาว 12 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระครูวิมลสิกขกร รูปที่ 2 พระมหาค าปง รูปที่ 3 พระอธิการหัน รูปที่ 4 เจ้าอธิการทองสุข รูปที่ 5 พระสมหมาย รูปที่ 6 พระปลัดดล้วน ตสทฺโธ รูปที่ ๗ พระมหาสวัสดิ์ อหึสโก การศึกษามีโรงเรียนพระปริญัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอน พ.ศ. 2490 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปิดสอน พ.ศ. 2530 และโรงเรียนผู้ใหญ่วัด เปิดสอน พ.ศ. 2530 นอกจากนี้เป็นที่ตั้งหน่วยงาน อบต. ประจำตำบล[๓๘]

ประวัติหลวงพ่อแสนห้า

---

[๓๗] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส านักงานอุดรธานี, **นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต**, หน้า ๒๐.

[๓๘] รมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ,**ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่** ๑๐, หน้า ๕๔๕.

หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ศักดิ์ ขนาดหน้าตัด ๖๑ นิ้ว สูง ๙๐ นิ้ว สร้างขึ้น ราว พ.ศ.๒๒๑๓ ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาสองพี่น้องเป็นเจ้าภาพหลักคือ พี่ชายชื่อ แสน น้องชายชื่อ ห้า จึง ได้นามเรียกขานว่าว่า“หลวงพ่อแสนห้า”ในการด าเนินการสร้างนอกจากสองพี่น้องแล้วยังมี พุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมากร่วมเป็นเจ้าภาพ เพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน **หลวงพ่อแสนห้า** เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์มากมีพุทธศาสนิกชนเคารพเลื่อมใส และเดินทางไปกราบขอพร และได้รับความสมหวังเป็นจำนวนมาก[๓๙]๓๕ อานิสงส์ของการสักการะกราบ ไหว้ปกปักรักษา และสมปรารถนาทุกอย่าง

สรุป

หลวงพ่อทองแสนเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองท่าบ่อ มีอายุเก่าแก่กว่า 400 ปี สร้างขึ้นในยุคล้านช้าง และยังคงเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบัน ส่วนวัดท่าคกเรือก็เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และพุทธศาสนาของจังหวัดหนองคาย

๔.๑.๘ องค์ความรู้ของหลวงพ่อศรีบุญเรือง ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

หลวงพ่อสีบุญเฮือง (ศรีบุญเรือง)วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อสีบุญเฮือง **วัดหลวงเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย**

หลวงพ่อสีบุญเฮืองเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัยสมัยล้านช้างความสูงจากหน้าตักถึงปลายพระเกศ 36 นิ้วหน้าตักกว้าง 26 นิ้วอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระสุนทรธรรมธาดาเจ้าเมืองโพนพิสัย เดิมประดิษฐานอยู่วัดกลางหรือวัดศรีบุญเรือง ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย ต่อมาเมื่อปี 2505 ได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่วัดหลวงเจติยาราม ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย และได้มีการหล่อพระแท่นขึ้นใหม่เพื่อแทนพระแท่นที่หายไป และเป็นหนึ่งสาเหตุที่เจ้าอาวาสวัดหลวงเจติยารามได้ปิดทองครอบเนื้อทองเดิมที่เก่าแก่ไว้ หลวงพ่อสีบุญเฮือง จึงเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่เก่าแก่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตระกูลเก้าสอ สมควรไปกราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวตลอดไป

ประวัติวัดวัดหลวงพิสัยเจติยาราม (วัดหลวง) อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

วัดหลวงพิสัยเจติยาราม (วัดหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 077 บ้านวัดหลวง ถนนสายหนองคาย- โพนพิสัย หมู่ที่ 2 ต าบลวัดหลวง อ าเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ที่ 12 ไร่ 2 งาน 76 ตารางวา

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 8 เมตร ยาว 22 เมตร เป็นอาคารก่อ อิฐถือปูน สร้าง พ.ศ. 2230 บูรณะเมื่อ พ.ศ. 2514 ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่ง ไม้สร้าง พ.ศ. 2522 กุฏิสงฆ์ จำนวน 4 หลัง เป็นอาคารไม้ 3 หลัง และครึ่งตึกครึ่งไม้ วิหาร

สร้าง พ.ศ. 2516 ศาลาอเนกประสงค์ เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้สร้าง พ.ศ. 2530 ปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 5 เมตร สูง 7 เมตร เป็นหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ มีจารึกว่าพระ

---

[๓๙] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส านักงานอุดรธานี, **นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต,** หน้า ๒๒.

ยาแสนกวาง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2211 พระพุทธรูปทอง ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 60 นิ้ว พร้อมพระอัครสาวก 2 องค์ และพระเจดีย์แปดเหลี่ยมโบราณ

วัดหลวงพิสัยเจติยาราม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2211 โดยพระยาแสนกวาง หรือแสนกว้าง เป็น ผู้ก่อสร้างวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2230เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 12 เมตร ยาว 30 เมตร

ประวัติหลวงพ่อสีบุญเฮือง (ศรีบุญเรือง)

หลวงพ่อสีบุญเฮืองเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัยสมัยล้านช้างความสูงจากหน้า ตักถึงปลายพระเกศ ๓๖ นิ้วหน้าตักกว้าง ๒๖ นิ้วอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระสุนทร ธรรมธาดาเจ้าเมือง โพนพิสัย เดิมประดิษฐานอยู่วัดกลางหรือวัดศรีบุญเรือง ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย ต่อมาเมื่อปี ๒๕๐๕ได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่วัดหลวงพิสัยเจติยาราม ต.วัดหลวง อ. โพนพิสัยจ.หนองคาย และได้มีการหล่อพระแท่นขึ้นใหม่เพื่อแทนพระแท่นที่หายไป และเป็นหนึ่ง สาเหตุที่เจ้าอาวาสวัดหลวงพิสัยเจติยารามได้ปิดทองครอบเนื้อทองเดิมที่เก่าแก่ไว้หลวงพ่อสีบุญเฮือง จึงเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่เก่าแก่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตระกูล ๙ ส สมควรไปกราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวตลอดไป [๔๐] อานิสงส์ของการสักการะกราบไหว้มีคนรักคน เมตตา อายุยืนยาวอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระสุนทร ธรรมธาดาเจ้าเมือง โพนพิสัย เดิมประดิษฐานอยู่วัดกลางหรือวัดศรีบุญเรือง ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ. หนองคาย ต่อมาเมื่อปี ๒๕๐๕ ได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่วัดหลวงพิสัยเจติยาราม ต.วัดหลวง อ. โพนพิสัยจ. หนองคาย และได้มีการหล่อพระแท่นขึ้นใหม่เพื่อแทนพระแท่นที่หายไป และเป็นหนึ่ง สาเหตุที่เจ้าอาวาสวัดหลวงพิสัยเจติยารามได้ปิดทองครอบเนื้อทองเดิมที่เก่าแก่ไว้หลวงพ่อสีบุญเฮืองจึงเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่เก่าแก่มีความศักดิ์สิทธิ์

หลวงพ่อศรีบุญเฮือง เป็น พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง ชนิดสำริด ลงรักปิดทอง ความสูงจากหน้าตักถึงปลายพระเกศ ๓๖ นิ้วหน้าตักกว้าง ๒๖ นิ้ว พุทธลักษณะ : เม็ดพระศกกลมเล็กแหลมแน่น ลำดับจากเล็กไปหาใหญ่ พระพักตร์กลม มีไรพระศก(กรอบพระนลาฏ) พระขนงโก่งปีกกาจรดหางพระเนตร ดวงพระเนตรมองต่ำประดับด้วยอัญมณี พระนาสิกโด่ง พระโอษฐเล็กยาวอมยิ้ม พระศอกลมเล็ก ปรากฏยอดพระถันทั้งสองข้าง ครองจีวรห่มเฉียงบางเรียบไม่มีริ้ว สังฆาฏิยาวจรดพระนาภี พระหนุเรียวยาว พระกรรณยาวคล้ายกลับปทุม พระหัตถ์ใหญ่ พระองคุลีเรียวยาว นิ้วพระหัตถ์ ทั้ง 4 และนิ้วพระบาททั้ง 5 มีประมาณเสมอกัน พระรัศมีขึ้นใหม่เป็นเปลวขนาดใหญ่ ฝ่าพระบาทเรียบ ประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำ-หงาย มีชายผ้าทิพย์

๔.๑.๙ องค์ความรู้ของหลวงพ่อพระเสี่ยงในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ประวัติหลวงพ่อพระเสี่ยง ประวัติวัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย วัดมณีโคตร ตั้งอยู่ที่บ้านจุมพล หมู่ที่ 1 ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 4 ไร่ 3 งาน 78 ตารางวา อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ เป็นอาคารไม้ทรงไทยสร้าง พ.ศ. 2525

---

[๔๐] ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชพิพิธภัณฑ์เมืองโพนพิสัย, **จารึกเมืองปากห้วยหลวง โพนพิสัย,** (หนองคาย, ๒๕๕๘), หน้าที่ ๑

กว้าง 5 เมตร ยาว 15 เมตร ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารทรงไทย 2 ชั้น สร้าง พ.ศ. 2512 กุฏิสงฆ์ จำนวน 2 หลัง โรงครัว

วัดมณีโคตร ชาวบ้านเรียกว่าวัดปากห้วยหลวงจากจารึกอักษรไทยน้อยบนใบเสมาหินทราย ทรงใบพราย ประดิษฐานในอุโบสถ อ่านได้ความว่าวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อศักราช 963 ตรงกับ พ.ศ. 2144 สมเด็จพระโพธิวรวงค์มีพระราชองค์การอุทิศที่ดินที่เมืองปากห้วยหลวงให้สมเด็จพระสังฆราช วัดกลางเมืองจันทบุรี (เมืองเวียงจันทน์) พระเจ้าชมพูและพระเจ้าตนหล้า ร่วมกันสร้างวัดขึ้น ใน ทะเบียนแจ้งว่าตั้งเมื่อ พ.ศ. 2221 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2527 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร

ประวัติหลวงพ่อพระเสี่ยง

หลวงพ่อพระเสี่ยง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ขนาดหน้าตัก ๘ นิ้ว สูง ๒๔ นิ้ว หนักประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่มากองค์หนึ่ง ตามประวัติความเป็นมา หลวงพ่อพระเสี่ยง เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่กษัตริย์ล้านช้างสร้าง ขึ้นให้เป็นพระเสี่ยงทายประจ าเมือง และใช้เป็นพระเสี่ยงทายในโอกาสเสด็จขึ้นครองราชย์หรือมี เหตุการณ์ส าคัญ ในโอกาสต่างๆ กาลต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้น และเพื่อความปลอดภัย จึง ได้อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง ในคราวเดียวกันกับการอัญเชิญหลวงพ่อพระสุก พระเสริม พระ ใส และประดิษฐานไว้ที่ วัดมณีโคตรอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เพื่ออัญเชิญเข้าสู่เมืองหลวง ของสยามประเทศ โดยอัญเชิญพระเสี่ยงขึ้นบนหลังช้าง ซึ่งพระเสี่ยงได้แสดงอภินิหารให้ช้างหนักจน ไม่สามารถเดินทางไปได้ แล้วตกลงจากหลังช้าง เป็นเหตุให้พระกรรณบิ่นพระเกศคด ชาวเมืองจึงเชื่อ ว่า วัดมณีโคตรน่าจะเป็นสถานที่ประดิษฐานถาวร จึงได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ที่นี่ ตั้งแต่บัดนั้นจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ประเพณีเกี่ยวกับหลวงพ่อพระเสี่ยง ตรงกับงานเทศกาลตรุษสงกรานต์วันที่๑๓ เมษายนของ ทุกปี และงานบุญบั้งไฟ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ของทุกปีถือเป็นประเพณีที่ส าคัญของชาวอำเภอโพนพิสัย ปฏิบัติสืบกันมาจนถึงปัจจุบันนี้หลวงพ่อพระเสี่ยงเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองโพนพิสัย ที่ ผู้คนให้ความเคารพกราบไหว้ขอพรอย่างสม่ าเสมอไม่ขาดสาย จนเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญที่ว่า “หลวงพ่อพระเสี่ยงแสนศักดิ์สิทธิ์ สายโลหิตหล่อเลี้ยงอีสาน ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค”[๔๑] อานิสงส์ ของการสักการะกราบไหว้มีสติปัญญาเฉียบแหลม แคล้วคลาดจากเรื่องสุ่มเสี่ยงทั้งมวล

๒.๓.๘ ประวัติหลวงพ่อสีบุญเฮือง (ศรีบุญเรือง)

ประวัติวัดวัดหลวงพิสัยเจติยาราม (วัดหลวง) อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย วัดหลวงพิสัยเจติยาราม (วัดหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ ๐๗๗ บ้านวัดหลวง ถนนสายหนองคาย- โพนพิสัย หมู่ที่ ๒ ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ที่ ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๗๖ ตารางวา

[๔๑] ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชพิพิธภัณฑ์เมืองโพนพิสัย,จารึกเมืองปากห้วยหลวง โพนพิสัย , หน้า ๑๕.

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๒ เมตร เป็นอาคารก่อ อิฐถือปูน สร้าง พ.ศ. ๒๒๓๐ บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่ง ไม้สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๒ กุฏิสงฆ์ จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารไม้ ๓ หลัง และครึ่งตึกครึ่งไม้ วิหารสร้าง พ.ศ. ๒๕๑๖ ศาลาอเนกประสงค์ เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้สร้าง พ.ศ. ๒๕๓๐ ปูชนียวัตถุมี พระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๕ เมตร สูง ๗ เมตร เป็นหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ มีจารึกว่าพระยาแสนกวาง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๑ พระพุทธรูปทอง ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๖๐ นิ้ว พร้อมพระอัครสาวก ๒ องค์ และพระเจดีย์แปดเหลี่ยมโบราณวัดหลวงพิสัยเจติยาราม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๑ โดยพระยาแสนกวาง หรือแสนกว้าง เป็น ผู้ก่อสร้างวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๓๐ เมตร

ประวัติหลวงพ่อสีบุญเฮือง (ศรีบุญเรือง)

หลวงพ่อสีบุญเฮืองเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัยสมัยล้านช้างความสูงจากหน้า ตักถึงปลายพระเกศ ๓๖ นิ้วหน้าตักกว้าง ๒๖ นิ้วอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระสุนทร ธรรมธาดาเจ้าเมือง โพนพิสัย เดิมประดิษฐานอยู่วัดกลางหรือวัดศรีบุญเรือง ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ต่อมาเมื่อปี ๒๕๐๕ได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่วัดหลวงพิสัยเจติยาราม ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัยจังหวัดหนองคาย และได้มีการหล่อพระแท่นขึ้นใหม่เพื่อแทนพระแท่นที่หายไป และเป็นหนึ่ง สาเหตุที่เจ้าอาวาสวัดหลวงพิสัยเจติยารามได้ปิดทองครอบเนื้อทองเดิมที่เก่าแก่ไว้หลวงพ่อสีบุญเฮือง จึงเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่เก่าแก่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตระกูล ๙ ส สมควรไปกราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวตลอดไป[๔๒] อานิสงส์ของการสักการะกราบไหว้มีคนรักคน เมตตา อายุยืนยาว

๒.๓.๙ ประวัติหลวงพ่อพระเสี่ยง

ประวัติวัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย วัดมณีโคตร ตั้งอยู่ที่บ้านจุมพล หมู่ที่ ๑ ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๓ งาน ๗๘ ตารางวา อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ เป็นอาคารไม้ทรงไทยสร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ กว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารทรงไทย ๒ ชั้น สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๒ กุฏิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง โรงครัว
วัดมณีโคตร ชาวบ้านเรียกว่าวัดปากห้วยหลวงจากจารึกอักษรไทยน้อยบนใบเสมาหินทราย ทรงใบพราย ประดิษฐานในอุโบสถ อ่านได้ความว่าวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อศักราช ๙๖๓ ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๔๔ สมเด็จพระโพธิวรวงค์มีพระราชองค์การอุทิศที่ดินที่เมืองปากห้วยหลวงให้สมเด็จพระสังฆราช วัดกลางเมืองจันทบุรี (เมืองเวียงจันทน์) พระเจ้าชมพูและพระเจ้าตนหล้า ร่วมกันสร้างวัดขึ้น ใน ทะเบียนแจ้งว่าตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๑ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

---

[๔๒] ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชพิพิธภัณฑ์เมืองโพนพิสัย, **จารึกเมืองปากห้วยหลวง โพนพิสัย,** (หนองคาย, ๒๕๕๙), หน้าที่ ๑.

ประวัติหลวงพ่อพระเสี่ยง หลวงพ่อพระเสี่ยง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ขนาดหน้าตัก ๘ นิ้ว สูง ๒๔ นิ้ว หนักประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่มากองค์หนึ่ง ตามประวัติความเป็นมา หลวงพ่อพระเสี่ยง เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่กษัตริย์ล้านช้างสร้าง ขึ้นให้เป็นพระเสี่ยงทายประจำเมือง และใช้เป็นพระเสี่ยงทายในโอกาสเสด็จขึ้นครองราชย์หรือมี เหตุการณ์สำคัญ ในโอกาสต่างๆ กาลต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้น และเพื่อความปลอดภัย จึงได้อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง ในคราวเดียวกันกับการอัญเชิญหลวงพ่อพระสุก พระเสริม พระใส และประดิษฐานไว้ที่ วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เพื่ออัญเชิญเข้าสู่เมืองหลวงของสยามประเทศ โดยอัญเชิญพระเสี่ยงขึ้นบนหลังช้าง ซึ่งพระเสี่ยงได้แสดงอภินิหาร ให้ช้างหนักจน ไม่สามารถเดินทางไปได้ แล้วตกลงจากหลังช้าง เป็นเหตุให้พระกรรณบิ่นพระเกศคด ชาวเมืองจึงเชื่อว่า วัดมณีโคตรน่าจะเป็นสถานที่ประดิษฐานถาวร จึงได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ที่นี่ ตั้งแต่บัดนั้นจวบ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ประเพณีเกี่ยวกับหลวงพ่อพระเสี่ยง ตรงกับงานเทศกาลตรุษสงกรานต์วันที่๑๓ เมษายนของ ทุกปี และงานบุญบั้งไฟ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ของทุกปีถือเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอำเภอโพนพิสัย ปฏิบัติสืบกันมาจนถึงปัจจุบันนี้หลวงพ่อพระเสี่ยงเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองโพนพิสัย ที่ ผู้คนให้ความเคารพกราบไหว้ขอพรอย่างสม่ำเสมอไม่ขาดสาย จนเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญที่ว่า “หลวงพ่อพระเสี่ยงแสนศักดิ์สิทธิ์ สายโลหิตหล่อเลี้ยงอีสาน ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค”[๔๓] อานิสงส์ ของการสักการะกราบไหว้มีสติปัญญาเฉียบแหลม แคล้วคลาดจากเรื่องสุ่มเสี่ยงทั้งมวล

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ ความหมายคำว่าการท่องเที่ยว ไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ไว้ว่า ก. เที่ยวไป[๔๔] ไปเพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่างๆ[๔๕]

---

[๔๓] **ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชพิพิธภัณฑ์เมืองโพนพิสัย,จารึกเมืองปากห้วยหลวง โพนพิสัย** , หน้า ๑๕.

[๔๔] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**,(กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน,๒๕๕๖), หน้า ๕๕๑.

[๔๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมอย่าง หนึ่งของมนุษย์ จะกระท าเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน และการเดินทางจากที่หนึ่งไป ยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่มีค าว่าระยะทางจะใกล้หรือไกล และการเดินทางเพื่อจะเป็นการค้างแรมหรือไม่ก็ ตาม[๔๖]

นิคม จารุมณี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวประกอบด้วย องค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ ๑) การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ๒) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ ๓) การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการ ประกอบอาชีพหรือหารายได้[๔๗]

เดวิดสัน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางออกจากที่พักในช่วง ระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนา[๔๘]

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวโดย ผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อสนอง ความอยากรู้อยากเห็น[๔๙]

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์ [๕๐] กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข ๓ ประการคือ ๑) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ๒) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ๓) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้

สมบัติ กาญจนกิจ[๕๑] กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการนันทนาการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาและมีการเดินทางมาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง เพื่อการเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยจะมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณเข้ามาร่วมด้วย

---

[๔๖] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **คือถิ่นฐาน คือบ้านเรา อบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน,** (กรุงเทพมหานคร : แปลน โมทิฟ, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

[๔๗] นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

[๔๘] Davidson Rob, Tourism. ๒nd.ed, (Singapore Longman : Group Limited,๑๙๙๕),P. ๒.

[๔๙] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, **วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๖.

[๕๐] ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว,** (พิมพ์ครั้งที่ ๗), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

[๕๑] สมบัติ กาญจนกจ, **นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๑.

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล[๕๒] กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์กระทำ เพื่อไปสัมผัสสภาพที่แตกต่างจากที่เป็นอยู่ โดยอาจพักแรม หรือไม่พักแรม ณ ที่นั้นก็ได้ เพื่อผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาประชุมสัมมนา ประกอบธุรกิจ ชมนิทรรศการเยี่ยมเยือนเพื่อนหรือญาติมิตร และสร้างความรื่นรมย์ให้กับชีวิต

นิศา ชัชกุล[๕๓] ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

ตุ้ย ชุมสาย[๕๔] ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยว หมายถึง ความสัมพันธ์เบ็ดเสร็จ และปรากฏการณ์ทั้งหลายทั้งส่วนที่เกี่ยวโยงกับการพักอาศัยอยู่อย่างชั่วคราวของคนต่างถิ่นที่พักอยู่ ทั้งนี้ มีเงื่อนไขมิใช่เป็นการตั้งหลักฐานเพื่อประกอบอาชีพเป็นการชั่วคราวหรือถาวรทำให้เกิดผลกำไร

ปรีชา แดงโรจน์[๕๕] ได้อ้างถึงคำนิยามขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่ กรุงโรม ประเทศอิตาลีเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๓ (พ.ศ.๒๕๐๖) ไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการคือ ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยียน และต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง เช่น เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนในพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ หรือเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว[๕๖] ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

---

[๕๒] พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

[๕๓] นิศา ชัชกุล, **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า

[๕๔] ตุ้ย ชุมสาย. **หลักวิชาการท่องเที่ยว.** (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๑

[๕๕] ปรีชา แดงโรจน์, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙-๓๓.

[๕๖] สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, อ้างใน อรวรรณ เกิดจันทร์, การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย[๕๗] ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวถือว่าเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ที่เกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน ที่ไม่ใช่เพื่อการย้ายถิ่นฐานแบบถาวร

จากคำนิยามดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม มีการพักค้างแรมหรือไม่พักแรม และกินอาหารนอกบ้าน โดยมีจุดประสงค์เพื่อความเพลินเพลิน ผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ

๒.๔.๒ ประเภทของการท่องเที่ยว

หากพิจารณาประเภทของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่ง ออกได้เป็น ๓ ประเภทหลัก ได้แก่[๕๘]

๑. การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน (Leisure Travel) การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อหลีกหนีความจำเจจากสภาพชีวิตประจำวัน การทำงานที่เร่งรีบและความเคร่งเครียด โดยเดินทางไปพักผ่อนหรือหาความสนุกสนานเพลิดเพลินใจในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเดินทางไปเยี่ยมเยือนเพื่อนสนิทมิตรสหาย นักท่องเที่ยวประเภทนี้ นิยมซื้อรายการนำเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยว เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายรวมที่ถูกกว่า และได้พบเพื่อนเดินทางจากการที่ต้องการเดินทางเป็นหมู่คณะ

๒. การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ (Business Travel) การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจเป็นการเดินทางเพื่อการเจรจาธุรกิจหรือเพื่อร่วมประชุมและสัมมนา แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของงาน แต่ก็จัดเป็นประเภทของการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ เนื่องจากการเดินทางของนักธุรกิจสร้างรายได้ให้แก่ประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางเป็นจำนวนมาก และส่วนหนึ่งของการเจรจาธุรกิจ มักมีการให้บริการด้านความบันเทิงแก่ลูกค้า เช่น การรับประทานอาหารหรือฟังเพลง และเจรจาธุรกิจไปพร้อมกัน เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Travel) การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะทางหรือตลาดท่องเที่ยวเฉพาะ (Niche Market) ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจเฉพาะด้าน หรือตามแบบแผนการดำเนินชีวิต (Lifestyle) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงกีฬาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เป็นต้น นับเป็นท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่มีกระแสความสนใจหลากหลาย และสลับซับซ้อนมากขึ้น

องค์การท่องเที่ยวโลก[๕๙] กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบ คือ

---

[๕๗] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ,** (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕

[๕๘] ราณี อิสิชัยกุล, **การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง,** (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗), หน้า ๓-๔.

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณะ เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวของภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณะเฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวของภายใต้การจดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างย่างยั่น

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพ้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่าง ๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา

---

[๕๙] องค์การท่องเที่ยวโลก อ้างใน ชยุต จิตธำรงสุนทร, “การบริหารจดการการท่องเที่ยวอำเภอเชียงของในฐานะอำเภอชายแดน, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๓๘-๔๒.

มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตาตานใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และไดประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ตองการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาทองถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดลอมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Longstay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงาน ที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือการท่องเที่ยวโดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ ในการขายสินค้านั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักแรม และค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจดรายการพักแรม ตั้งแต่ ๒-๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม เป็นการจดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัดนำเที่ยวก่อนการประชุม (Pre-Tour) และการจัดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post -Tour) โดยการจัดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ที่ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียวหรือรายการเที่ยวพักค้างแรม ๒-๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒-๗ วัน หรือมากกว่านั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย[๖๐] ได้จัดประเภทการท่องเที่ยวไว้ตามความสำคัญ และสภาพแวดล้อม เป็น ๑๒ ประเภทดังนี้

๑) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับ

---

[๖๐] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “ประเภทการท่องเที่ยว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/hUWFy [๑๓ มกราคม ๒๕๖๗].

ระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุชัดว่ากิจกรรมนั้น ๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทาง วิทยาศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมบริษัทข้ามชาติ (Meeting & Incentives & Conventions & Exhibitions : MICE) เป็นต้น

๓) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและ สถาปัตยกรรม

๔) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติสัณฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยา และภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

๕) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน รื่นรมย์ บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนาศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย เช่น ย่านบันเทิงหรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุกและสวนสาธารณะลักษณะพิเศษ สวนสาธารณะ และสนามกีฬา

๖) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้า พื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณี ลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๗) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการกำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำพุร้อน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยว ได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติของประเทศไทย ให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

๘) แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

๙) แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่ง การดูนก และการตกปลา เป็นต้น

๑๐) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศและหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของ มนุษย์ยุคต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

๑๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะสามารถแบ่งได้เป็น ๓ องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมด ๔๗ ตัวชี้วัด โดยแต่ละตัวชี้วัดมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ ๕ คะแนน จึงมีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น ๒๓๕ คะแนน โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด

๑๒) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน และมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักแรม และการเดินป่า ซึ่งอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นต้น

อานัติ จักรแก้ว[๖๑] แบ่งลักษณะการท่องเที่ยวออกเป็น ๖ ลักษณะ ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณีความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่พักอาศัย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่นรสนิยม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ดึงดูดใจของสถานที่แต่ละแห่ง

๒) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง อาจรวมถึงการพักฟื้นหลังการเจ็บป่วย โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่ไปพักจะเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือภูเขา

๓) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มักมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย เป็นการชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มานุษวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ

๔) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา มีจุดประสงค์ ๒ ประการ คือ ประการแรก การไปเที่ยวเพื่อไปชมกีฬาที่ตนเองสนใจ ประการที่สอง คือ การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้สถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการการท่องเที่ยว

๕) การท่องเที่ยวเพื่อเจรจาธุรกิจ การประชุม และการสัมมนา การท่องเที่ยวประเภทนี้ผู้ที่ไปเจรจาธุรกิจ หรือเข้าร่วมงานประชุม สัมมนาต่างๆ มักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งสำหรับการท่องเที่ยว

๖) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวประเภทนี้ นักท่องเที่ยวจะเดินทางเพื่อไปศึกษาดูงาน ทำงานวิจัย หรือโครงการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ

๒.๔.๓ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

วนิดา สถิตานนท์[๖๒] กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่จะสร้างสรรค์ความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติ เป็นรายได้ที่กระจายออกไปยังบุคคลหลายชั้นหลายอาชีพ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ กิจการ

---

[๖๑] อานัติ จักรแก้ว อ้างใน เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์และคณะ, “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๒), หน้า ๑๒.

อันนี้จะเผยแพร่วัฒนธรรมและคุณธรรมของชาวไทยให้ปรากฏแก่ชาวโลก โดยการท่องเที่ยวมีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑) ความสำคัญเชิงเศรษฐกิจ มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเดินทางของนักท่องเที่ยว ย่อมสนับสนุนให้เกิดสินค้าและการบริการ

๒) การท่องเที่ยวดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ การเพิ่มปริมาณของกระแสเงินเข้ามาหมุนเวียน ในระบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ

๓) กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น

๔) สร้างความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมภายในประเทศ เร่งฐานการผลิตให้มีปริมาณ เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว

๕) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรให้สูงขึ้น การจ้างงานสร้างอาชีพที่หลากหลาย มีการ จ้างงานในสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๖) มีบทบาทในการสร้างเสริมสันติภาพ สัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดี ผู้คนที่แตกต่าง ในถิ่นอาศัย ภาษาและวัฒนธรรม ได้พบปะสร้างสัมพันธไมตรีต่อกัน

๗) มีบทบาทในการสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมธรรม เกิดความภาคภูมิใจ หวงแหน อนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบทอด

๘) กระตุ้นให้คิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินมาผลิตเป็นตัวสินค้าที่ระลึก อาชีพเสริม รักษาสภาพแวดล้อมให้สมดุล

๙) กระตุ้นให้มีการศึกษาค้นคว้าแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวและมีองค์ความรู้ใหม่

๑๐) กระตุ้นให้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยี ความสะดวกรวดเร็วในการจองที่พัก เครื่องบินหรือหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

สุรเชษฎ์ เชษฐมาส[๖๓] กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาว่างของมนุษย์ เพื่อแสวงหาความสุขและความเพลิดเพลินจากแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน เป็นการช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและความเครียด ทำให้สุขภาพทางกายและจิตใจสดชื่นดีขึ้น พร้อมที่จะกลับไปเผชิญกับภารกิจต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตที่จำเจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

---

[๖๒] วนิดา สถิตานนท์, อ้างใน จันทร์จิรา สุขบรรจง, “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหนานมดแดง อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖.

[๖๓] สุรเชษฎ์ เชษฐมาส, “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหมายที่หลายคนอยากรู้”, ใน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษแบบบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕-๑๙.

๒) การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ความแปลกใหม่ตลอดเวลาการเดินทาง ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ ทำให้เข้าใจสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนดีขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม

๓) หากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ดี จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบได้ ซึ่งเรื่องนี้ในอดีตไม่ได้สนใจกันมากนัก จนกระทั่งกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลกได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย หลายฝ่ายเริ่มมองเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๔) การท่องเที่ยวเป็นกลไกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายที่ดีขึ้น และนำไปสู่ความเข้าใจและเป็นมิตรที่ดีต่อกัน

๕) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ไหลเวียนของเศรษฐกิจและการจ้างงานทั้งในระดับท้องถิ่นภูมิภาคและประเทศโดยรวม

ปรีชา แดงโรจน์[๖๔] ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ไว้เป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการพัฒนา (Development) โดยเมื่อเกิดการเดินทางเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาความเจริญไปยังภูมิภาคนั้น ๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม โรงแรมภัตตาคารและร้านค้า

๒) ด้านเศรษฐกิจ (Economics) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับการผลิตด้านอื่น ๆ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า ๒ เท่าตัว และการท่องเที่ยวยังช่วยกระตุ้นให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนภายในประเทศและยังมีการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ ยังเป็นการลดอัตราการว่างงาน ทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลต่อประเทศในเรื่องการเพิ่มขึ้นของรายได้รวมถึงรายได้ของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้นในรูปของภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

๓) ด้านสังคม (Social) การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการมนุษยสัมพันธ์ของมนุษย์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสร้างความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและแขกผู้มาเยือน โดยการท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาสร้างความเจริญในสังคมให้กับท้องถิ่นนั้น ประชาชนก็มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์อีกด้วย นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังช่วยขจัดปัญหาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท และที่สำคัญยังเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

---

[๖๔] ปรีชา แดงโรจน์, **อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไฟว์ แอนด์ โฟร์ พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๔), ๓๐-๓๑.

พิมพรรณ สุจารินพงค์[๖๕] ถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไว้ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนในการบริการ

๒) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่กระจายรายได้ไปสู่ประชาชน สร้างงาน สร้างอาชีพมากกมาย และยังเป็นอาชีพเสริมให้กับคนไทยอย่างกว้างขวาง

๓) เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เช่นเดียวกับการส่งออกสินค้าประเภทอื่น ๆ ไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

๔) ช่วยในการสนับสนุนการฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น ที่เป็นมรดกตกทอดที่ควรเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมดังกล่าวกับเจ้าของท้องถิ่น

๕) ทำให้เกิดความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ และยังทำให้พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย ความมั่นคง จะเห็นได้หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีความปลอดภัยนักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

๖) ช่วยในการส่งเสริมสันติภาพและสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีให้กับมนุษย์ต่างสังคมต่างวัฒนธรรม ได้มารู้จักและเข้าใจกัน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและสันติภาพ

๗) ทำให้เกิดความกลมกลืนระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นทางศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนามีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ นำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ และสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่น ๆ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่าหากพิจารณาความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ตามความหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมการสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษแล้วพบว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง

---

[๖๕] พิมพรรณ สุจารินพงค์, **มัคคุเทศก์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่อชนรุ่นหลัง ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละ ท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลินและได้บุญกุศลไปพร้อมกัน การท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างน่าสนใจดังต่อไปนี้

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความหมายของท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวกับศาสนา [๖๖]

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม,ดร.และคณะ [๖๗] การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา หมายถึงการเดินทางไปยังศาสนสถานเพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นมัสการศาสนสถานและครูบาอาจารย์รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม รวมถึงการศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ และสามารถประยุกต์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ [๖๘] ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๑) สภาพของวัดที่มีสถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่าง ๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัดอยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตัวอาคารสง่างาม ไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ผู้ไปเยือนฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยปกติวิสัย

๒. วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่าง ๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ชื่นชมผลงานอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษาและดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้นมิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วยศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้

---

[๖๖] การท่องเที่ยวประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ,(กรุงเทพมหานคร : มปท,๒๕๔๔),หน้า ๒๘.

[๖๗] แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม,ดร.และคณะ,รูปแบบและกระบวนการจัดท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่เส้นทางธรรม”, รายงานการวิจัย(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทาลัย, ๒๕๕๖),หน้า ๑๔.

[๖๘] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.

เป็นรูปธรรมในรูปของศิลปกรรมแบบต่าง ๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์[๖๙] เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดไว้ว่า

๑) การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เงินรายได้นี้เมื่อไหลเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจ ก็เกิดการหมุนกระจาย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมวัด วัดก็จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น รายได้จากการให้เช่าพระ การขายดอกไม้ธูปเทียนเครื่องสักการบูชา การเก็บค่าที่จอดรถ เงินรายได้จากการบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของ การทอดกฐิน การทำบุญในโอกาสพิเศษ วัดจึงมีรายได้ทั้งที่เป็นตัวเงิน สิ่งของ ทรัพย์สิน เครื่องใช้และอื่น ๆ

๒) วัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ เป็นช่องทางให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับการว่าจ้างงาน หรือมีอาชีพใหม่ ๆ มีรายได้เพื่อการยังชีพ คนเหล่านี้เมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ก็ย่อมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เมื่อถึงเวลาและมีโอกาส เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลสำคัญ และสิ่งเหล่านี้ถือเป็น กิจกรรมทางวัฒนธรรม และยังช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบทอดได้อีกทางหนึ่ง

๓) นักท่องเที่ยวบางคนอาจเป็นนักเขียน นักข่าว เมื่อไปเที่ยวตามวัดวาอาราม ได้พบเห็นสิ่งดีเกิดความประทับใจ สิ่งบกพร่องเกิดความคับข้องใจ ก็จะกลับไปเขียนข่าว บทความ สารคดีเผยแพร่ให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ ก็จะเป็นหนทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที โดยเฉพาะการเรียกร้องให้หน่วยราชการเข้าไปดูแลปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ในบางกรณีการถ่ายภาพศิลปวัตถุและสถานที่ไว้อาจกลายเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

๔) การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินทางไปพบเห็นศิลปกรรมของวัดต่าง ๆ จะเป็นเครื่องยืนยันว่าคนไทยนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต โดยมีศิลปกรรมตามวัดเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้มีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์พัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม หากมีการกระทำใด ๆ ที่ไม่ถูกไม่ควร ก็จะมีคนคอยเป็นหูเป็นตาดูแล รวมทั้งการต่อสู้ ต่อต้านขัดขวางการทำลายศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชาติ

๕) การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นความวิจิตรตระการตา ความโอ่อ่าสง่างามของศาสนสถาน ได้พบเห็นจริยาวัตรอันงดงามของพระสงฆ์ ก็อาจเกิดความเลื่อมใสศรัทธา สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาทางพระพุทธศาสนา หรือมีความตั้งใจในการที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว[๗๐] กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้

---

[๖๙] วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, “วัด : จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ปีที่ ๗ เล่มที่ ๑, (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.

อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างกันก็มาเพียงแค่ถ่ายรูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวดและประเทศโดยรวมขณะเดียวกัน วัดก็เป็นแหล่งที่สามารถให้ความรู้ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชนของสงคมไม่ว่าที่ใดในโลก ไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชนสังคม

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ[๗๑] กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะนึกถึงวัดและทุก ๆ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นวัด เช่น การได้มีสถานที่ทำบุญ ได้บริจาคทาน ได้ไหว้พระ ได้สนทนาธรรมกับพระ และได้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างศาสนา จะมองไปที่ความงดงามของงานก่อสร้างที่แปลกตา ความงดงามของพระพุทธรูป และผลงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์ต่าง ๆ และขณะปัจจุบันนี้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ ได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนากันมากขึ้นซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในบรรดานักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่ให้ความสนใจศึกษา และถึงขั้นเข้ามาปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์และความสงบสุขต่อผู้เดินทาง และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์

พระมุนินทร์ มุนินฺทโร (กองจันทร์ดี)[๗๒] กล่าวถึงวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยววัดว่า วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย และกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยววัดไว้ ๔ ประการ คือ

๑) เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาเรียนรู้ และปฏิบัติตามแนวทางที่ ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

---

[๗๐] กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๔, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๙.

[๗๑] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ, “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในประเทศไทย”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

[๗๒] พระมุนินทร์ มุนินฺทโร (กองจันทร์ดี), “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, **สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๐-๓๑.

๒) เป็นการเดินทางเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓) เป็นการเดินทางเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ หมู่สัตว์สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการเดินทางเพื่อสร้างประโยชน์ ความสงบสุข และสันติภาพต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์[๗๓] ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ว่า เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่าง ๆ กล่าวคือ ๑) เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกริยาวัตถุ ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง ๒) เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง ๓) เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น การไปทอดกฐินทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ และแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

สุนิสา ฐานพรอนันต์[๗๔] กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะที่สัมพันธ์กับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมศาสนสถาน คือพระพุทธรูป พระธาตุ เจดีย์ พระวิหาร พระอุโบสถ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม หอไตร หอธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมของวัด ความเก่าแก่ของวัด

กรมศาสนา[๗๕] ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการรองรับท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งเป็น ๗ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านสถานที่ ต้องมีการจัดบริเวณให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เรียบง่าย มีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ สะอาด ร่มรื่น และงดงามตามธรรมชาติ รวมทั้งจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ ที่จอดรถ ถังขยะ ป้ายประชาสัมพันธ์ จัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว แผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวหรือแผนที่แสดง เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อแสดงจุดที่น่าสนใจ

๒) ด้านบุคลากร วัดควรมีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรทุกฝ่ายของวัด เพื่อให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวก โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดให้มีบุคลากร

---

[๗๓] ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, **สารนิพนธ์ ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหากุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

[๗๔] สุนิสา ฐานพรอนันต์, “ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/๓jcMe [๑๔ มกราคม ๒๕๖๕].

[๗๕] กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหน้า, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔-๒๓.

ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ในการทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์แจ้งการจัดกิจกรรมทางศาสนาในเทศกาลต่าง ๆ และแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัด

๓) ด้านการจัดกิจกรรม วัดควรจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ การนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา เทศนาธรรม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อาจเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของพื้นที่นั้น ๆ เป็นกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำ

๔) ด้านการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว วัดควรนำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยเน้นจุดสนใจของสถานที่เป็นหลัก อาจแบ่งเส้นทางให้ชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการและมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและระยะเวลาที่ใช้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวในการวางแผนมาท่องเที่ยวที่วัดตามช่วงเวลาที่มี

๕) ด้านการประชาสัมพันธ์ ควรร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

๖) ด้านการประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยว วัดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหลายส่วนเพื่อเป็นการขอความรู้ข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการขอรับความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมศิลปากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. หรือ เทศบาล) ตลอดจนสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งจะต้องให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวของวัดจะมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

๗) ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว วัดควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในวัด ด้วยการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ[๗๖] ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและ

[๗๖] พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ, การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย,วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๖),หน้า, บทคัดย่อ.

พุทธสถาน และเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๑๓ รูป/คน พื้นที่วิจัย คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากสำรวจ การสังเกต และสัมภาษณ์ มาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา ประมวลผล และสร้างข้อสรุป นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า วัดและพุทธสถานที่ศึกษา สร้างในสมัยอาณาจักรล้านช้าง สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยกษัตริย์ ขุนนาง และประชาชนในชุมชนพุทธประติมากรรมและโบราณวัตถุ เป็นแบบศิลปะล้านช้าง ส่วนใหญ่สร้างในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด และพุทธสถาน พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นสิ่งจูงใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เช่น พระใส พระสุก พระเสาร์ พระแสง รองลงมาคือ ความงดงามของสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ และภูมิทัศน์ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง มี ๔ แนวทาง คือ ๑) คัดเลือกวัดและพุทธสถาน และจัดทำแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง ๒) จัดทำฐานข้อมูลวัดและเว็บไซต์ ภายใต้ชื่อว่า “วัดริมโขงหนองคาย” ๓) จัดทำป้ายแนะนำทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด ๔) จัดทำหนังสือไกด์บุ๊คและแผ่นพับมอบให้แก่ วัดที่ศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ

วรรวสา ยุระรัตน์ รินลดา อามาตย์สมบัติ และ สุรารักษ์ ศรีลาศักดิ์[๗๗] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพญาศรีสัตตนาคราช จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อ การตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพญาศรีสัตตนาคราช จังหวัดนครพนม ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลทั้งด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ส่วนความคิดเห็นที่มีผลต่อการ ตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยรวม มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๖ เมื่อ พิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด คือคาดว่าจะเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน ครั้งต่อไป ความงดงามของศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ความสวยงามของสภาพภูมิทัศน์โดยรวมของ สถานที่ท่องเที่ยว มีความสวยงามและกำลังเป็นที่นิยม ประหยัดค่าใช้จ่ายและคุ้มค่ากับการเดินทางมาท่องเที่ยว การอนุรักษ์ด้านสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางมีความสะดวกปลอดภัยและสามารถเดินทางมาได้ หลายเส้นทาง การได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สภาพของถนนในเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การจัดการจราจรในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

---

[๗๗] **วรรวสา ยุระรัตน์ รินลดา อามาตย์สมบัติ และ สุรารักษ์ ศรีลาศักดิ์,** ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพญาศรีสัตตนาคราช จังหวัดนครพนม,วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลพระนคร ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567,หน้า บทคัดย่อ.

พระธนาวุฒิ ฐิตเมโธ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร [๗๘] ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขง บนเส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า ๑) การค้นหาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขงบนเส้นทางถนน ยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่ม แม่น้ำโขงบนเส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ ประกอบด้วย วัด พระอุโบสถ วิหาร พระพุทธรูป ประดิษฐ์ฐานภายในพระอุโบสถ ลานปฏิบัติธรรม ป่าธรรมชาติ ภูเขา โบราณสถาน ใบเสมา โบราณ และพระธาตุเจดีย์ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวด้านความเชื่อวัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขงบน เส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ ประกอบด้วย พญานาค หมายถึง พญานาคราช ประวัติตำนานเริ่มมาจาก คำชะโนด อำเภอหนองหาน จึงเกิดมีประเพณีวัฒนธรรม รำบวงสรวงพญานาค ประเพณียักษ์คุ หรือยักษ์คุกเข่า เชื่อว่าเป็นยักษ์ที่ช่วยปกปักรักษาหมู่บ้านชุมชนในเขตพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ โขงของจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขงบน เส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละชนเผ่า เชื่อ ชาติ การแต่งกาย ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ลวดลาย สีย้อมคราบ ผ้าฝ้ายหมักโคลนสวยเป็นสีธรรมชาติ มีความ เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและสวยงามของแต่ละจังหวัด การประดิษฐ์เครื่องเล่นดนตรีไทย การทำพิน แคน หมู่บ้านท่าเรือของจังหวัดนครพนม และการจัดคุ้มโฮมสเตย์ ไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ๒) ปัจจัยที่มีผล ต่อแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขงบนเส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ พบว่า ด้านศักยภาพพื้นที่ ประกอบด้วย มีความสวยงาม สมบูรณ์ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สะดวก มี ป้ายบอกทาง แผนที่ เอกสาร แผ่นพับแสดงแหล่งท่องเที่ยว มีมัคคุเทศก์หรือนักเล่าเรื่องมีความ ปลอดภัย และมีที่พัก โรงแรม โฮมสเตย์ พบว่า ด้านการเป็นหุ้นส่วนของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขง ประกอบด้วย ด้านการสร้างอัตลักษณ์หมู่บ้าน ด้านการสร้างอัตลักษณ์สินค้า วัฒนธรรม ด้านการสนับสนุนเงินงบประมาณ ด้านการสร้างกลุ่มกิจกรรมวัฒนธรรม พบว่า ด้านการหนุน เสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ด้านการหนุนเสริมอนุรักษ์กิจกรรมวัฒนธรรม ด้าน การหนุนเสริมเงินงบประมาณกิจกรรม ด้านการหนุนเสริมการประชาสัมพันธ์ ด้านการหนุนเสริมอัต ลักษณ์หมู่บ้าน ด้านการหนุนเสริมอัตลักษณ์สินค้าวัฒนธรรม พบว่า ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจาก ภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย ด้านการสนับสนุนอนุรักษ์กิจกรรม ด้านการสนับสนุนเงินงบประมาณ ด้าน การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์กิจกรรม ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอัตลักษณ์หมู่บ้าน ด้านการ ส่งเสริมอัตลักษณ์สินค้าวัฒนธรรม พบว่า ด้านการจัดการตนเอง ประกอบด้วย ด้านการสร้างอัตลักษณ์ หมู่บ้าน ด้านการสร้างอัตลักษณ์สินค้าวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุ อุปกรณ์ กรรมวิธี ด้าน การเงินทุนงบประมาณกิจกรรม การสร้างสมาชิกกิจกรรม3) การสร้างและยืนยันรูปแบบ ๑) ด้าน ศักยภาพพื้นที่ ๒) ด้านการเป็นหุ้นส่วน ๓) ด้านการหนุนเสริม

---

[๗๘] **พระธนาวุฒิ ฐิตเมโธ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร,** รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธลุ่มแม่น้ำโขง บนเส้นทางถนนยุทธศาสตร์หนองคาย-อำนาจเจริญ,วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 10 (3) : กันยายน-ธันวาคม 2566, บทคัดย่อ.

จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๔) ด้าน การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ๕) ด้านการจัดการตนเอง.

ยโสธารา ศิริภาประภากร และคณะ [๗๕] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง เสื่อก๊กกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า อาณาบริเวณรอบบริบทภูเขาพนมรุ้ง มีอรยธรรมทางประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อพิธีกรรมและศาสนา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บริบทโดยรวมมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ โบราณสถานปราสาทพนมรุ้ง อโรคยาศาลาหนองบัวราย อโรคยาศาลาโคกเมืองธรรมศาลา (ที่พักคนเดินทางสมัยโบราณ) ปราสาทเมืองต่ำ เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีหัตถกรรมทอมือ เป็นผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนของชุมชนแถบนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อก๊ก ได้แก่ ๑) ด้านลวดลาย ๒) ด้านความคิดสร้างสรรค์ ๓) อิงประวัติศาสตร์ ๔) สัญลักษณ์อำนาจและโชคดี ได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของชุมชน และเป็นฐานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ ที่สามารถสร้างการท่องเที่ยวและเป็นส่วนเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ เสื่อก๊ก คือ แปรสภาพจากลักษณะเดิมเป็นกระบวนการผลิตเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค สร้างแรงดึงดูดแก่ผู้ที่ต้องการ (๑) การบริการ(๒) การออกแบบ ช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจต่อสินค้า การสร้างมูลค่าเพิ่ม ได้แก่ ๑) การเล่าเรื่อง ๒) กระบวนการผลิต ๓) ทักษะการออกแบบ ๔) ความหมาย ๕) อิงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นเป็นความสำคัญ ในการเข้าถึงข้อมูลพื้นฐาน ที่มีต่อการการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมช่องทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณีประจำปี เป็นต้น

สุธิดารัตน์ มัทธวรัตน์ ชยาภรณ์ ศฤงคารทวีกุล[๘๐] **ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง** การศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามวิถีชุมชนกำแพงทองพัฒนา การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) สภาพทั่วไปและการบริหารจัดการของแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามวิถีชุมชน ๒) จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาการ ท่องเที่ยว ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากแบบรายการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว แบบสัมภาษณ์เชิง ลึกกับผู้นำ สมาชิกในชุมชน และนักท่องเที่ยว รวม ๓๘ คน พบว่า ชุมชนมีมีวิถีการดำเนินชีวิตริมน้ำแบบ ดั้งเดิม มีวัดโดยรอบชุมชน มีศิลปะ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น รวมถึงการมี บ้านศิลปินที่นำศิลปะและการแสดงเชิดหุ่นละครเล็กนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการ ท่องเที่ยวของชุมชน ส่วนการบริหารจัดการของชุมชนเป็นแบบตามสถานการณ์ โดยการมีส่วนร่วมของ ผู้นำทุกคนและสมาชิกในชุมชน เน้นบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ เคารพในความเป็นส่วนตัวซึ่งกันและ กัน มีความเรียบง่าย ภายใต้ความเชื่อเดียวกันในเรื่องของสุนทรียะทางศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมิได้

---

[๗๕] **ยโสธารา ศิริภาประภากร และคณะ,** เสื่อก๊กกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์,วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ : ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕ (๒๕๖๖) : กันยายน-ตุลาคม, หน้า, บทคัดย่อ.

[๘๐]**สุธิดารัตน์ มัทธวรัตน์ ชยาภรณ์ ศฤงคารทวีกุล,** การศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามวิถีชุมชนกำแพงทองพัฒนา, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564,หน้า, บทคัดย่อ.

มุ่งเพื่อผลกำไร ส่วนสภาพแวดล้อมในการจัดการท่องเที่ยว พบว่า (๑) จุดแข็งคือ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ที่ไม่ได้ปรุงแต่งขึ้น (๒) จุดอ่อนคือ การขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพในทุกช่องทาง ขาดงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น เครื่องเอทีเอ็ม หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนที่มีความต้องการพิเศษ (๓) โอกาส คือ ได้รับการส่งเสริมในการจัดการท่องเที่ยวจากภาครัฐ และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว (๔) อุปสรรคญคือ การขาดงบประมาณ สนับสนุนและมีคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวจากชุมชนโดยรอบ ดังนั้นเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมให้ยั่งยืนต้องสร้างการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม และสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นตัวแทนของ ชุมชนที่นักท่องเที่ยวจะนำกลับไปเผยแพร่ และจะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

จิระนันท์ ชัยรัตนคำโรจน์ และพภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุ [๘๑] ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ๑) จังหวัดน่านมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของการมี ส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว โดยอาศัยการพัฒนาชุดความรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สำหรับบริบทสังคมในปัจจุบัน ๒) ปัจจัยที่มีผลต่อ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดน่าน จากศักยภาพด้านการท่องเที่ยว การยอมรับจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ดังนั้นจึงส่งผลที่เด่นชัดในเรื่องประโยชน์ในการรักษาฟื้นฟูแหล่ง ท่องเที่ยว รักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการบริหารการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนา คุณภาพแหล่งท่องเที่ยว การบริการและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว พร้อมทั้งงบประมาณ สนับสนุนการท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การกำหนดทิศทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และ ๓) แนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน คือ จังหวัดน่านมีจุดแข็ง ที่สำคัญโดยเฉพาะความเป็นเอกลักษณ์ล้านนาด้านประเพณีวัฒนธรรม ศิลปกรรมและโบราณ สถานที่งดงาม ดังนั้นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมมือกันในการ จัดการอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช[๘๒] ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัดมีต้นทุนทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนที่ เข้มแข็งและเด่นชัด แต่พระสงฆ์บางรูปยัง

---

[๘๑] **จิระนันท์ ชัยรัตนคำโรจน์ และพภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุ,** การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดน่าน, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔), หน้า, บทคัดย่อ.

[๘๒] **พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช,** รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี,วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕**, หน้า บทคัดย่อ.**

ขาดความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒. กระบวนการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนโดยเน้นการมี ส่วนร่วม การกำหนดบทบาทหน้าที่ประจำในแต่ละตำแหน่งงานภายในวัด ให้ชัดเจน การ สร้างอาชีพและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ในทุกกรณี การหมั่นตรวจตราการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ เป็นต้น ๓. รูปแบบ การบริหารจัดการ ได้แก่ การใช้มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุมา เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเดินทางโดยจัดเป็นแผนที่ เส้นทางการเดินรถไว้ในเว็บแพจของวัด การอำนวยความสะดวกโดยจัดให้มีร้านค้าอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก การจัดให้มีระบบบริการข้อมูลการท่องเที่ยวของวัด เป็นต้น

ฉลอง พันธ์จันทร์ [๘๓] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๓ ถือว่ามีเอกลักษณ์ ส่วนใหญ่ถูกสร้างโดยกษัตริย์ ปัจจุบันพระพุทธรูปเหล่านี้หลายองค์ได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพื้นที่ประเทศไทย บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาตำนานของพระพุทธรูปข้ามแดนที่ถูกอัญเชิญจากอาณาจักรล้านช้างมาประดิษฐานไว้ในประเทศไทย และ ๒) เพื่อศึกษาการประกอบสร้าง และการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพระพุทธรูปข้ามแดนในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ยโสธร และกรุงเทพฯ ของประเทศไทย โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ตำนานพระพุทธรูปข้ามแดนมีปรากฏอยู่ ๒ ช่วง คือ ๑) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงธนบุรี ๑ ครั้ง คือพระแก้วมรกตและพระบาง ๒) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงรัตนโกสินทร์ ๒ ครั้ง อาทิ พระสุก พระเสริม พระใส พระแซ่คำ เป็นต้นแต่มีพระพุทธรูปหลายองค์ที่ไม่มีรายละเอียดในการอัญเชิญข้ามแดนอย่างชัดเจน มีเพียงจารึกไว้ว่า“ได้ถูกอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง” สำหรับการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์พบว่า พระสุกและพระใส มีการนำไปประกอบสร้างและมีการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหลากหลายแต่พระเสริมนั้นมีการกล่าวถึงในพื้นที่ชายแดนน้อยมาก และมีการเชื่อมโยงกับตำนานและปรากฏการณ์อื่นๆ เช่น บั้งไฟพญานาค น้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ได้ถูกทำให้เป็นพื้นที่“ศักดิ์สิทธิ์” และเป็นที่นิยมสำหรับพุทธศาสนิกชน จนนำไปสู่การสร้างพระเครื่องและของที่ระลึกต่าง ๆ

จารุวรรณ ชูสงค์ และ จรวยพร นุ่มน้อย[๘๔] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“ การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรองรับการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก:

---

[๘๓] **ฉลอง พันธ์จันทร์,**พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน,วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๕,หน้า, บทคัดย่อ.

[๘๔] จารุวรรณ ชูสงค์ และ จรวยพร นุ่มน้อย. **การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรองรับการจัดการ.** วารสาร สจล.ชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑-๒ : มกราคม - เมษายน และ พฤษภาคม – สิงหาคม), ๒๕๖๒.

ตาบลลานข่อย จังหวัดพัทลุง” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและคู่มือประกอบเส้นทางการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ลานข่อยที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่นาไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการบรรยาย อธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ สถิติเชิงพรรณนา และการหาค่าเฉลี่ย ผลการศึกษา เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม พื้นที่ลานข่อยระยะสั้น มีรูปแบบเส้นทางวนรอบ ภายในเส้นทางเป็นพื้นที่ธรรมชาติและคู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม พื้นที่ลานข่อย มีเนื้อหาเกี่ยวกับ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตชุมชนกิจกรรมเสริมทักษะที่สอดคล้องไปกับเนื้อหา และผลการประเมินพบว่ารูปแบบมีความเหมาะสม แต่ควรปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ในเรื่ององค์ประกอบของการสื่อความหมายเพื่อให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ[๘๕] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย **แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และแหล่งท่องเที่ยวชุมชน** ด้านการพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า ไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ด้านการศึกษาการประเมินความพึงใจของผู้ใช้ไกด์บุ๊คสู่กระบวนกระดับการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การบูรณาการระหว่างชุมชนและการท่องเที่ยว ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ที่พัก ร้านอาหาร ให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว **ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ** นำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ธรรมชาติ **การประชาสัมพันธ์และการตลาด**ใช้สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว พัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น โฮมสเตย์ กิจกรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น **การรักษาสิ่งแวดล้อม** สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชน แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคนอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมแก่นักท่องเที่ยว แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรทำประวัติสถานที่สำคัญต่าง ๆ ไว้ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ได้แก่ QR Code ทั้งภาพและเสียง

---

[๘๕] นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย,สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,บทคัดย่อ, ๒๕๖๖.

เพื่อให้ผู้เข้าไปท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาจีนและภาษาอื่น ๆ ด้วย

รุ่งนภา อินภูวาและนันทวรรณ นวลักษณ์[๘๖] ได้ทำการศึกษาวิจัย บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดนครพนม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือประชาชนในพื้นที่ ๕ อำเภอของจังหวัดนครพนม ได้แก่ อำเภอเมืองนครพนม อำเภอธาตุพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอท่าอุเทน และอำเภอนาหว้า โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ **ผลการวิจัย ๑) กลุ่มประชาชน** ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับ "มาก" ด้านอื่นๆ ได้แก่ การปฏิบัติ การบำรุงรักษา การวางแผน และการตัดสินใจ อยู่ในระดับ "ปานกลาง" ๒) **กลุ่มผู้ประกอบการ** ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ด้านการรับผลประโยชน์และการร่วมปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ด้านอื่นๆ อยู่ในระดับ "ปานกลาง" ๓) **กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน** พบการมีส่วนร่วมใน ๖ ด้านหลัก ดังนี้ ๑**. ด้านการบริหารจัดการ** การร่วมประชุมวางแผน การจัดอบรมให้ความรู้ การจัดการร้านค้าและสินค้าพื้นเมือง การจัดระบบรักษาความปลอดภัย ๒**. ด้านการวางแผน** การร่วมวางแผนอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การวางแผนประชาสัมพันธ์ การจัดระเบียบร้านค้า การวางแผนจัดงานประเพณี ๓**. ด้านการดำเนินงาน** การแต่งกายพื้นเมืองต้อนรับ การท่องเที่ยว การร่วมกิจกรรมวัฒนธรรม การแสดงศิลปะพื้นบ้าน ๔**. ด้านการบำรุงรักษา** การจัดสรรงบประมาณ การดูแลรักษาสถานที่ การอบรมให้ความรู้ การรักษาความสะอาด ๕**. ด้านการคมนาคม** การให้ข้อมูลการเดินทาง การจัดบริการมัคคุเทศก์ การจัดระบบรถรับส่ง ๖**. ด้านเศรษฐกิจชุมชน** การจัดจำหน่ายสินค้า OTOP การควบคุมราคาสินค้า การส่งเสริมการผลิตสินค้าพื้นเมือง การสร้างรายได้ให้ชุมชน

สายชล ปัญญชิต และภูเบส วณิชานนท์ [๘๗] ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้: การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ ผลการวิจัยพบว่า ประการที่หนึ่ง การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมภาคใต้มีรูปแบบเป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว เครือข่ายชุมชนและวัด โดยรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้ สามารถดึงดูกนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด ประการที่สอง พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มีสามเส้นที่

---

[๘๖] **รุ่งนภา อินภูวาและนันทวรรณ นวลักษณ์**, บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดนครพนม,วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒.หน้า,บทคัดย่อ.

[๘๗] สายชล ปัญญชิต และภูเบส วณิชานนท์,การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้: การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ ๑๘ ฉบับ เดือน มกราคม -ธันวาคม ๒๕๕๘,)หน้า, บทคัดย่อ.

สำคัญได้แก่ ๑) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการการท่องเที่ยวตามจารึกประวัติศาสตร์ศรีวิชัยและพระธาตุแดนใต้ ๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรม ๓) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม : เส้นทางธรรม แหล่งท่องเที่ยวศูนย์รวมใจชุมชน ประการที่ สาม การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมภาคใต้ ได้มีส่วนส่งเสริมกระบวนการทำงานและการปรับปรุงการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา ส่งผลให้เกิดการพัฒนากิจกรรมตลอดจนการบริหารจัดการของเครือข่ายชุมชนและวัดด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ[๘๘] ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ กล่าวว่า เป็นโครงการที่มีศักยภาพและสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ การสร้างข้อเสนอแนะทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบสมบูรณ์โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นเส้นทางที่เหมาะสมตามเงื่อนไขของระบบการท่องเที่ยวและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในลักษณะการท่องเที่ยวด้วยตนเองโดยการเดินทางเท้าและการคมนาคมขนส่งอื่น ๆ ให้สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่

นิลรัตน์ กลิ่นจนทร์ และคณะ[๘๙] เสนอรายงานวิจัยเรื่อง ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ของวัดที่ศึกษา คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปรางค์ พระวิหารหลวง ซึ่งศาสนสถาน ศาสนวัตถุเหล่านี้ แต่ละอย่างจะแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวนั้น คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ

มาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่าง ๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

---

[๘๘] วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ,เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์,รวมบทความการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘, สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),๒๕๔๙),หน้า ๒๔๔.

[๘๙] นิลรัตน์ กลิ่นจนทร์ และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, **รายงานวิจัย,** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม[๙๐] ได้จัดทำหนังสือ แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗ ให้แก่วัดที่เข้าร่วมโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๘ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นการนำร่องให้วัดทั่วประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกภูมิภาค ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมบุญบนเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาภายในวัดตลอดปี ให้พุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้รับความสุขทั้งทางกายและใจ

๒. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตมีศักยภาพในการธำรงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ตลอดจนมีความพร้อมในด้านพื้นที่ บุคคลและกิจกรรมทางศาสนา ที่จะสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

๓. เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในมิติศาสนา ให้เกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ โดยมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นวิถีพุทธ วิถีพอเพียงบนความพอดี

๔. เพื่อวางระบบการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญต้นแบบให้กับชุมชน รองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สร้างความเชื่อมโยง และสร้างความเท่าเทียมในการแสวงหาโอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา

๕. เพื่อบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสาน สร้างสรรค์ต่อยอดการท่องเที่ยว ในมิติทางศาสนา สร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

๖. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญ เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนากับทั้งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๗. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ได้เข้าใจ เห็นคุณค่าของศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และนำคุณค่าของศาสนา วิธีคิดทำ เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทยที่ดี อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี รักในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นทุนทางสังคมของคนไทยกลับมาใช้บนเส้นทางบุญ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ถูกทิศทาง

๘. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในภูมิภาคกับสาธารณชนภายนอก

เที่ยง สุริยบุตร[๙๑] ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ครบรอบ ๙๐ ปี พระธรรมไตรโลกาจารย์(รักษ์ เรวโต)วัดศรีเมือง อ.เมือง จ.หนองคาย เกี่ยวกับประวัติพระสุก พระใส ว่ามีการอัญเชิญหนีสงครามในปี พ.ศ.๒๓๗๐ โดย

---

[๙๐] กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗,** หน้า ๘-๙.

ชาวเวียงจันทน์ ในผลงานการรวบรวมของเที่ยง สุริยบุตรนี้ได้ให้ภาพของประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระสุก กับพระใสที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไปกล่าวคือเที่ยงเสนอว่าเมื่อมีสงครามชาวเวียงจันทน์จึงเอาแพใส่พระสุกพระใสไปซ่อนที่ภูเขาควายตามแม่น้ำโขงแต่เกิดอุบัติเหตุเสียก่อน แต่เหตุการณีที่เกี่ยวข้องและสถานที่เกิดเหตุแม้จะเล่าเป็นนัยเดียวกับพระมหาสุพจน์ สุวีโร แต่ก็มีนัยแตกต่างเพราะเที่ยง สุริยบุตรเล่าว่าการอัญเชิญนั้นอัญเชิญเฉพาะพระสุก พระใส และอัญเชิญล่องตามแม่น้ำโขง ไม่ได้ทวนแม่น้ำโขงดังที่พระมหาสุพจน์บันทึกไว้ ดังนั้น ข้อมมูลนี้จึงดูสับสนแต่อย่างไรก็ตามการนำเสนอข้อมูลของเที่ยงก็เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติหลวงพ่อพระใสในแง่ของการใช้เป็นข้อเปรียบเทียบมุมมองของการเล่าเรื่องประกอบเหตุการณ์และสถานที่ต่าง ๆ ของบ้านเมืองในสมัยก่อนได้

เที่ยง สุริโย [๙๒] ได้กล่าวไว้ในผลงานการเรื่อง ประวัติหลวงพ่อพระเสิม-พระสายน์ ถึงเรืองราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติหลวงพ่อพระใสที่วัดโพธิ์ชัย จ.หนองคายและนัยของการเรียบเรียงมีแนวโน้มที่จะอิงอาศัยข้อมูลประวัติ-ตำนานการสร้างมาจากข้อมูลของพระมหาสุพจน์ สุวีโร เพราะตำนานที่บันทึกนั้นมีความคล้ายหรือเป็นอันเดียวกับตำนานหลวงพ่อพระใส และสิ่งที่ได้จากการศึกษาผลงานของวัดปทุมวนารามก็คือเรื่องสถานที่ประดิษฐานพระเสิม พระใสเมื่อครั้งอัญเชิญมาจากประเทศลาวว่าพระเสิมประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัย พระใสประดิษฐานที่วัดหอก่อง ซึ่งข้อมูลนี้ขัดแย้งกับหลักฐานของวัดโพธิ์ชัย จ.หนองคายซึ่งข้อมูลที่ขัดแย้งดังกล่าวมีประโยชน์ในการที่จะนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วหาข้อสรุปว่าเท็จจริงนั้นเป็นอย่างไร กล่าวโดยภาพรวมผลงานของวัดปทุมวนารามนั้นยังขาดข้อมูลบางส่วนแม้ว่าจะมีการอ้างประวัติศาสตร์อยู่ก็ตาม

พระจำนงค์ ผมไผและคณะ[๙๓] เสนอบทความวิจัยเรื่อง วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มี ๓ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยส่งเสริม จำนวน ๖ ด้าน ๒) ศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวบ่งชี้ ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการจัดสถานที่ (๒) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม (๓) ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น (๔) ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ๓) รูปแบบการพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย ๒ องค์ประกอบหลัก ๑๐ องค์ประกอบย่อย และ ๗๕ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย ๑) ตัวชี้วัดด้านความสำเร็จ ๒) ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริม ยืนยันโดยสมการและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดล อยู่ในระดับดีเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

---

[๙๑] เที่ยง สุริโย **ครบรอบ ๙๐ ปี พระธรรมไตรโลกาจารย์** (หนองคาย : โรงพิมพ์มิตรไทย ๒๕๓๘) หน้า ๑๐๐

[๙๒] วัดปทุมวนาราม **อนุสรณ์ครบ ๕ รอบ พระราชมุนี(อมร ญาณทโย) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม** ๒๓ เมษายน ๒๕๔๓ (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา ๒๕๔๓) หน้า ๒๐.

[๙๓] พระจำนงค์ ผมไผและคณะ, “วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๘.

เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง[๙๔] เสนอบทความวิจัยเรื่อง เที่ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของวัดในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มีความเกี่ยวข้องกับประวัติชาติพันธุ์ของฝั่งโขง โดยเฉพาะสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งราชอาณาจักรล้านช้าง วัดเหล่านี้มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ พุทธปฏิมา และภูมิทัศน์ของวัด วัดที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ๑) วัดพระธาตุบังพวน ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เมื่อประมาณสองพันปีเศษ พระอรหันต์เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้นำพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าส่วนหัวเหน่ามาบรรจุไว้ สมัยต่อมาพระไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์แห่งล้านช้าง ได้มาบูรณะเจดีย์และสร้างวัดขึ้น มีการอนุรักษ์และปรับปรุงวัดจนถึงปัจจุบัน ๒) วัดศรีชมพูองค์ตื้อ เป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เนื่องจากใช้โลหะจำนวนมาก ๓) วัดโพธิ์ชัย เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระใส มีพระพุทธลักษณะงดงามมาก ตำนานกล่าวว่าสร้างโดยพระราชธิดาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้าง สภาพปัจจุบันปัญหาการท่องเที่ยววัดพบว่า วัดทั้งสามแห่งมีปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม ได้แก่ พระพุทธปฏิมา สถาปัตยกรรม ขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์อาณาบริเวณ ระบบนิเวศภายในวัด ขาดการปรับปรุงสาธารณูปโภค ได้แก่ ห้องน้ำสำหรับรองรับผู้มาเยือน อาคาร สถานที่จอดรถ ถนน ที่พัก ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก ส่วนด้านข้อมูลขาดป้ายบอกทาง ป้ายข้อมูล บุคลากรการท่องเที่ยว ประเด็นเหล่านี้ยังเป็นปัญหาจนถึงปัจจุบัน

พระนคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์) และคณะ[๙๕] เสนอรายงานวิจัย เรื่อง วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งที่ศึกษา พบว่า ทั้ง ๑๐ วัด มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง เดินทางสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งนอกเมืองมีโบราณสถาน พุทธสถานที่สวยงาม และมีธรรมชาติที่ร่มรื่น บรรยากาศเงียบสงบ นวัตกรรมที่เกิดจากการวิจัย ได้แก่ คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ห้องน้ำต้นแบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ และ Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ

---

[๙๔] เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง, “เที่ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

[๙๕] พระนคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์) และคณะ, “วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”, **รายงานวิจัย,** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ก.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง[๙๖] ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทั้ง ๗ วัดที่ศึกษา ทุกวัดมีศักยภาพโดยเด่น ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนในการจัดการท่องเที่ยว แต่ในการบริการนักท่องเที่ยวของพระอารามทั้ง ๕ วัดที่ศึกษา ยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทั้งนี้ เนื่องจากวัดทั้ง ๕ วัด ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้ที่เกี่ยวข้อ ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัด เพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสั่งการต่าง ๆ ของวัด

ณัฐพร ตาต๊ะ และคณะ[๙๗] เสนอบทความวิจัยเรื่อง พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นสถานที่สำคัญ และพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิด วัดมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม และเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธทั่วไป ๒. สถานการณ์การท่องเที่ยววัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวลดลงกว่าทุกปี และพบว่าอุปสรรคและปัญหาในการประกอบธุรกิจร้านค้า คือ ขายของได้น้อย กำไรลดลง ๓. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุลำปางหลวง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านบุคลากรของวัด มีผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของวัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นอย่างดี และมีผู้แนะนำข้อปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเยี่ยมชมศาสนสถานในบริเวณวัด และด้านประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น การโฆษณาผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อออนไลน์

พระมหาเสรีชน นริสฺสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ[๙๘] เสนอรายงานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ยังขาดการบูรณาการเป็นชุดองค์ความรู้ ที่จะสามารถสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งแก่ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดระบบเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีโอกาสและความพร้อมในการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากขึ้น โดยต้องอาศัยความร่วมมือเชิงองค์กร ความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมควบคู่กันไป ทั้งนี้ สามารถแบ่งเส้นทางการ

---

[๙๖] พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, “ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

[๙๗] ณัฐพร ตาต๊ะ และคณะ, “พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง”, **ประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ครั้งที่ ๔ และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูงพลาสมาและไมโครนาโนบับเบิล สำหรับการเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒**, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, หน้า ๗๓๓-๗๓๙.

[๙๘] พระมหาเสรีชน นริสฺสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ, “การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, **รายงานวิจัย,** (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยออกเป็น ๓ เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงการจัดการความรู้และการบริหารจัดการสมัยใหม่ และเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงพุทธศิลปกรรม

ศศินันท์ แซ่จิว และคณะ[๙๙] เสนอบทความวิจัยเรื่อง เว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษา พบว่า เว็บไซต์ที่แนะนำการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์ การออกแบบยังไม่สามารถรองรับการแสดงผลต่อทุกหน้าจอการทำงานได้ และยังมีข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น ยังไม่มีแผนที่บอกเส้นทางการเดินทาง เป็นต้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำเว็บไซต์ดังกล่าว โดยใช้เครื่อง มือ Google Map, Panorama View และทำการรวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริง อีกทั้งทำการออกแบบโดยใช้ Responsive Web Design เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานให้ผู้ใช้งานได้ใช้ในทุกหน้าจอของอุปกรณ์ คณะผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบประเมินกับกลุ่มผู้ใช้ตัวอย่างจำนวน 30 คน จากผลการประเมินผู้ใช้ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์อยู่ในระดับดี ดังนั้น

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ในเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดในพื้นที่ที่ศึกษาศึกษาวิจัยเพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้าน และสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายได้ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และการพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ตลอดทั้งการรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

---

[๙๙] ศศินันท์ แซ่จิว และคณะ, “เว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์”, **การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน ครั้งที่ ๕**, วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร. หน้า ๑๐๕๙.

บทที่ ๓
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยดังนี้ ๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การศึกษาวิจัยเรื่อง มีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือ การรวมรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และการรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ทั้งในระดับนโยบายและพื้นที่ จำนวน ๙ วัด เพื่อนำไปสู่การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวจากความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป ๙ ส. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันกับการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ การสังเกต โดยดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย
๓.๒ พื้นที่การวิจัย
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งการศึกษาความเป็นและความสำคัญ สร้างการรับรู้อย่างสร้างสรรค์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั้งยืน โดยมีขั้นการดำเนินการ ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประวัติความมาของพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์และมีความสำคัญ ต่อสังคมและต่อชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก หลักการทางพระพุทธศาสนา หนังสือพระพุทธรูป รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษาหนังสือตำราทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป

๓) ศึกษาวิเคราะห์และรวมรวบองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปและความศรัทธาและความเชื่อที่มีต่อสังคมและชุมชน

๔) ประมวลข้อมูลจากตำนานและประวัติพระพุทธรูปที่สำคัญในจังหวัดหนองคาย เช่น หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย เป็นต้น

๕) สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธรูปแต่ละองค์และแต่ละวัดที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือ/แบบสอบถามเพื่อทำการสำรวจความคิดเห็นของพระภิกษุประชาชนเกี่ยวกับการรับรู้ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปแต่ละองค์มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร จากวัดทั้ง ๙ วัดที่ประดิษฐานของพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย

๒) การสำรวจความคิดเห็น จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นและการศึกษาความเป็นและความสำคัญ สร้างการรับรู้อย่างสร้างสรรค์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั้งยืน

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การสัมภาษณ์พระมหาเถระ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคาย และผู้บริหารสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย จำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อเป็นการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒) สัมภาษณ์กับคณะสงฆ์ในระดับจังหวัดจำนวน ๙ วัด และประชาชนในวัด

๓) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นรูปแบบการศึกษาความเป็นและความสำคัญ สร้างการรับรู้อย่างสร้างสรรค์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั้งยืน

๓.๒ พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย จำนวน ๙ วัด ประกอบด้วย ๓ ดังนี้

๑) เขตอำเภอเมือง จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

- วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสวย
- วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสุก
- วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระแสง
- วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์
- วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระใส

๒) เขตอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย

- วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อทองแสน
- วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อแสนห้า

๓) เขตอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย

- วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสี่ยง
- วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อสีบุญเฮือง

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์และประชาชนใน ๙ วัด (เชิงคุณภาพ) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ในระดับจังหวัด และวัดที่เป็นกรณีที่ศึกษา ประกอบด้วย

๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ พระมหาเถระ ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

ก. เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เอกสาร โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมหนองคาย และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ๒ เพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดย

ใช้พระ 9 ส. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๓. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นและนวัตกรรมการท่องเที่ยว

๒) แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ ที่อยู่ ตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย

๑) วัดสร้างตั้งแต่สมัยใด?

๒) ใครเป็นผู้ก่อตั้ง?

๓) วัดมีเนื้อที่จำนวนเท่าใด?

๔) วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อใด?

๕) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด มีอะไรบ้าง?

๖) ที่จอดรถ มีเพียงพอหรือไม่ สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้กี่คัน?

๗) ห้องสุขา มีจำนวนกี่จุด แยกห้องสุขาชาย-หญิง และคนพิการหรือไม่ เครื่องสุขภัณฑ์เป็นแบบใด?

๘) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมอะไรบ้าง และวันธัมมัสสวนะมีการทำบุญตักบาตร หรือเทศนาธรรมหรือไม่?

๙) เทศกาลประจำปี มีเทศกาลประจำปีหรือไม่ จัดขึ้นในช่วงใด?

๑๐) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ภายในวัดมีมาตรการป้องกันภัยแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ เช่น กล้องวงจรปิดภายในบริเวณวัด?

๓) แบบสังเกต (Non-participatory Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม ประกอบด้วยการสังเกตและสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น พระพุทธรูป ๙ ส ที่สำคัญ ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัด เช่น การเข้าถึง/ระยะทาง สภาพของเส้นทางจราจร ที่จอดรถ ด้านห้องสุขา ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ข. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔) สร้างเครื่องมือวิจัย ให้ครอบคลุมเนื้อหาในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประเด็นศึกษาต่างๆ ที่พบจากการศึกษาเอกสาร

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข และเสนอผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องและอนุมัติเครื่องมือวิจัย

๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล

๗) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักวิชาการ ไปขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เพื่อขอสัมภาษณ์ข้อมูล และลงพื้นที่

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและการวิจัยจากภาคสนาม (Field Work) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. การเก็บข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสารและงานวิจัย เว็บไซต์ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญของวัดและพุทธสถาน และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒. การสัมภาษณ์

รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) แบบเจาะลึก โดยดำเนินการ ดังนี้

ก. ขั้นเตรียมการ ได้แก่ กำหนดลงพื้นที่ในการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์ กำหนดประเด็นที่จะสัมภาษณ์ จากนั้นกำหนดวันเวลาสถานที่กับประชากรผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ สมุดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

ข. ขั้นดำเนินการ ได้แก่ ลงพื้นที่ตามวัดที่ศึกษา เพื่อพบกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยมีการดำเนินการ ดังนี้ แนะนำตัวเอง ชี้แจงความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการการสัมภาษณ์ จากนั้นขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมหนองคาย

ค. ขั้นสรุป ได้แก่ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการสรุปโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยนำเสนอการบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่าง ๆ

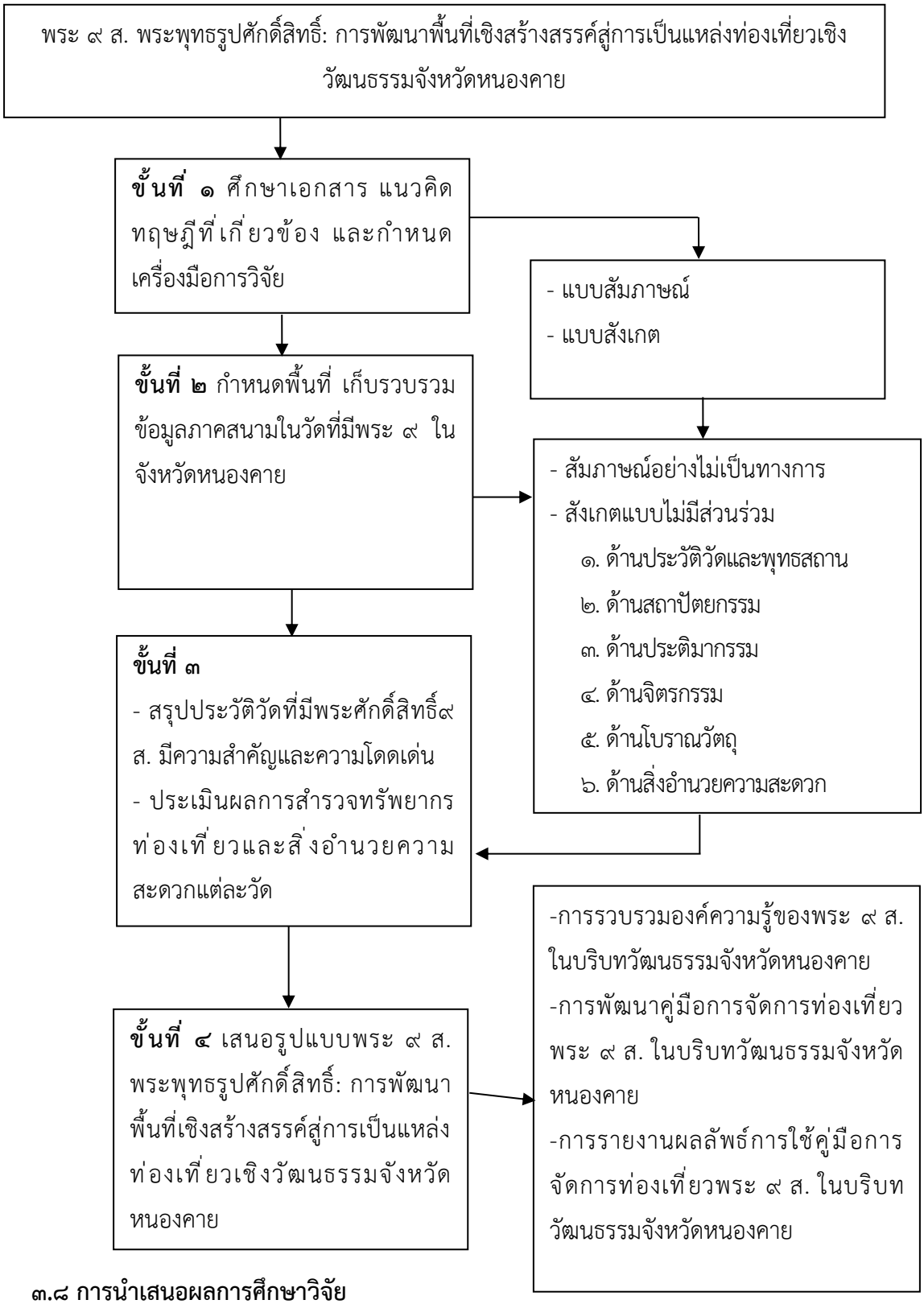
๓. การสังเกต

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต (Non-participatory Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ภายในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม โบราณวัตถุ ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ภายในวัด

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) และการสังเกต โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

บทที่ ๔
ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย” พระ ๙ ส.ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคายในบริบทวัฒนธรรมของจังหวัด มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย **ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังต่อไปนี้**

๔.๑ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๔.๒ เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๔.๓ เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๔.๑ ผลการศึกษาองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย การรวบรวมองค์ความรู้พระ ๙ องค์ ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ ดังนี้.

๔.๑.๑ ด้านประวัติศาสตร์ของพระ ๙ ส.

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านประวัติศาสตร์ของพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นใน ด้านประวัติศาสตร์ของพระ ๙ ส. ดังนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านการศึกษาตำนานและประวัติการสร้างพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนา โดยแต่ละองค์ถูกสร้างขึ้นใน

ยุคสมัยต่างกัน บางองค์เชื่อว่าสร้างขึ้นในสมัยล้านช้าง บางองค์อาจมีอายุเก่าแก่กว่านั้น ตำนานท้องถิ่นมักเล่าถึงการสร้างด้วยแรงศรัทธาและปาฏิหาริย์โดยเฉพาะหลวงพ่อพระใส [๑]

จากการสัมภาษณ์พบว่า การศึกษาด้านศิลปกรรม พระพุทธรูปเหล่านี้มีลักษณะทางศิลปะที่ผสมผสานระหว่างสกุลช่างล้านช้าง[๒] สุโขทัย และเวียงจันทน์ ซึ่งสะท้อนถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักร นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานทางเอกสาร เช่น จารึกและพงศาวดาร ที่บันทึกเรื่องราวการสร้าง แต่บางส่วนก็ขาดความชัดเจน จึงต้องอาศัยการตีความจากนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี [๓]

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านความเชื่อมโยงกับอาณาจักรล้านช้างและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พระพุทธรูปทั้ง ๙ องค์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรล้านช้าง โดยเฉพาะในยุคที่ล้านช้างมีความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนาและศิลปะ[๔] บางองค์อาจถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในช่วงสงครามหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนท้องถิ่นมักเชื่อมโยงพระพุทธรูปเหล่านี้กับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น การสถาปนากรุงศรีสัตนาคนหุต หรือการเสด็จมาของพระเจ้าแผ่นดินล้านช้างเพื่อประกอบพิธีบวงสรวง การศึกษายังพบว่าพระพุทธรูปบางองค์อาจถูกเคลื่อนย้ายมาจากเมืองอื่นในสมัยโบราณ ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่างๆ ในภูมิภาคและนโยบายการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปแต่ละองค์ พระพุทธรูปแต่ละองค์มักมีบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่แตกต่างกัน เช่น การอัญเชิญมาประดิษฐาน การซ่อมแซมในยุคหลัง หรือแม้แต่เหตุการณ์อัศจรรย์ที่ชาวบ้านเล่าขาน เช่น การปรากฏรอยรัศมีหรือการปกป้องชุมชนจากภัยพิบัติ ในบางช่วงประวัติศาสตร์ พระพุทธรูปอาจถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมสำคัญของ

---

[๑] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๘

[๒] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๓] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๓, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๔] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๔, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๘

รัฐ หรือถูกปกปิดไว้ในช่วงสงครามเพื่อป้องกันการทำลายโดยข้าศึก ปัจจุบัน[๕] พระพุทธรูปเหล่านี้ยังคงมีความสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น บางองค์ถูกจัดให้เป็นสมบัติของชาติ และมีการศึกษาต่อเนื่องเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ แต่ละประเด็นสะท้อนถึงความลึกซึ้งของประวัติศาสตร์ ศิลปะ และความเชื่อที่ผูกพันกับพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ในบริบทของล้านช้างและชุมชนท้องถิ่น [๖]

สรุป องค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย พระ ๙ ส. พุทธรูปทั้ง 9 องค์มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนา สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน บางองค์เชื่อว่ามมาจากยุคล้านช้าง ตำนานท้องถิ่นเล่าถึงการสร้างด้วยศรัทธาและปาฏิหาริย์ ศิลปกรรมผสมผสานระหว่างสกุลช่างล้านช้าง สุโขทัย และเวียงจันทน์ จากหลักฐานจารึกและพงศาวดารบันทึกเรื่องการสร้าง แต่บางส่วนคลาดเคลื่อน ต้องตีความโดยผู้เชี่ยวชาญ พระพุทธรูปเชื่อมโยงกับอาณาจักรล้านช้างในยุครุ่งเรือง บางองค์สร้างเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจช่วงสงครามหรือการเปลี่ยนแปลงการเมือง ชุมชนเชื่อมโยงพระพุทธรูปกับเหตุการณ์สำคัญ เช่น การสถาปนากรุงศรีสัตนาคนหุต หรือพิธีบวงสรวงของกษัตริย์ล้านช้าง พระพุทธรูปบางองค์ถูกเคลื่อนย้ายจากเมืองอื่น สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและนโยบายการปกครองของล้านช้าง และแต่ละองค์มีบันทึกเหตุการณ์เฉพาะ เช่น การอัญเชิญ การซ่อมแซม หรือเหตุการณ์อัศจรรย์ เช่น ปกป้องชุมชนจากภัยพิบัติ ในประวัติศาสตร์พระพุทธรูปถูกใช้ในพิธีกรรมสำคัญของรัฐ หรือปกปิดช่วงสงครามเพื่อป้องกันการทำลาย . ปัจจุบันยังคงใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม บางองค์เป็นสมบัติของชาติ การศึกษายังคงดำเนินการเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ สะท้อนความลึกซึ้งของประวัติศาสตร์และความเชื่อท้องถิ่น

๔.๑.๒ ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมชองพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของพระ ๙ ส. ดังนี้

---

[๕] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๕, ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๖] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๖, ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๘.

จากการสัมภาษณ์พบว่า วิเคราะห์ลักษณะทางศิลปะ (ศิลปะล้านช้าง อยุธยา และอื่นๆ) ๑) พระ ๙ ส. พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์แสดงให้เห็นลักษณะทางศิลปะที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านช้าง ซึ่งมีเอกลักษณ์คือพระพักตร์อิ่มเอิบ พระเกศาเป็นเปลวเพลิง และฐานบัวคว่ำบัวหงาย อย่างไรก็ดี บางองค์ยังมีลักษณะผสมผสานศิลปะอยุธยา[๗] เช่น พระวรกายสมส่วนและพระอุระผึ่งผาย ซึ่งสะท้อนถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักร นอกจากนี้ ยังพบอิทธิพลศิลปะสุโขทัยในบางองค์ โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์รูปไข่และพระนลาฏกว้าง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของศิลปะยุคนี้ การผสมผสานทางศิลปะนี้บ่งชี้ว่าพระพุทธรูปอาจถูกสร้างหรือปรับเปลี่ยนในยุคหลังเพื่อให้เข้ากับคตินิยมทางศาสนาในแต่ละสมัย

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระพุทธรูปบางองค์มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เช่น การประดับลวดลายดอกไม้หรือลายกนกแบบล้านนา ซึ่งอาจสะท้อนถึงการสร้างโดยช่างพื้นเมืองหรือการบูรณะในยุคหลังโดยชุมชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า รายละเอียดวัสดุและการสร้าง (สำริด เงิน ทองคำ และอื่นๆ) ๑) วัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปมีความหลากหลาย ตั้งแต่สำริด (ทองแดงผสมดีบุก) ซึ่งเป็นวัสดุหลักในการหล่อพระพุทธรูปในยุคล้านช้าง เนื่องจากมีความทนทานและให้รายละเอียดงานฝีมือได้ดี นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปที่ทำจากเงินและทองคำ ซึ่งมักสร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแก่พระมหากษัตริย์หรือวัดสำคัญ ๒) เทคนิคการสร้างส่วนใหญ่ใช้การหล่อแบบขี้ผึ้งสูญ ซึ่งเป็นวิธีการดั้งเดิมของภูมิภาค ทำให้ได้พระพุทธรูปที่มีความประณีต บางองค์ยังมีการตกแต่งเพิ่มเติมด้วยการลงรักปิดทอง หรือประดับอัญมณี ซึ่งแสดงถึงความสำคัญทางพิธีกรรม การศึกษาพบว่าพระพุทธรูปบางองค์อาจผ่านการบูรณะในยุคหลัง โดยมีการเสริมส่วนที่ชำรุดด้วยวัสดุต่างยุค เช่น การซ่อมแซมด้วยดีบุกหรือทองแดงในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งทำให้ต้องศึกษาอย่างละเอียดเพื่อแยกแยะชั้นเวลาการสร้าง [๘]

จากการสัมภาษณ์พบว่า ศึกษาพุทธลักษณะและปางต่างๆ ของพระพุทธรูป พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์แสดงปางที่หลากหลายตามคติพุทธศาสนา เช่น ปางมารวิชัย (ชนะมาร) ซึ่งพบมากในศิลปะล้านช้าง และปางสมาธิที่ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัย แต่ละปางสื่อความหมายทางธรรมะที่แตกต่างกัน

---

[๗] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๗, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๘] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๘, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๘

เช่น การข่มกิเลส หรือการบำเพ็ญสมาธิ พุทธลักษณะของพระพุทธรูปยังสะท้อนถึงคัมภีร์[๙] พระพุทธศาสนา เช่น มีรัศมีเปลวเพลิง (แสดงถึงพระปัญญา) หรือพระหัตถ์แสดงมุทรา (ท่าทางสัญลักษณ์) เช่น วิตรรกมุทรา (ปางแสดงธรรม) ซึ่งบ่งบอกถึงอิทธิพลจากพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาและสุโขทัย นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธรูปในปางพิเศษ เช่น ปางนาคปรก ซึ่งเชื่อมโยงกับตำนานพระพุทธเจ้าใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ หรือปางอุ้มบาตรที่พบน้อยในศิลปะล้านช้าง แต่พบในศิลปะรัตนโกสินทร์ การศึกษาปางเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการทางความเชื่อและศิลปะในแต่ละยุคสมัย

สรุป การศึกษาพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ ช่วยเปิดเผยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และศาสนาที่สำคัญ ทั้งลักษณะทางศิลปะที่หลากหลาย วัสดุและเทคนิคการสร้างที่แสดงฝีมือช่างโบราณ ตลอดจนพุทธลักษณะและปางต่างๆ ที่สะท้อนคติความเชื่อของชุมชนในอดีต การวิจัยนี้ยังช่วยอนุรักษ์และต่อยอดความรู้ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

๔.๑.๓ ด้านการท่องเที่ยวและการจัดการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านการท่องเที่ยวและการจัดการชองพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านการท่องเที่ยวและการจัดการ ดังนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๑) การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์เป็นจุดเด่น[๑๐] ควรออกแบบให้เชื่อมโยงกับแหล่งประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตชุมชน โดยแบ่งเป็นเส้นทางย่อยตามลักษณะทางศิลปะหรือยุคสมัย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจพัฒนาการทางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ๒) ควรจัดกิจกรรมประกอบ เช่น การสาธิตการหล่อพระพุทธรูปแบบโบราณ การแสดงแสงสีเสียงเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ หรือการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ ๓) การพัฒนาระบบนำเที่ยวด้วยเทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันแนะนำเส้นทาง QR Code ให้ข้อมูล หรือการใช้ Virtual Reality เพื่อแสดงภาพการสร้างพระพุทธรูปในอดีต จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

---

[๙] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๙, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๘

[๑๐] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๐, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๘

จากการสัมภาษณ์พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมพระพุทธรูปอย่างยั่งยืน ๑) ควรจัดทำแผนอนุรักษ์เป็นรายองค์ โดยศึกษาสภาพปัจจุบันอย่างละเอียด [๑๑]และใช้วิธีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับวัสดุแต่ละประเภท เช่น การทำความสะอาดสำริดด้วยวิธีทางเคมีเฉพาะ การควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันการสึกกร่อน ๒)การส่งเสริมควรทำอย่างสมดุลระหว่างการเปิดให้เข้าชมกับการป้องกันความเสียหาย โดยอาจกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวัน ใช้ระบบจองล่วงหน้า และจัดพื้นที่ชมที่ออกแบบมาเฉพาะเพื่อลดผลกระทบ ๓) การสร้างรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวควรนำส่วนหนึ่งกลับมาสนับสนุนกองทุนอนุรักษ์ พร้อมทั้งฝึกอบรมชุมชนให้มีทักษะในการดูแลเบื้องต้น และสร้างเครือข่ายกับผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์

จาการสัมภาษณ์พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ๑) ชุมชนท้องถิ่นควรมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ดูแลและนำเที่ยว โดยจัดฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์ชุมชน ที่สามารถสื่อสารทั้งข้อมูลทางวิชาการและเรื่องเล่าท้องถิ่นได้อย่างน่าสนใจ ๒) ควรจัดตั้งคณะทำงานชุมชนเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยมีตัวแทนจากหลายภาคส่วนร่วมตัดสินใจเรื่องการจัดกิจกรรม ชั่วโมงเปิด-ปิด และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ๓) ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากเอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน งานหัตถกรรมที่ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายบนพระพุทธรูป หรือโฮมสเตย์เชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้เสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน

สรุป การพัฒนาพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีกับการพัฒนาที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์ร่วมกับการบริหารจัดการที่ยั่งยืน จะช่วยให้มรดกวัฒนธรรมนี้คงคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางเศรษฐกิจสำหรับคนรุ่นต่อไป

๔.๒. ผลการศึกษาการพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ องค์ ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย สามารถแบ่งออกเป็น ดังนี้.

๔.๒.๑ การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ องค์ ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย สามารถแบ่งออกเป็น ดังนี้.

[๑๑] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๑, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของพระพุทธรูป ๙ ส ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของพระพุทธรูป ๙ ส. ดังนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ ๑) การศึกษาพบว่าพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์มีอายุการสร้างแตกต่างกันตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มหลักตามลักษณะศิลปกรรม [๑๒] ได้แก่ แบบล้านช้างแท้ แบบผสมสุโขทัย และแบบรับอิทธิพลอยุธยา ๒) จากการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์พบว่าวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสำริดคุณภาพดี มีการผสมดีบุกในอัตราส่วนที่เหมาะสม พบร่องรอยการซ่อมแซมในยุคหลังบนพระพุทธรูป 3 องค์ ๓) การตรวจสอบด้วยเทคโนโลยี 3D Scanning ช่วยให้เห็นรายละเอียดการสร้างที่ซ่อนอยู่ เช่น รอยเชื่อมต่อระหว่างส่วนพระเศียรกับพระวรกาย ซึ่งบ่งชี้ถึงเทคนิคการหล่อแยกส่วน ๔) เอกสารโบราณที่พบใหม่ในวัดแห่งหนึ่งระบุชื่อช่างผู้สร้างและปีที่สร้างพระพุทธรูป 2 องค์ ซึ่งตรงกับหลักฐานทางศิลปกรรมที่ศึกษามา

จากการสัมภาษณ์พบว่า ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ๑) พบพิธีกรรมสำคัญ 5 ประเภทที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พิธีสรงน้ำ พิธีขอฝน พิธีบวงสรวงประจำปี พิธีปลุกเสก และพิธีแก้บน โดยแต่ละแห่งจะมีรายละเอียดปฏิบัติแตกต่างกัน ๒) ความเชื่อหลักที่พบมี 3 ประการ คือ ความเชื่อในอานุภาพปกป้องชุมชน ความเชื่อในด้านโชคลาภ และความเชื่อในการบำบัดโรค ซึ่งสะท้อนผ่านตำนานท้องถิ่น 12 เรื่องที่บันทึกได้ ๓) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 28 ท่าน พบว่าพิธีกรรมบางอย่างมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น จากพิธีบูชายัญมาเป็นการถวายดอกไม้และธูปเทียน ๔) ยังคงพบพิธีกรรมลับเฉพาะที่สืบทอดในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับคติพราหมณ์-พุทธแบบดั้งเดิม

จากการสัมภาษณ์พบว่า วิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและล้านช้าง ๑) การเปรียบเทียบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า พระพุทธรูป 4 องค์มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ล้านช้างโดยตรง โดยเฉพาะในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช [๑๓] ๒) ลวดลายบนฐานพระพุทธรูป 3 องค์แสดงถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับล้านนาและอยุธยา โดยพบรูปแบบดอกบัวที่คล้ายกับศิลปะพม่า

---

[๑๒] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๒, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๑๓] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๓,๒๖ มีนาคม ๒๕๖๘..

ในยุคเดียวกัน ๓) ภาษาที่ใช้ในจารึกบนพระพุทธรูปเป็นภาษาล้านช้างโบราณผสมคำเขมร บ่งชี้ถึงเครือข่ายวัฒนธรรมในภูมิภาค ๔) ตำนานจากท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ศึกษามีโครงเรื่องคล้ายกับตำนานในหลวงพระบาง แต่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของชุมชน[๑๔]

จากการสัมภาษณ์พบว่า จัดทำฐานข้อมูลภาพและเอกสารอ้างอิง ๑) จัดทำระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่ประกอบด้วย ภาพถ่ายความละเอียดสูง ๒) ฐานข้อมูลออกแบบให้สามารถเปรียบเทียบรายละเอียดศิลปกรรมระหว่างพระพุทธรูปได้ ผ่านระบบ Annotation ที่ระบุจุดสำคัญทางศิลปะ ๓) มีการจัดหมวดหมู่เอกสารตามยุคสมัยและประเภทข้อมูล ๔) ระบบสามารถเข้าถึงได้ผ่านแอปพลิเคชันบนมือถือ โดยมีฟังก์ชันสำหรับแสดงข้อมูลเมื่อส่องไปที่พระพุทธรูปจริง

สรุป การศึกษาครั้งนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์อย่างเป็นระบบทั้งในด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มานุษยวิทยา และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเน้นการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไปและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้ให้คงอยู่สืบไป

๔.๒.๒ ด้านเนื้อหาและองค์ความรู้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านเนื้อหาและองค์ความรู้ของพระพุทธรูป ๙ ส ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในการรวบรวมข้อมูลด้านเนื้อหาและองค์ความรู้ของพระพุทธรูป ๙ ส. ดังนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า การรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ ๑) การพัฒนาระบบข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว (ป้ายบอกทาง, คู่มือ, แผนที่) ๒) ออกแบบป้ายบอกทาง 3 ภาษา (ไทย อังกฤษ จีน) จำนวน 50 จุดทั่วพื้นที่ท่องเที่ยว โดยใช้รูปแบบกราฟิกที่สอดคล้องกับศิลปะล้านช้าง[๑๕] พร้อมสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย ๓) จัดทำคู่มือท่องเที่ยว ๔ รูปแบบ ได้แก่ แบบพกพา ฉบับสมบูรณ์ แบบเสียง และแบบอักษรเบรลล์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ๔) พัฒนาแผนที่เชิงโต้ตอบที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยว ๓ เส้นทางหลัก และ ๕ เส้นทางรอง โดยระบุจุดสนใจ[๑๖]

---

[๑๔] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๔, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๘

[๑๕] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๕, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๑๖] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๖,๒๘ มีนาคม ๒๕๖๘

ระยะทาง และเวลาที่ใช้ ๕) จัดตั้งจุดบริการข้อมูล ๓ จุดในพื้นที่สำคัญ พร้อมเจ้าหน้าที่ประจำจุดที่สามารถให้ข้อมูลพื้นฐานและความช่วยเหลือฉุกเฉิน

จากการสัมภาษณ์พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์ทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ ๑) สร้างชุดสื่อประชาสัมพันธ์ออฟไลน์ ๔ ประเภท[๑๗] ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ สติกเกอร์ หนังสือแนะนำ ๒) พัฒนาแคมเปญออนไลน์ผ่าน 4 แพลตฟอร์มหลัก (Facebook, Instagram, TikTok, LINE OA) ด้วยเนื้อหา ๓ รูปแบบ (คลิปสั้น บทความ และภาพอินโฟกราฟิก) ๓) จัดทำวีดิทัศน์แนะนำ 3 ระดับความยาว (30 วินาที 5 นาที) สำหรับช่องทางต่าง ๆ ๔) ออกแบบระบบติดตามผลการประชาสัมพันธ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า พัฒนาระบบไกด์ท้องถิ่นและมัคคุเทศก์ชุมชน ๑) จัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ชุมชนระยะสั้น ๒) สร้างมาตรฐานการนำเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ เนื้อหาการบรรยาย มารยาทการจัดการกลุ่ม และความปลอดภัย ๓) จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมประจำชุมชนพร้อมสื่อการเรียน 5 ประเภท (เอกสาร วีดิทัศน์ ภาพสามมิติ หุ่นจำลอง และฐานฝึกปฏิบัติ) ๔) พัฒนาระบบประเมินผลมัคคุเทศก์ ๓ ระดับ ได้แก่ การประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อนและการประเมินโดยนักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์พบว่า จัดทำระบบ QR Code สำหรับข้อมูลเพิ่มเติม ๑) ออกแบบ QR Code ลายพิเศษ 9 แบบ ให้สอดคล้องกับพระพุทธรูปแต่ละองค์ พร้อมระบบตรวจสอบการสแกนแบบเรียลไทม์ ๒) พัฒนาเนื้อหา 4 ระดับความลึกสำหรับแต่ละ QR Code ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลเชิงลึก และแบบทดสอบความรู้ ๓) ติดตั้งแผง QR Code จุดทั่วพื้นที่ท่องเที่ยว โดยออกแบบให้ทนต่อสภาพอากาศและใช้งานง่าย ๔) สร้างระบบวิเคราะห์ข้อมูลการสแกนเพื่อปรับปรุงเนื้อหาเป็นรายเดือน พร้อมระบบแจ้งเตือนเมื่อพบจุดที่มีอัตราการสแกนต่ำ

สรุป การบริการและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นนี้ถูกออกแบบมาเพื่อยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างครบวงจร โดยเน้นการเข้าถึงข้อมูลที่สะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และดูแลนักท่องเที่ยว[๑๘] ซึ่งจะช่วยสร้างความประทับใจและความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้

---

[๑๗] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๗,๒๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๑๘] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๘ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๔.๒.๓. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในการรวบรวมข้อมูลด้านการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า วางแผนการตลาดและการประชาสัมพันธ์[๑๙] ๑) จัดทำแผนการตลาด 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับนานาชาติ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก ๔ กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไป นักวิจัย นักเรียน/นักศึกษา และนักท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒) พัฒนากลยุทธ์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการทั้งออนไลน์และออฟไลน์ โดยใช้ช่องทางโซเชียลมีเดีย ๕ แพลตฟอร์ม ร่วมกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย ๓ รูปแบบ ๓) สร้างแบรนด์เฉพาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ พร้อมทั้งออกแบบสโลแกนและเอกลักษณ์ทางภาพที่สื่อถึงความโดดเด่นของพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์

จากการสัมภาษณ์พบว่า พัฒนาสินค้าและบริการเสริมทางการท่องเที่ยว ๑) ออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน ๕ ประเภท ได้แก่ อาหารท้องถิ่น งานหัตถกรรม ของที่ระลึก หนังสือแนะนำ และสื่อมัลติมีเดีย โดยใช้เอกลักษณ์ทางศิลปะของพระพุทธรูปเป็นแรงบันดาลใจ ๒) พัฒนาแพ็กเกจท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ แพ็กเกจแบบวันเดียว แพ็กเกจเชิงลึก และแพ็กเกจพิเศษสำหรับกลุ่มเฉพาะ ๓) จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแบบครบวงจร 3 แห่ง ในจุดยุทธศาสตร์สำคัญ พร้อมทั้งพัฒนาระบบจองล่วงหน้าและระบบแนะนำเส้นทางอัจฉริยะ[๒๐]

จากการสัมภาษณ์พบว่า ศึกษาความเป็นไปได้ในการขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง และจัดทำแนวทางการติดตามและประเมินผลระยะยาว ๑) ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง 5 แห่ง โดยวิเคราะห์ทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ๒) จัดทำระบบติดตามและประเมินผล 4 มิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ๓) พัฒนาแผนปฏิบัติการระยะยาว ๕ ปี พร้อมกลไกการปรับปรุงแผนรายปี โดยมีคณะทำงานจากทุกภาคส่วนร่วมรับผิดชอบ

---

[๑๙] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๑๙,๒๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๒๐] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๐,๓๐ มีนาคม ๒๕๖๘.

สรุป แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ถูกออกแบบมาเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างคุณค่าร่วมกันในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้พระพุทธรูปทั้ง ๙ องค์และชุมชนโดยรอบสามารถพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน[๒๑]

๔.๓ ผลการศึกษารายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

จากการสัมภาษณ์พบว่า การยอมรับและการนำคู่มือไปใช้จริง ๑) คู่มือได้รับการนำไปใช้โดยชุมชน ๙ แห่งรอบพื้นที่พระ 9 ส. พบว่ามีการปรับใช้ตามบริบทท้องถิ่นแตกต่างกัน ๒) หน่วยงานภาครัฐ ละสถานศึกษา นำคู่มือไปเป็นแนวทางจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ๓) จากการสำรวจผู้ประกอบการท่องเที่ยว 85% ยอมรับว่าคู่มือช่วยระบบการทำงานให้มีมาตรฐานมากขึ้น ๔) ปัญหาหลักที่พบคือการปรับคู่มือจากภาษาไทยกลางเป็นภาษาท้องถิ่นสำหรับชุมชนบางแห่ง ๕) มีข้อเสนอแนะให้เพิ่มตัวอย่างการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในภาคผนวกของคู่มือฉบับปรับปรุง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ๑) สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชนเฉลี่ยเดือนละ 45,000 บาทต่อหมู่บ้าน จากผลิตภัณฑ์และบริการตามแนวทางคู่มือ ๒) เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ 8 กลุ่ม เช่น กลุ่มนำเที่ยวชุมชน กลุ่มผลิตของที่ระลึก กลุ่มอาหารพื้นบ้าน ๓) นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 35% ใน 6 เดือนหลังใช้คู่มือ โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวและนักวิจัยวัฒนธรรม ๔) ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ๕) พบปัญหาความไม่พร้อมของบางชุมชนในการลงทุนปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานตามข้อแนะนำ

จากการสัมภาษณ์พบว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนและข้อเสนอแนะ ๑) จัดทำแผนติดตามผลทุก 3 เดือน โดยมีตัวชี้วัด 12 ข้อครอบคลุมทุกมิติ ๒) ควรพัฒนาคู่มือฉบับอิเล็กทรอนิกส์พร้อมระบบสนับสนุนออนไลน์สำหรับผู้ใช้งา ๓) จำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนต่อเนื่องสำหรับการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพชุมชน ๔) โมเดลนี้สามารถขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงได้ แต่ต้องปรับรายละเอียดให้สอดคล้องกับแต่ละบริบท ๕) จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนชุมชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาตามแนวทางคู่มืออย่างต่อเนื่อง

บทสรุป การใช้คู่มือพระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในจังหวัดหนองคาย

[๒๑] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๑,๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

ประสบความสำเร็จในหลายด้าน[๒๒] โดยเฉพาะการสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชุมชน [๒๓]แม้จะมีบางประเด็นที่ต้องปรับปรุง แต่ผลลัพธ์โดยรวมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย "พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย"

ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของพระ ๙ ส.การศึกษาพบว่าพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนา สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน บางองค์เชื่อว่ามาจากยุคล้านช้าง โดยตำนานท้องถิ่นเล่าถึงการสร้างด้วยศรัทธาและปาฏิหาริย์ ลักษณะทางศิลปกรรมแสดงการผสมผสานระหว่างสกุลช่างล้านช้าง สุโขทัย และเวียงจันทน์ สะท้อนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักร นอกจากนี้ยังพบหลักฐานการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปบางองค์จากเมืองอื่นในช่วงสงครามหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองในอดีต การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม[๒๔] การวิจัยได้พัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวที่ครอบคลุม 3 ด้านหลัก ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรม การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน คู่มือนี้รวมถึงระบบข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งแบบออฟไลน์ (ป้ายบอกทาง คู่มือ แผนที่) และออนไลน์ (QR Code แอปพลิเคชัน) พร้อมทั้งฝึกอบรมมัคคุเทศก์ชุมชนเพื่อถ่ายทอดความรู้อย่างถูกต้องและน่าสนใจ ผลลัพธ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน หลังนำคู่มือไปใช้ พบว่านักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและสร้างรายได้ให้ชุมชน นอกจากนี้ยังเกิดกลุ่มอาชีพใหม่ เช่น กลุ่มนำเที่ยวชุมชนและกลุ่มผลิตของที่ระลึก อย่างไรก็ตาม มีความท้าทายในเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและความยั่งยืนของการท่องเที่ยว จึงเสนอให้จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนชุมชนและพัฒนาคู่มือฉบับดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนเมื่อชุมชนมีส่วนร่วมและมีการ

---

[๒๒] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๒ ๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๒๓] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๓, ๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

[๒๔] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๔ ๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

จัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม [๒๕]

[๒๕] สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ ๒๔ ๔ มีนาคม ๒๕๖๘.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยดังนี้ ๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การศึกษาวิจัยเรื่อง มีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือ การรวมรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และการรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ทั้งในระดับนโยบายและพื้นที่ จำนวน ๙ วัด ในเขตอำเภอเมืองจำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย ๑) หลวงพ่อพระสวย วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) หลวงพ่อพระสุก วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) หลวงพ่อพระแสงวัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔) หลวงพ่อพระเสาร์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕) หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เขตอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย ๑) หลวงพ่อทองแสน วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ๒) หลวงพ่อแสนห้า วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย และ เขตอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย ๑) หลวงพ่อพระเสี่ยง วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ๒) หลวงพ่อสีบุญเฮือง วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการสร้างแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการวิจัย เรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ พบว่า

๕.๑ องค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านประวัติศาสตร์และที่มาชองพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านประวัติศาสตร์และที่มา ดังนี้

พบว่า ด้านประวัติศาสตร์และที่มา สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน บางองค์เชื่อว่ามมาจากยุคล้านช้าง ตำนานท้องถิ่นเล่าถึงการสร้างด้วยศรัทธาและปาฏิหาริย์ ศิลปกรรมผสมผสานระหว่างสกุลช่างล้านช้าง สุโขทัย และเวียงจันทน์ จากหลักฐานจารึกและพงศาวดารบันทึกเรื่องการสร้าง แต่บางส่วนคลาดเคลื่อน ต้องตีความโดยผู้เชี่ยวชาญ พระพุทธรูปเชื่อมโยงกับอาณาจักรล้านช้างในยุครุ่งเรือง บางองค์สร้างเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจช่วงสงครามหรือการเปลี่ยนแปลงการเมือง ชุมชนเชื่อมโยงพระพุทธรูปกับเหตุการณ์สำคัญ เช่น การสถาปนากรุงศรีสัตนาคนหุต หรือพิธีบวงสรวงของกษัตริย์ล้านช้าง พระพุทธรูปบางองค์ถูกเคลื่อนย้ายจากเมืองอื่น สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและนโยบายการปกครองของล้านช้าง และแต่ละองค์มีบันทึกเหตุการณ์เฉพาะ เช่น การอัญเชิญ การซ่อมแซม หรือเหตุการณ์อัศจรรย์ เช่น ปกป้องชุมชนจากภัยพิบัติ ในประวัติศาสตร์พระพุทธรูปถูกใช้ในพิธีกรรมสำคัญของรัฐ หรือปกปิดช่วงสงครามเพื่อป้องกันการทำลาย . ปัจจุบันยังคงใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม บางองค์เป็นสมบัติของชาติ การศึกษายังคงดำเนินการเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ สะท้อนความลึกซึ้งของประวัติศาสตร์และความเชื่อท้องถิ่น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมชองพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

พบว่า ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม พระ 9 ส. จังหวัดหนองคาย มีลักษณะทางศิลปะที่หลากหลาย พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์แสดงให้เห็นอิทธิพลทางศิลปะที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านช้างที่มีลักษณะเฉพาะคือพระพักตร์อิ่มเอิบ พระเกศาเปลวเพลิง และฐานบัวคว่ำบัวหงาย นอกจากนี้ยังพบการผสมผสานศิลปะอยุธยาและสุโขทัย โดยเฉพาะในด้านพุทธลักษณะ เช่น พระวรกายสมส่วนจากศิลปะอยุธยา และพระพักตร์รูปไข่จากศิลปะสุโขทัย ซึ่งสะท้อนถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักร ละยุคสมัย

ด้านการท่องเที่ยวและการจัดการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านการท่องเที่ยวและการจัดการชองพระ ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านการท่องเที่ยวและการจัดการ ดังนี้

พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์เป็นจุดเด่น เชื่อมโยงกับแหล่งประวัติศาสตร์และวิถีชุมชน โดยแบ่งเป็นเส้นทาง

ย่อยตามลักษณะศิลปะหรือยุคสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง ควรจัดกิจกรรมเสริม เช่น การสาธิตการหล่อพระพุทธรูปโบราณ การแสดงแสงสีเสียง และใช้เทคโนโลยีเช่นแอปพลิเคชันนำเที่ยวหรือ VR เพื่อสร้างประสบการณ์ที่สมบูรณ์แบบและดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมอย่างยั่งยืน ต้องจัดทำแผนอนุรักษ์เฉพาะสำหรับแต่ละองค์พระพุทธรูป โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับวัสดุแต่ละประเภท ควรควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวผ่านระบบจองล่วงหน้าและออกแบบพื้นที่ชมที่เหมาะสม เพื่อรักษาสภาพวัตถุโบราณ สร้างสมดุลระหว่างการเปิดให้เข้าชมกับการป้องกันความเสียหาย โดยนำรายได้ส่วนหนึ่งมาสนับสนุนกองทุนอนุรักษ์ และฝึกอบรมชุมชนให้มีทักษะการดูแล

พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นควรมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ดูและมัคคุเทศก์ จัดตั้งคณะทำงานชุมชนเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยมีตัวแทนจากหลายภาคส่วนร่วมตัดสินใจ ควรส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากเอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน งานหัตถกรรม และโฮมสเตย์เชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้เสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ควรเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้รับการออกแบบ ออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวิถีชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เสริมประสบการณ์การท่องเที่ยว จัดทำแผนอนุรักษ์เฉพาะสำหรับแต่ละองค์พระพุทธรูป มีการกำกับและดูแลควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวและออกแบบพื้นที่ชมอย่างเหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและเป็นมัคคุเทศก์ ในพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากเอกลักษณ์วัฒนธรรม การสร้างรายได้จากท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ ตลอดทั้งการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อรักษามรดกวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลัง

๕.๑.๒ การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ องค์ ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านเนื้อหาและองค์ความรู้ของพระพุทธรูป ๙ ส ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านเนื้อหาและองค์ความรู้

พบว่า ข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปกรรม พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์มีอายุการสร้างตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 แบ่งเป็น 3 กลุ่มศิลปกรรมหลัก ได้แก่ แบบล้านช้างแท้ แบบผสมสุโขทัย และแบบรับอิทธิพลอยุธยา การวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ระบุวัสดุหลักเป็นสำริดคุณภาพดี มีการผสมดีบุกในอัตราส่วนที่เหมาะสม และพบร่องรอยการซ่อมแซมในยุคหลัง การใช้เทคโนโลยี 3D Scanning ช่วย

เปิดเผยเทคนิคการสร้าง เช่น การหล่อแยกส่วนระหว่างพระเศียรกับพระวรกาย เอกสารโบราณที่พบใหม่ยังช่วยยืนยันข้อมูลประวัติศาสตร์ของพระพุทธรูปบางองค์

พบว่า ความเชื่อ พิธีกรรม และความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม มีพิธีกรรมสำคัญ 5 ประเภท ได้แก่ พิธีสรงน้ำ พิธีขอฝน พิธีบวงสรวงประจำปี พิธีปลุกเสก และพิธีแก้บน โดยมีความเชื่อหลัก 3 ประการคือ การปกป้องชุมชน โชคลาภ และการบำบัดโรค พระพุทธรูป 4 องค์มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ล้านช้างในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ลวดลายและจารึกแสดงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับล้านนา อยุธยา และพม่า ตำนานท้องถิ่นมีโครงเรื่องคล้ายกับหลวงพระบาง แต่ปรับให้เข้ากับบริบทของชุมชน

พบว่า การจัดการฐานข้อมูลดิจิทัล จัดทำระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่ประกอบด้วยภาพถ่ายความละเอียดสูง ระบบ Annotation สำหรับเปรียบเทียบรายละเอียดศิลปกรรม และการจัดหมวดหมู่เอกสารตามยุคสมัย ระบบสามารถเข้าถึงผ่านแอปพลิเคชันมือถือ โดยมีฟังก์ชันแสดงข้อมูลเมื่อส่องไปที่พระพุทธรูปจริง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในด้านเนื้อหาและองค์ความรู้ของพระพุทธรูป ๙ ส ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืนพระพุทธรูป 9 ส. จังหวัดหนองคาย

พบว่า การวางแผนการตลาดและการประชาสัมพันธ์ มีการจัดทำแผนการตลาด 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับนานาชาติ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไป นักวิจัย นักเรียน/นักศึกษา และนักท่องเที่ยวเชิงศาสนา พัฒนากลยุทธ์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ผ่านโซเชียลมีเดีย 5 แพลตฟอร์ม และกิจกรรมส่งเสริมการขาย 3 รูปแบบ รวมทั้งสร้างแบรนด์เฉพาะ พร้อมสโลแกนและเอกลักษณ์ทางภาพที่สื่อถึงความโดดเด่นของพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์

พบว่า การพัฒนาสินค้าและบริการเสริมทางการท่องเที่ยว ออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน 5 ประเภท ได้แก่ อาหารท้องถิ่น งานหัตถกรรม ของที่ระลึก หนังสือแนะนำ และสื่อมัลติมีเดีย โดยใช้เอกลักษณ์ทางศิลปะของพระพุทธรูปเป็นแรงบันดาลใจ พัฒนาแพ็กเกจท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ แพ็กเกจแบบวันเดียว แพ็กเกจเชิงลึก และแพ็กเกจพิเศษสำหรับกลุ่มเฉพาะ นอกจากนี้ยังจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแบบครบวงจร 3 แห่ง พร้อมระบบจองล่วงหน้าและระบบแนะนำเส้นทางอัจฉริยะ

พบว่า การขยายผลและแนวทางการติดตามประเมินผลระยะยาว ศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง 5 แห่ง โดยวิเคราะห์ทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรม และ

เศรษฐกิจ จัดทำระบบติดตามและประเมินผล 4 มิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งพัฒนาแผนปฏิบัติการระยะยาว 5 ปี โดยมีคณะทำงานจากทุกภาคส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุป การจัดทำแผนการตลาด ๓ ระดับ เน้นกลุ่มเป้าหมาย ๔ กลุ่ม โดยการใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สร้างแบรนด์เฉพาะและเอกลักษณ์ทางภาพเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน 5 ประเภทจากเอกลักษณ์ศิลปะพระพุทธรูป ออกแบบแพ็กเกจท่องเที่ยว ๓ รูปแบบสำหรับความต้องการที่หลากหลาย มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวครบวงจร ๓ แห่งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อขยายผลและติดตามและประเมินผล ๔ มิติ (เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม) มีแผนปฏิบัติการระยะยาว ๕ ปี พร้อมกลไกปรับปรุงรายปี สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แนวทางนี้จะช่วยให้พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์และชุมชนโดยรอบได้รับการส่งเสริมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างคุณค่าร่วมกันในระยะยาว

๕.๑.๓ ผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

พบว่า การยอมรับและการนำคู่มือไปใช้จริง ๑) คู่มือได้รับการนำไปใช้โดยชุมชน ๙ แห่งรอบพื้นที่พระ 9 ส. พบว่ามีการปรับใช้ตามบริบทท้องถิ่นแตกต่างกัน ๒) หน่วยงานภาครัฐ ละสถานศึกษานำคู่มือไปเป็นแนวทางจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ๓) จากการสำรวจ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว 85% ยอมรับว่าคู่มือช่วยระบบการทำงานให้มีมาตรฐานมากขึ้น ๔) ปัญหาหลักที่พบคือการปรับคู่มือจากภาษาไทยกลางเป็นภาษาท้องถิ่นสำหรับชุมชนบางแห่ง ๕) มีข้อเสนอแนะให้เพิ่มตัวอย่างการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในภาคผนวกของคู่มือฉบับปรับปรุง

พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ๑) สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชนเฉลี่ยเดือนละ 45,000 บาทต่อหมู่บ้าน จากผลิตภัณฑ์และบริการตามแนวทางคู่มือ ๒) เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ 8 กลุ่ม เช่น กลุ่มนำเที่ยวชุมชน กลุ่มผลิตของที่ระลึก กลุ่มอาหารพื้นบ้าน ๓) นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 35% ใน 6 เดือนหลังใช้คู่มือ โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวและนักวิจัยวัฒนธรรม ๔) ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ๕) พบปัญหาความไม่พร้อมของบางชุมชนในการลงทุนปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานตามข้อแนะนำ

พบว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนและข้อเสนอแนะ ๑) จัดทำแผนติดตามผลทุก 3 เดือน โดยมีตัวชี้วัด 12 ข้อครอบคลุมทุกมิติ ๒) ควรพัฒนาคู่มือฉบับอิเล็กทรอนิกส์พร้อมระบบสนับสนุนออนไลน์สำหรับผู้ใช้งา ๓) จำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนต่อเนื่องสำหรับการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพชุมชน ๔) โมเดลนี้สามารถขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงได้ แต่ต้องปรับรายละเอียดให้สอดคล้องกับ

แต่ละบริบท ๕) จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนชุมชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาตามแนวทางคู่มืออย่างต่อเนื่อง

สรุป การใช้คู่มือพระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในจังหวัดหนองคาย ประสบความสำเร็จในหลายด้าน โดยเฉพาะการสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชุมชน แม้จะมีบางประเด็นที่ต้องปรับปรุง แต่ผลลัพธ์โดยรวมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. องค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

องค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยหลวงพ่อพระสวย พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง ขนาดหน้าตัก ๒๗ นิ้ว สูง ๑๐๙ ซม. **ความศักดิ์สิทธิ์** เชื่อว่ามีพญาวัวทอง (หลวงพ่ออินทร์แปลง) คุ้มครอง อานิสงส์เสริมโชคลาภ ค้าขายรุ่งเรือง พ่อพระสุก พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ศิลปะล้านช้าง สร้างโดยหลวงปู่สีทัตถ์ สุวรรณมาโจ เพื่อแทนองค์พระสุกเดิมที่จมในแม่น้ำโขง หลวงพ่อพระแสง พระพุทธรูปหล่อด้วยเงินและทองคำ น้ำหนัก ๑๕ กก. สร้างโดยพระยาปทุมเทวาภิบาล (เคน) เจ้าเมืองหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์ พระพุทธรูปโลหะประดับทองนาค สร้างโดยพญาสุนน เจ้านครศรีเชียงรุ้ง หลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปทองศิลปะล้านช้าง สร้างโดยพระราชธิดาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เชื่อว่าคุ้มครองผู้เดินทาง หลวงพ่อทองแสน พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ อายุ ๔๐๐ ปี สร้างโดยพระยาหลวงสุคันธวงศ์ราชเจ้า เชื่อว่า เสริมโชคลาภ หลวงพ่อแสนห้า พระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างโดยสองพี่น้องชื่อ "แสน" และ "ห้า" หลวงพ่อศรีบุญเรือง พระพุทธรูปสำริดลงรักปิดทอง อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง หลวงพ่อพระเสี่ยง พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ สร้างเพื่อเป็นพระเสี่ยงทายประจำเมือง เชื่อว่าช่วยในการตัดสินใจ สรุปองค์ความรู้พระพุทธรูป ๙ ส.พระพุทธรูปทั้ง ๙ องค์ในจังหวัดหนองคายมีลักษณะเด่นทางศิลปะล้านช้างและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน แต่ละองค์มีประวัติและความเชื่อเฉพาะตัว สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ **ฉลอง พันธ์จันทร์** [๑] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๓ ถือว่ามีเอกลักษณ์ ส่วนใหญ่ถูกสร้างโดยกษัตริย์ ปัจจุบันพระพุทธรูปเหล่านี้หลายองค์ได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพื้นที่ประเทศไทย บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาตำนานของพระพุทธรูปข้ามแดนที่ถูกอัญเชิญจากอาณาจักรล้านช้างมาประดิษฐานไว้ในประเทศไทย และ ๒) เพื่อศึกษาการประกอบสร้าง และการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพระพุทธรูปข้ามแดนในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ยโสธร และกรุงเทพฯ ของประเทศไทย โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ตำนานพระพุทธรูปข้ามแดนมีปรากฏอยู่ ๒ ช่วง คือ ๑) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงธนบุรี ๑ ครั้ง คือพระแก้วมรกตและพระบาง ๒) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงรัตนโกสินทร์ ๒ ครั้ง อาทิ พระสุก พระเสริม พระใส พระแซ่คำ เป็นต้นแต่มีพระพุทธรูปหลายองค์ที่ไม่มีรายละเอียดในการอัญเชิญข้ามแดนอย่างชัดเจน มีเพียงจารึกไว้ว่า “ได้ถูกอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง” สำหรับการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์พบว่า พระสุกและพระใส มีการนำไปประกอบสร้างและมีการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหลากหลาย แต่พระเสริมนั้นมีการกล่าวถึงในพื้นที่ชายแดนน้อยมาก และมีการเชื่อมโยงกับตำนานและปรากฏการณ์อื่นๆ เช่น บั้งไฟพญานาค น้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ได้ถูกทำให้เป็นพื้นที่ “ศักดิ์สิทธิ์” และเป็นที่นิยมสำหรับพุทธศาสนิกชน จนนำไปสู่การสร้างพระเครื่องและของที่ระลึกต่าง ๆ

๒. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

โครงสร้างคู่มือประกอบด้วย ๔ ส่วนหลัก: (๑) ประวัติและความสำคัญ, (๒) แผนที่เส้นทาง, (๓) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง, และ (๔) ข้อมูลบริการนักท่องเที่ยว โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลเชิงลึก เช่น ตารางเปรียบเทียบศิลปะล้านช้างของพระพุทธรูปแต่ละองค์ ที่มีความโดดเด่น รวมคำแนะนำการปฏิบัติตัว เช่น ห้ามสวมเสื้อแขนกุดหรือกางเกงขาสั้นเพื่อความเคารพหรือสัมผัสองค์พระโดยตรง **การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว** เส้นทาง ๑ วัน: เน้น ๕ วัดในเขตเมือง (วัดโพธิ์ชัย, วัดศรีคุณเมือง ฯลฯ) เส้นทาง ๒ วัน ๑ คืน: เพิ่มพื้นที่อำเภอท่าบ่อและโพนพิสัย พร้อมเลือกพื้นที่ที่อำนวยความสะดวก

---

[๑] **ฉลอง พันธ์จันทร์,**พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน,วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๕,หน้า, บทคัดย่อ.

โฮมสเตย์ริมโขง ระบุจุดแวะสำคัญ เช่น ตลาดท่าเสด็จ สำหรับชิมอาหารลาวพื้นบ้าน หรือร้านอาหารริมฝั่งโขง **การบูรณาการเทคโนโลยี** พัฒนาแอปพลิเคชัน **"Nong Khai 9 Sacred Buddhas"** ด้วยระบบ AR เพื่อแสดงข้อมูลพระพุทธรูป ๙ ส. เมื่อสแกน QR Code สร้างอินโฟกราฟิกสรุปประเพณีสำคัญ เช่น ตารางเทศกาลสรงน้ำพระประจำปีของแต่ละวัดเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ ใช้โซเชียลมีเดียโปรโมทผ่านแฮชแท็ก **ตามรอยพระ 9 ส.** จังหวัดหนองคาย โดยร่วมมือกับครีเอเตอร์ท้องถิ่นหรือจากทีมวิจัย มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช**[๒] ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัดมีต้นทุนทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนที่ เข้มแข็งและเด่นชัด แต่พระสงฆ์บางรูปยังขาดความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒. กระบวนการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนโดยเน้นการมี ส่วนร่วม การกำหนดบทบาทหน้าที่ประจำในแต่ละตำแหน่งงานภายในวัดให้ชัดเจน การ สร้างอาชีพและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ในทุกกรณี การหมั่นตรวจตราการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ เป็นต้น ๓. รูปแบบการบริหารจัดการ ได้แก่ การใช้มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุมา เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเดินทางโดยจัดเป็นแผนที่ เส้นทางการเดินรถไว้ในเว็บแพจของวัด การอำนวยความสะดวกโดยจัดให้มีร้านค้าอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก การจัดให้มีระบบบริการข้อมูลการท่องเที่ยวของวัด เป็นต้น

๓. ผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ผลลัพธ์จากการใช้คู่มือ ผลตอบรับจากผู้ใช้ นักท่องเที่ยวกว่า 85% ประทับใจข้อมูลประวัติศาสตร์เชิงลึก โดยเฉพาะเรื่องตำนานอภินิหารของหลวงพ่อพระใส ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่าคู่มือช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ลดปัญหาการละเมิดกฎระเบียบในวัด เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและต่อยอด จัดโครงการ "Adopt a Buddha" ให้ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนบูรณะพระพุทธรูป ๙ ส. เป็นการส่งเสริมการขายของฝากชุมชนพร้อมกับการบริการสิ้นพื้นบ้านหรือของฝากจากชุมชนหรือแม้แต่สิ้นค้าโอท็อป เช่น ข้าวเหนียวสากลจากท่าบ่อ และผ้าทอไทพวน เพื่อกระจายรายได้ นอกจากนี้ยังข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงคู่มือ เพิ่มข้อมูลการเข้าถึงสำหรับผู้พิการ เช่น เส้นทางวีลแชร์ในวัดโพธิ์ชัยเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่สนใจและเข้าไปชมในวัดนั้นด้วย ขยาย

---

[๒] **พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช,** รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี,วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕**, หน้า บทคัดย่อ.**

เนื้อหาภาษาอังกฤษและจีนและภาษาลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ จัดทำคู่มือฉบับย่อสำหรับนักท่องเที่ยวแบบวันเดียวจบ ดังนั้น การศึกษาพระพุทธรูป 9 ส. ของหนองคายไม่เพียงเปิดเผยความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ระหว่างไทย-ลาว แต่ยังแสดงให้เห็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ**[๓] ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน และเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ ได้รับมอบหมาย จำนวน ๑๓ รูป/คน พื้นที่วิจัย คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากสำรวจ การสังเกต และสัมภาษณ์ มาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา ประมวลผล และสร้างข้อสรุป นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า วัดและพุทธสถานที่ศึกษา สร้างในสมัยอาณาจักรล้านช้าง สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยกษัตริย์ ขุนนาง และประชาชนในชุมชนพุทธประติมากรรมและโบราณวัตถุ เป็นแบบศิลปะล้านช้าง ส่วนใหญ่สร้างในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด และพุทธสถาน พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นสิ่งจูงใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เช่น พระใส พระสุก พระเสาร์ พระแสง รองลงมาคือ ความงดงามของสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ และภูมิทัศน์ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง มี ๔ แนวทาง คือ ๑) คัดเลือกวัดและพุทธสถาน และจัดทำแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง ๒) จัดทำฐานข้อมูลวัดและเว็บไซต์ ภายใต้ชื่อว่า “วัดริมโขงหนองคาย” ๓) จัดทำป้ายแนะนำทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด ๔) จัดทำหนังสือไกด์บุ๊คและแผ่นพับมอบให้แก่ วัดที่ศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ** [๔] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง

---

[๓] พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ, การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย,วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๖),หน้า, บทคัดย่อ.

[๔] นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ, “การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**.,สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,บทคัดย่อ, ๒๕๖๖.

การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ด้านการพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า ไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ด้านการศึกษาการประเมินความพึงใจของผู้ใช้ไกด์บุ๊คสู่กระบวนกระดับการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การบูรณาการระหว่างชุมชนและการท่องเที่ยว ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ที่พัก ร้านอาหาร ให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว **ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ** นำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมความเชื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ธรรมชาติ **การประชาสัมพันธ์และการตลาด**ใช้สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว พัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น โฮมสเตย์ กิจกรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น **การรักษาสิ่งแวดล้อม** สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชน แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคนอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมแก่นักท่องเที่ยว แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรทำประวัติสถานที่สำคัญต่าง ๆ ไว้ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ได้แก่ QR Code ทั้งภาพและเสียง เพื่อให้ผู้เข้าไปท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่สำคัญเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาอื่น ๆ ด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยขอเสนอแนะหัวข้อเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การออกแบบนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเสมือนเดินทางกลับสมัยล้านช้าง

๒) ศึกษารูปแบบความร่วมมือกับวัดและชุมชนฝั่งลาวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป 9 ส. "เส้นทางแสวงบุญสองฝั่งโขง" (ไทย: หลวงพ่อพระใส / ลาว: พระธาตุหลวงเวียงจันทน์)

๓) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากองค์ความรู้ท้องถิ่นผ้าทอลาย "มวยพระเกศาหลวงพ่อพระแสง" เครื่องปั้นดินเผาลายจารึกวัดท่าครกเรือ.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ระดับชุมชน จัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะภาษาสำหรับไกด์ท้องถิ่น พัฒนาระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ที่โปร่งใส สร้างเครือข่ายช่างฝีมือข้ามรุ่น

๒) ระดับจังหวัด จัดสรรงบประมาณพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ

๓) ระดับชาติ ผลักดันให้พระ ๙ ส. เป็นหนึ่งในมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ

การพัฒนาแพลตฟอร์มกลางสำหรับการตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ควรดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑) การวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. จังหวัดหนองคายข้อเสนอแนะด้านการวิจัยต่อยอด ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระ ๙ ส. ในบริบทสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

๒) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของวัสดุดั้งเดิมที่ใช้ในการสร้างพระ ๙ ส. ระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ ๙ ส. ในมิติมานุษยวิทยา

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะด้านการเผยแพร่องค์ความรู้

๑) มีการเผยแพร่ผลงานวิชาการผ่าน วารสารวิชาการระดับชาติ เป็นการให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการเหล่านี้มุ่งสร้างรากฐานความรู้ที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. อย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การถ่ายทอดวิชาการ และการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหน้า, ๒๕๕๗.

_____. **อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม).** พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเขษม, ๒๔๘๓.

กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๐ เรื่อง เมืองนครจำปาศักดิ์**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๘๔.

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดหนองคาย. **แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔).** หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๑.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ.** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วงกลม จำกัด, ๒๕๔๙.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ดรรชณี เอมพันธ์. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเอกสารขุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘.

ตุ้ย ชุมสาย. **หลักวิชาการท่องเที่ยว.** กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๘.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

นิศา ชัชกุล. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ปรีชา แดงโรจน์. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระโสภณวิหารการ (พิศิษฐ์ สุวีโร). **นมัสการพระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต.** อุดรธานี : ททท.สำนักงานอุดรธานี, มปป.

พิมพรรณ สุจารินพงค์. **มัคคุเทศก์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๑.

มหาบุนมี เทบสีเมือง. **ความเป็นมาของชนชาติลาว**. แปลโดย ไผท ภูทา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราณี อิสิชัยกุล. **การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗.

วรรณา วงษ์วานิช, **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์, 2549), หน้า 46.

ศศินันท์ แซ่จิว และคณะ. “เว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน ครั้งที่ ๕**. วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด.** กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, ๒๕๐๔.

สมบัติ กาญจนกิจ. **นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. **หนองคายถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้าของ สกสค., ๒๕๕๑.

สำนักงานจังหวัดหนองคาย. **แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (ฉบับสมบูรณ์).** หนองคาย : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๖๔.

_____. **แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔).** หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๔.

สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดหนองคาย. **โครงการก่อสร้างพระธาตุหล้าหนอง.** หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย , ม.ป.ป.

สุพจน์ โพธิสว่าง. **ประวัติหลวงพ่อพระใส**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุรเชษฎ์ เชษฐมาส. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหมายที่หลายคนอยากรู้”. ใน **การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษแบบบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๖.

วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานวิจัย

ทองคำ ดวงขันเพ็ชร. “การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย”. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

นิลรัตน์ กลิ่นจนทร์ และคณะ. “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

เนตรชนก นันที. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มอำเภอลี้จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ปิ่นเพชร จำปา. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๕๔๔”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”. **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อ**ม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระนคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์) และคณะ. “วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานวิจัย.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระปลัดวิทยา สิริภทฺโท (เที่ยงธรรม). “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุหล□าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. “ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ, “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”,วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๖),หน้า, บทคัดย่อ.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ. “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕.

พระมหาเสรีชน นริสฺสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ. “การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมุนินทร์ มุนินฺทโร (กองจันทร์ดี). “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”. **สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกฺโก (ช่างเมือง). “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. “ท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์. “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”. **สารนิพนธ์ ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหากุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง. “เที่ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗.

วนิดา สถิตานนท์, อ้างใน จันทร์จิรา สุขบรรจง. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหนานมดแดง อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๙.

สุทิน สุขคงและคณะ. “โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙.

องค์การท่องเที่ยวโลก อ้างใน ชยุต จิตธำรงสุนทร. “การบริหารจดการการท่องเที่ยวอำเภอเชียงของในฐานะอำเภอชายแดน. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

อรวรรณ เกิดจันทร์. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๗.

อานัติ จักรแก้ว อ้างใน เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์และคณะ. “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๒.

นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ, “การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**.,สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,บทคัดย่อ, ๒๕๖๖.

บทความวารสาร/จุลสาร/นิตยสาร

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๔, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒) : ๔๙.

ไกรฤกษ์ ศิลาคม. “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โพธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง”. **วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๕๙.

ฉลอง พันธ์จันทร์, (2565). พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนาน การประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน. **วารสารศิลปะการจัดการ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๕) : ๓๕๒.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. “วัดกับการท่องเที่ยว”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.

ณัฐพร ตาตัะ และคณะ. “พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางการทองเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง”. **ประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ครั้งที่ ๔ และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูงพลาสมาและไมโครนาโนบับเบิล สำหรับการเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒**. วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

ทิพย์วิมล พูลสุข, “วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) ในฐานะ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในบริบทการท่องเที่ยว”, ใน **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๑,** คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๖๑.

พระจำนงค์ ผมไผและคณะ. “วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๘.

วนัชพร ขันตี และคณะ. “เส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อสักการะวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. ใน **การประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ ครั้งที่ ๔ (4th CRCI 2017) และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูง พลาสมาและไมโครนาโนบับเบิล สำหรับเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒ (2nd ISHPMNB) “...สู่วิจัยรับใช้สังคม ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยนวัตกรรม”.** ระหว่างวันที่ ๒๖ – ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. “วัด: จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ปีที่ ๗ เล่มที่ ๑ (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.

ศุภกิจ ศิลปะรังสรรค์. “เส้นทางธรรมหนุนนำชีวิต: วัดลำดวน”. ใน **SBL MAGAZINE NONGKHAI**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สมาร์ท บิซิเนล ไลน์ จำกัด, ๒๕๕๙.

สมัย ณ หนองคาย. “หนองคายเมืองน่าอยู่อันดับ ๗ ของโลก”. ใน **SbI MAGAZINE NONGKHAI**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สมาร์ท บิซิเนล ไลน์ จำกัด, ๒๕๕๙.

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. “การสร้างฐานข้อมูลหมู่บ้านหัตถศิลป์ของเมืองคู่แฝด หนองคาย-เวียงจันทน์ เพื่อส่งเสริมการเที่ยวเที่ยวลุ่มน้ำโขง”. **วารสารความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖๘.

อธิป อุทัยวัฒนานนท์, นิสรา อารุณี, และรุ่งจิต จารุพงษ์ทวิช. “แผนที่ท่องเที่ยวพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”. **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๕๔) : ๔๗.

ออนไลน์

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559.** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2541.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.tat.or.th. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **ประเภทการท่องเที่ยว.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/hUWFy [๑๓ มกราคม ๒๕๖๕].

นวพรรณ ภัทรมูล. “เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก” ใน **ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://db.sac.or.th/inscriptions/articles/detail/9803 [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

นวพรรณ ภัทรมูล. “เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://citly.me/dQzBv [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ประภัสสร์ ชูวิเชียร. **ฐานข้อมูลโบราณสถานสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วัดศรีเมือง หนองคาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.archae.su.ac.th/art_in_thailand/?q=node/ 460 [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

มติชนออนไลน์. **หนองคายเตรียมสร้างหอชมวิวริมโขง เชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวตลอดแนวฝั่งแม่น้ำ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_600998 [๒๐ ม.ค.๖๕].

ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน). **จารึกวัดศรีเมือง.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://shorturl.asia/DT4Nb [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพโล), เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา ภทฺทเมธี), เจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูภาวนาธรรมโฆสิต,ดร. (เดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง), ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวงศ์ (สุชาติ สุชาโต), ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดศรีษะเกษ วัดศรีษะเกษ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณโสตถิธรรม (ทองแดง สุกฺกวโร), เจ้าอาวาสวัดศรีคุณเมือง เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรื่อง

พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่นและชุมชน
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปศึกษาทำความเข้าใจกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ
3. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงหรือจดบันทึก
4. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบให้ตอบบรรยายตามความคิดเห็นมี 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ ๓ เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ ๔ เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ อื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ –สกุล .....อายุ.....ปี
2. การศึกษา .....
3. สถานภาพทางครอบครัว .....
4. อาชีพปัจจุบัน .....
5. ความสนใจหรือความชำนาญเฉพาะ .....

ตอนที่ 2 รวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

1. พระ 9 ส. มีความเชื่อมโยงกับคติความเชื่อหรือตำนานพื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดหนองคายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. พระ 9 ส. มีความเชื่อมโยงกับคติความเชื่อหรือตำนานพื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดหนองคายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3.ชุมชนหรือหน่วยงานในจังหวัดหนองคายมีการนำพระ 9 ส. มาพัฒนาเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวหรือสร้างรายได้ให้ท้องถิ่นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

1. ชุมชนในจังหวัดหนองคายมีมุมมองและความเชื่อเกี่ยวกับพระ 9 ส. อย่างไร และความเชื่อเหล่านั้นส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

2 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางหรือรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ 9 ส. ในจังหวัดหนองคายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3.ปัจจัยใดที่เป็นจุดดึงดูดหลักสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจพระ 9 ส. ในจังหวัดหนองคาย และอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทอย่างไรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ 9 ส. และพวกเขามีความต้องการหรือข้อเสนอแนะใดเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์สูงสุดต่อท้องถิ่น?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

1. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. มีส่วนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคายในด้านใดบ้าง และมีระดับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด?

.....

.....

.....

.....

.....

2. การนำคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ไปใช้สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นในด้านใดบ้าง และชุมชนได้รับประโยชน์จาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างไร?

.....

.....

.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (นักท่องเที่ยว ชุมชน ผู้ประกอบการ) มีความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในระดับใด และมีข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

4. การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ส่งผลต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างไร และมีประเด็นใดที่ต้องระวังเกี่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ต

หนังสือนำ

ภาคผนวก จ การงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ง. ภาพประกอบ

แผนที่การเดินทางไหว้พระพุทธรูป ๙ ส.

บทความวิจัย

เรื่อง

พระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

The Nine Sacred Buddha Images: Creative Area Development as a Cultural Tourism Destination in Nong Khai Province

พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี)

Phra Wanchai Phuritatto (Anontree

เจษฎา มูลยาพอ

Jesada munyapho

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร(สุนนท์)

Phramaha Prayad Panyawaro (Sunon

พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน(แถวพันธุ์)

Phramaha Prateep Abhivaddhano (Thawpuntu)

อิงอร บุตรศรีผา

Ingon Bootsripha

E-mail: Jesada.mun@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยดังนี้ 1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย 2. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย 3. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ประเภทการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการวิเคราะห์เชิงพรรณนาการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ **ผลการวิจัยที่พบว่าด้าน**องค์ความรู้ของพระ 9 ส. ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์สร้างขึ้นในยุคต่างกันบางองค์เกี่ยวข้องกับอาณาจักรล้านช้าง แสดงถึงการสร้างด้วยศรัทธาและปาฏิหาริย์ ศิลปกรรมผสมผสานระหว่างล้านช้าง สุโขทัย และเวียงจันทน์ มีศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแสดงลักษณะศิลปะหลากหลายมีความมีพุทธลักษณะสะท้อนคติความเชื่อ ปางมารวิชัยและปางสมาธิ เสนอแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเน้นการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้เทคโนโลยี การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และศิลปะอย่างเป็นระบบ พัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ รวมถึงระบบไกด์ท้องถิ่น วางแผนการตลาดและส่งเสริมสินค้าชุมชน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ด้านผลลัพธ์การใช้คู่มือชุมชนและหน่วยงานนำคู่มือไปใช้ พบว่านักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นสร้างรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น การวิจัยนี้ช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมพระ 9 ส. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดย

ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ และสร้างมูลค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งแตะด้านล้วนส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย
คำสำคัญ: พระ 9 ส., พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์, การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

ABSTRACT

The research study on The Sacred Phra Kow S. Buddha Images: Creative Placemaking for Cultural Tourism Development in Nong Khai Province, Research Objectives 1) To document the cultural knowledge surrounding the Phra Kow S. within Nong Khai's context 2)To develop a tourism management manual for the Phra Kow S. cultural sites 3) To evaluate implementation outcomes of the tourism management manual Research Methodology: This qualitative study employed, In-depth interviews, Field observations, Descriptive analysis of interview data. Key Findings: 1) Historical and Artistic Significance. The nine Buddha images were created across different eras, some associated with the Lan Xang Kingdom Their creation reflects deep devotion and miraculous legends. Artistic styles blend Lan Xang, Sukhothai, and Vientiane influences, Diverse architectural features embody Buddhist iconography, including Maravijaya (Victory over Mara) and Samadhi (Meditation) postures 2) Cultural Tourism Development Framework Proposed strategies emphasize, Heritage conservation, Community participation, Technology integration (e.g., digital guides, QR codes) Systematic compilation of historical/artistic data in the management manual, Multi-format promotional materials and local guide systems developed, Strategic marketing plans to promote community products,Network integration with nearby attractions. 3) Implementation Outcomes increase in tourist numbers, Average community income growth of month, Enhanced community-led management practices. Conclusion The study demonstrates how the Phra Kow S. can serve as: A sustainable cultural tourism anchor for Nong Khai, A model of creative placemaking combining heritage preservation and innovation, An economic driver through community empowerment, The initiative successfully transforms these sacred sites into a cultural tourism destination while preserving their spiritual significance and generating socio-economic benefits.
Key words: The Nine Sacred Buddha Images, Creative Area Development, Cultural Tourism Destination.

บทนำ

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปพระพุทธรูป หรือพระพุทธปฏิมาเป็นรูปแทนองค์พระพุทธเจ้าสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและวัตถุบูชาของชาวพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนา ตำนานการสร้างพระพุทธรูปครั้งแรก กล่าวถึงพระพุทธรูปแก่นจันทน์ที่สร้างในสมัยพุทธกาล โดยพระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศล เพื่อแทนพระพุทธองค์ขณะเสด็จไปโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในการสร้างพระพุทธรูปในรูปมนุษย์เริ่มขึ้นใน ศิลปะคันธาระ (อินเดีย) ราวพุทธศตวรรษที่ 6–7 โดยได้รับอิทธิพลจากศิลปะกรีก-โรมัน หลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วกว่า 700 ปี ก่อนหน้านั้นใช้สัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เช่น ต้นโพธิ์ (ตรัสรู้) ธรรมจักร (ปฐมเทศนา) รอยพระบาท ลักษณะและพัฒนาการของพระพุทธรูป พระเจ้ากนิษกะทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาขยายออกไปยังตะวันออกกลาง มีการสร้างมหาสถูปใหญ่ที่สุดสูง 638 ฟุต ไว้ที่เมืองปุรุษปุระ นอกจากนี้ยังสร้างพุทธสถานวัดวาอาราม ที่น่าสังเกตคือ พระพุทธรูปใหญ่ มหาปฏิมากรรมที่แกะสลักหินผาหน้าภูผา ในช่วง พ.ศ. 750-1000 จากการบันทึกของพระถังซำจัง ส่วนในการสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่รูปเหมือนแต่สร้างตามมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ เช่น อุณาโลม (ขนระหว่างคิ้ว), อุษณีษะ (ส่วนหัวนูน), พระรัศมี วัสดุที่ใช้สมัยแรกใช้วิธีการแกะหินเพื่อสลักเป็นพระพุทธรูป(ศิลปะคันธาระ), ยุคต่อมาใช้สำริด (ศิลปะอมราวดี) ส่วนในประเทศไทยใช้ดินเผา ปูนปั้น ศิลา ทองคำ ไม้ ลักษณะปางและมุทราปางสำคัญ 4 ปางแรกประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และบางปรินิพพาน ต่อมาต่อมาการเพิ่มเป็น 8 ปาง เช่น ทรมานช้างนาฬาคีรี, เสด็จลงจากดาวดึงส์ มุทรา (ท่าทาง) ปางมารวิชัย, ปางสมาธิ ปาง ประทานพร พระพุทธรูปในประเทศไทยสมัยทวารวดีซึ่งได้รับอิทธิพลจากอินเดีย มีปางหลัก เช่น ประทานพร มารวิชัย ในสมัยสุโขทัยมีการสร้างพระพุทธรูปปางลีลาเป็นครั้งแรก พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่มีมาตั้งแต่สมัยต้นประวัติศาสตร์ ในการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่ยืนหยัดมั่งคงไม่เคยเปลี่ยนแปลงมาตลอด ด้วยเหตุนี้ภาพการนับถือพระพุทธศาสนาของไทยจึงเป็นภาพที่ชัดเจน ซึ่งหมายรวมถึงศิลปะการสร้างพระพุทธรูปด้วย สังคมและวัฒนธรรมไทยก่อเกิดจากหลากหลายวัฒนธรรมที่เน้นเอาเฉพาะจุดที่ค่อนข้างเด่นและสำคัญเข้ามาผสมผสานได้อย่างกลมกลืนโดยไม่ขัดแย้งกันถ้าจะกล่าวถึงประเทศไทยสังคมไทยอย่างวัฒนธรรมทางศาสนาที่บรรพบุรุษของชนชาติและสังคมไทยที่มีรากฐานความเป็นมาของชาวพุทธมายาวนานกว่าพระพุทธศาสนาก็เป็นได้ที่ไม่ได้ขัดที่ได้ผลัดเบาเพราะผมนิสัยของชาติไทยที่มีรูปแบบของสังคมแบบไทยแบบผู้ที่เต็มไปด้วยความมีมิตรภาพและให้เกียรติกับผู้มาเยือนเสมอ อาณาจักรล้านนาและล้านช้างซึ่งจะมาได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทยในปีคริสต์ศักราชศตวรรษที่ 18 ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรีต่อมาก็ได้มาอาณาจักรที่ 3 ถูกผนวกเข้ามาในราชอาณาจักรไทยสยามซึ่งต่ออย่างเป็นทางการทางระดับสากลโดยสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอาณาจักร(สมเกียรติ โล่เพชรัตน์, 2545, 147). พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดหนองคาย (พระ 9 ส.) เหมือนกับการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส เป็นต้น ความเป็นมาพระ 9 ส. เป็นพระพุทธรูปสำคัญ 9 องค์ในวัดต่าง ๆ ของหนองคาย สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยล้านช้างถึงรัตนโกสินทร์ด้านความศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนแต่ละชุมชนเชื่อในอานุภาพการประทานพรด้าน

ความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพ และความสำเร็จ ส่วนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีเส้นทางไหว้พระ 9 วัดใน 1 วัน (เช่น วัดโพธิ์ชัย, วัดศรีษะเกษ วัดประดิษฐคุณธรรม และวัดยอดแก้ว ส่วนปัญหาขาดการ ประชาสัมพันธ์และระบบจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การอนุรักษ์มรดกทางศาสนาและศิลปกรรม ตลอดทั้งการสร้างรายได้ให้กับชุมชน แนวทางพัฒนาการจัดทำฐานข้อมูลและแผนที่เส้นทางไหว้พระ 9 ส. จาก 3 อำเภอประกอบด้วยอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อและอำเภอโพนพิสัย การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม งานประเพณีท้องถิ่น งานประเพณีสงการนต์เป็นต้น ต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว โดยงานวิจัยของนักวิชาการที่ได้รวบรวมมาแล้วในอดีตพอจะนำมากล่าวในที่นี้ก็คือ พ.ท.สุพจน์ โพธิสว่าง (พระมหาสุพจน์ สุวีโร, 2540 : 3) เผยแผ่จังหวัดหนองคาย เป็นคนแรกที่ได้รวบรวมประวัติของหลวงพ่อพระใสไว้ค่อนข้างสมบูรณ์โดยเฉพาะในด้านข้อมูลเชิงตำนานเกี่ยวกับผู้สร้างและยุคสมัยในการสร้าง โดยงานวิจัยของ พ.ท.สุพจน์นั้น ก็ได้รับการรับรองจากท่านมหาสีลา วีระวงศ์ มหาสีลา, (2498 : 24) และสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, (2515 : 89).

อธิบายถึงตำนานพระพุทธรูปล้านช้างในพระนิพนธ์เรื่องตำนานพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งพระองค์ได้ตรัสถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปล้านช้างที่มีอยู่ในประเทศไทย (สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ,2504 : 360-361) และพระนิพนธ์การเสด็จตรวจราชการมณฑลอีสานก็ได้ทรงอธิบายถึงพระใสวัดโพธิ์ชัยว่าเป็นพระชุดเดียวกับพระสุกและพระเสริมสมเด็จนอกจากนั้นก็ปรากฏมีพระนิพนธ์เรื่องสาส์นสมเด็จที่ทรงอธิบายถึงความเป็นมาของพระเสริมโดยมีข้อความบางส่วนเกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชัยและประวัติพระพุทธรูปที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน[1]สำหรับทรรศนะของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้นก็สอดคล้องกับทรรศนะของสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ในเรื่องของการยอมรับว่าพระสุกนั้นถูกพระเจ้าอนุวงศ์นำไปขณะหนีจากสงครามและไปจมที่บริเวณเวินสุกใต้เมืองหนองคาย (เสมอ กลิ่นหอม, 2542 : 1486-1487) ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่เรื่องราวดังกล่าวพระองค์ได้รับฟังมาจากสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ เติม วิภาคย์พจนกิจ (เติม วิพากษ์พจนกิจ, 2540 : 225). นักประวัติศาสตร์อิสานและลาวได้เขียนไว้ในผลงานเรื่องประวัติศาสตร์อีสานและประวัติศาสตร์ลาวเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนเกิดศึกสงครามระหว่างไทยกับลาวสมัยพระเจ้าอนุวงศ์ จนถึงการเคลื่อนย้ายหลวงพ่อพระใสมาที่ฝั่งประเทศไทย และสมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (สมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 69) ซึ่งเป็นผู้รวบรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีเนื้อหาบางตอนกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระใส

ด้วยเหตุนี้พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่ยุคคันธาระจนถึงศิลปะไทย ส่วนพระ 9 ส. ในหนองคายสะท้อนความเชื่อและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะช่วยรักษามรดกอันล้ำค่าเหล่านี้ให้มีความยั่งยืนมั่นคงควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน ดังนั้น เรื่อง พระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

---

[1] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **สาส์นสมเด็จ เล่มที่ 11** (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา 2504) หน้า 360–361.

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และเพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และเพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาองค์ความรู้ของพระ 9 ส. การมีคู่มือการจัดการท่องเที่ยว และรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวพระ 9 ส.

วัตถุประสงค์ชองการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย จากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2. การวิจัยภาคสนาม มีวิธีวิจัย ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา ระดับเจ้าอาวาสหรือ ผู้ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 9 รูป และผู้นำชุมชน จำนวน 9 คน รวม 18 รูป/คน

2.2 เครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นเพียง แนวคำถามที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์เพื่อใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ การสังเกตแบบไม่ส่วนร่วม โดยการจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบบริเวณภายในวัดและพุทธ สถานในพื้นที่ศึกษา

2.3 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล สำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับหมายในพื้นที่วิจัยเกี่ยวกับ พระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

2.4 การคัดเลือกวัดที่มีพระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดพุทธสถานที่ตั้งอยู่ ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จำนวน 5 แห่ง อยู่ห่างจาก แม่น้ำโขงไม่เกิน 1 กิโลเมตร

ประกอบด้วย1) ในเขตอำเภอเมืองหนองคาย 5 หลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย หลวงพ่อพระสวย อยู่วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, หลวงพ่อพระสุก อยู่วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, หลวงพ่อพระแสง อยู่วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, หลวงพ่อพระเสาร์ อยู่วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระใส อยู่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 2) เขตอำเภอท่าบ่อ 2 หลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย 1) หลวงพ่อทองแสน อยู่วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย, หลวงพ่อแสนห้า อยู่วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย 3) เขตอำเภอโพนพิสัย 2 หลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย หลวงพ่อพระเสี่ยง วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย และหลวงพ่อสีบุญเฮือง อยู่วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

2.5 เกณฑ์ในการพิจารณาพระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และเพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ การสำรวจ การสังเกต แล้วนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษาและสร้างข้อสรุปตลอดถึงการนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ควรเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้รับการออกแบบออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวิถีชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เสริมประสบการณ์การท่องเที่ยว จัดทำแผนอนุรักษ์เฉพาะสำหรับแต่ละองค์พระพุทธรูป มีการกำกับและดูแลควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวและออกแบบพื้นที่ชมอย่างเหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและเป็นมัคคุเทศก์ ในพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากเอกลักษณ์วัฒนธรรม การสร้างรายได้จากท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ ตลอดทั้งการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อรักษามรดกวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลัง

การจัดทำแผนการตลาด 3 ระดับ เน้นกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม โดยการใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สร้างแบรนด์เฉพาะและเอกลักษณ์ทางภาพเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน 5 ประเภทจากเอกลักษณ์ศิลปะพระพุทธรูป ออกแบบการท่องเที่ยว 3 รูปแบบสำหรับความต้องการที่หลากหลาย มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวครบวงจร 3 แห่งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อขยายผลและติดตามและประเมินผล 4 มิติ (เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม) มีแผนปฏิบัติการระยะยาว 5 ปี พร้อมกลไกปรับปรุงรายปี สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์

มรดกวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แนวทางนี้จะช่วยให้พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์และชุมชนโดยรอบได้รับการส่งเสริมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างคุณค่าร่วมกันในระยะยาว

สรุป การใช้คู่มือพระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในจังหวัดหนองคายประสบความสำเร็จในหลายด้าน โดยเฉพาะการสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชุมชน แม้จะมีบางประเด็นที่ต้องปรับปรุง แต่ผลลัพธ์โดยรวมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

องค์ความรู้ของพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยหลวงพ่อพระสวย พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง ขนาดหน้าตัก 27 นิ้ว สูง 109 ซม. **ความศักดิ์สิทธิ์** เชื่อว่ามีพญาวัวทอง (หลวงพ่ออินทร์แปลง) คุ้มครอง อานิสงส์เสริมโชคลาภ ค้าขายรุ่งเรือง พ่อพระสุก พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ศิลปะล้านช้าง สร้างโดยหลวงปู่สีทัตถ์ สุวรรณมาโจ เพื่อแทนองค์พระสุกเดิมที่จมในแม่น้ำโขง หลวงพ่อพระแสง พระพุทธรูปหล่อด้วยเงินและทองคำ น้ำหนัก 15 กก. สร้างโดยพระยาปทุมเทวาภิบาล (เคน) เจ้าเมืองหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์ พระพุทธรูปโลหะประดับทองนาค สร้างโดยพญาสุนน เจ้านครศรีเชียงรุ้ง หลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปทองศิลปะล้านช้าง สร้างโดยพระราชธิดาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เชื่อว่าคุ้มครองผู้เดินทาง หลวงพ่อทองแสน พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ อายุ 400 ปี สร้างโดยพระยาหลวงสุคันธวงศ์ราชเจ้า เชื่อว่า เสริมโชคลาภ หลวงพ่อแสนห้า พระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างโดยสองพี่น้องชื่อ "แสน" และ "ห้า" หลวงพ่อศรีบุญเรือง พระพุทธรูปสำริดลงรักปิดทอง อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง หลวงพ่อพระเสี่ยง พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ สร้างเพื่อเป็นพระเสี่ยงทายประจำเมือง เชื่อว่าช่วยในการตัดสินใจ สรุปองค์ความรู้พระพุทธรูป 9 ส.พระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ในจังหวัดหนองคายมีลักษณะเด่นทางศิลปะล้านช้างและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน แต่ละองค์มีประวัติและความเชื่อเฉพาะตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ฉลอง พันธ์จันทร์** [2] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-23 ถือว่ามีเอกลักษณ์ ส่วนใหญ่ถูกสร้างโดยกษัตริย์ ปัจจุบันพระพุทธรูปเหล่านี้หลายองค์ได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพื้นที่ประเทศไทย บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ

---

[2] **ฉลอง พันธ์จันทร์,**พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน,วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565,หน้า, บทคัดย่อ.

คือ 1) เพื่อศึกษาตำนานของพระพุทธรูปข้ามแดนที่ถูกอัญเชิญจากอาณาจักรล้านช้างมาประดิษฐานไว้ในประเทศไทย และ 2) เพื่อศึกษาการประกอบสร้าง และการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพระพุทธรูปข้ามแดนในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ยโสธร และกรุงเทพฯ ของประเทศไทย โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ตำนานพระพุทธรูปข้ามแดนมีปรากฏอยู่ 2 ช่วง คือ 1) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงธนบุรี 1 ครั้ง คือพระแก้วมรกตและพระบาง 2) การอัญเชิญพระพุทธรูปเข้าสู่อาณาจักรกรุงรัตนโกสินทร์ 2 ครั้ง อาทิ พระสุก พระเสริม พระใส พระแซ่คำ เป็นต้นแต่มีพระพุทธรูปหลายองค์ที่ไม่มีรายละเอียดในการอัญเชิญข้ามแดนอย่างชัดเจน มีเพียงจารึกไว้ว่า“ได้ถูกอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง” สำหรับการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์พบว่า พระสุกและพระใส มีการนำไปประกอบสร้างและมีการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหลากหลายแต่พระเสริมนั้นมีการกล่าวถึงในพื้นที่ชายแดนน้อยมาก และมีการเชื่อมโยงกับตำนานและปรากฏการณ์อื่นๆ เช่น บั้งไฟพญานาค น้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ได้ถูกทำให้เป็นพื้นที่ “ศักดิ์สิทธิ์” และเป็นที่นิยมสำหรับพุทธศาสนิกชน จนนำไปสู่การสร้างพระเครื่องและของที่ระลึกต่าง ๆ

๑. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก: (1) ประวัติและความสำคัญ, (2) แผนที่เส้นทาง, (3) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง, และ (4) ข้อมูลบริการนักท่องเที่ยว โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลเชิงลึก เช่น ตารางเปรียบเทียบศิลปะล้านช้างของพระพุทธรูปแต่ละองค์ ที่มีความโดดเด่น รวมคำแนะนำการปฏิบัติตัว เช่น ห้ามสวมเสื้อแขนกุดหรือกางเกงขาสั้นเพื่อความเคารพหรือสัมผัสองค์พระโดยตรง **การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว** เส้นทาง 1 วัน: เน้น 5 วัดในเขตเมือง (วัดโพธิ์ชัย, วัดศรีคุณเมือง ฯลฯ) เส้นทาง 2 วัน 1 คืน: เพิ่มพื้นที่อำเภอท่าบ่อและโพนพิสัย พร้อมเลือกพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกโฮมสเตย์ริมโขง ระบุจุดแวะสำคัญ เช่น ตลาดท่าเสด็จ สำหรับชิมอาหารลาวพื้นบ้าน หรือร้านอาหารริมฝั่งโขง **การบูรณาการเทคโนโลยี** พัฒนาแอปพลิเคชัน AR เพื่อแสดงข้อมูลพระพุทธรูป 9 ส. เมื่อสแกน QR Code สร้างอินโฟกราฟิกสรุปประเพณีสำคัญ เช่น ตารางเทศกาลสรงน้ำพระประจำปีของแต่ละวัดเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ ใช้โซเชียลมีเดียโปรโมทผ่านแฮชแท็ก **ตามรอยพระ 9 ส.** จังหวัดหนองคาย โดยร่วมมือกับครีเอเตอร์ท้องถิ่นหรือจากทีมวิจัย มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช (พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช,** 2565). ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. วัดมีต้นทุนทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนที่ เข้มแข็งและเด่นชัด แต่พระสงฆ์บางรูปยังขาดความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2. กระบวนการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนโดยเน้นการมี ส่วนร่วม การกำหนดบทบาทหน้าที่ประจำในแต่ละตำแหน่งงานภายในวัดให้ชัดเจน การ สร้างอาชีพและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน การ

หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ในทุกกรณี การหมั่นตรวจตราการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ เป็นต้น 3. รูปแบบ การบริหารจัดการ ได้แก่ การใช้มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเดินทางโดยจัดเป็นแผนที่ เส้นทางการเดินรถไว้ในเว็บแพจของวัด การอำนวยความสะดวกโดยจัดให้มีร้านค้าอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก การจัดให้มีระบบบริการข้อมูลการท่องเที่ยวของวัด เป็นต้น

๒. ผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ 9 ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ผลลัพธ์จากการใช้คู่มือ ผลตอบรับจากผู้ใช้ นักท่องเที่ยวกว่า 85% ประทับใจข้อมูลประวัติศาสตร์เชิงลึก โดยเฉพาะเรื่องตำนานอภินิหารของหลวงพ่อพระใส ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่าคู่มือช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ลดปัญหาการละเมิดกฎระเบียบในวัด เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและต่อยอด ให้ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนบูรณะพระพุทธรูป 9 ส. เป็นการส่งเสริมการขายของฝากชุมชนพร้อมกับการบริการสิ้นพื้นบ้านหรือของฝากจากชุมชนหรือแม้แต่สิ้นค้าโอท็อป เช่น ข้าวเหนียวสากลจากท่าบ่อ และผ้าทอไทพวน เพื่อกระจายรายได้ นอกจากนี้ยังข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงคู่มือ เพิ่มข้อมูลการเข้าถึงสำหรับผู้พิการ เช่น เส้นทางวีลแชร์ในวัดโพธิ์ชัยเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่สนใจและเข้าไปชมในวัดนั้นด้วย ขยายเนื้อหาภาษาอังกฤษและจีนและภาษาลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ จัดทำคู่มือฉบับย่อสำหรับนักท่องเที่ยวแบบวันเดียวจบ ดังนั้น การศึกษาพระพุทธรูป 9 ส. ของหนองคายไม่เพียงเปิดเผยความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ระหว่างไทย-ลาว แต่ยังแสดงให้เห็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ(**พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร. และคณะ,** 2566). ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน และเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ ได้รับมอบหมาย จำนวน 13 รูป/คน พื้นที่วิจัย คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน 13 แห่ง วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากสำรวจ การสังเกต และสัมภาษณ์ มาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา ประมวลผล และสร้างข้อสรุป นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า วัดและพุทธสถานที่ศึกษา สร้างในสมัยอาณาจักรล้านช้าง สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยกษัตริย์ ขุนนาง และประชาชนในชุมชนพุทธประติมากรรมและโบราณวัตถุ เป็นแบบศิลปะล้านช้าง ส่วนใหญ่สร้างในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด และพุทธสถาน พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นสิ่งจูงใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เช่น พระใส พระสุก พระเสาร์ พระแสง รองลงมาคือ ความงดงามของสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ และ

ภูมิทัศน์ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและ พุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง มี 4 แนวทาง คือ 1) คัดเลือกวัดและพุทธสถาน และจัดทำแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่เลียบแม่น้ำโขง 2) จัดทำฐานข้อมูลวัดและเว็บไซต์ ภายใต้ชื่อว่า “วัดริมโขงหนองคาย” 3) จัดทำป้ายแนะนำทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด 4) จัดทำหนังสือไกด์บุ๊คและแผ่นพับมอบให้แก่ วัดที่ศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (**นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ** 2566). ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย **แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และแหล่งท่องเที่ยวชุมชน** ด้านการพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า ไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ด้านการศึกษาการประเมินความพึงใจของผู้ใช้ไกด์บุ๊คสู่กระบวนกระดับการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อไกด์บุ๊คคู่มือท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การบูรณาการระหว่างชุมชนและการท่องเที่ยว ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ที่พัก ร้านอาหาร ให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว **ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ** นำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ธรรมชาติ **การประชาสัมพันธ์และการตลาด**ใช้สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว พัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น โฮมสเตย์ กิจกรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น **การรักษาสิ่งแวดล้อม** สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชน แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคนอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมแก่นักท่องเที่ยว แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรทำประวัติสถานที่สำคัญต่าง ๆ ไว้ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ได้แก่ QR Code ทั้งภาพและเสียง เพื่อให้ผู้เข้าไปท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาอื่น ๆ ด้วย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พระ 9 ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

1. การบูรณาการองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมกับนวัตกรรมการท่องเที่ยว การศึกษานี้เปิดเผยองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพระพุทธรูป 9 ส. ในจังหวัดหนองคาย โดยพบว่าพระพุทธรูปเหล่านี้ไม่เพียงเป็นวัตถุทางศาสนา แต่ยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง

ไทย-ลาวในยุคอาณาจักรล้านช้าง งานวิจัยพบว่า พระพุทธรูปแต่ละองค์มีลักษณะศิลปกรรมเฉพาะตัว เช่น พระพักตร์อิ่มเอิบและฐานบัวคว่ำบัวหงายแบบล้านช้าง ซึ่งบางองค์ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยและอยุธยา โดยมีการใช้เทคโนโลยี 3D Scanning และระบบฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อบันทึกและวิเคราะห์รายละเอียดทางศิลปกรรมอย่างแม่นยำ นำไปสู่การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีชุมชน

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยนี้เสนอโมเดลการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นศูนย์กลาง พบว่าการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวพระ 9 ส. ที่บูรณาการทั้งข้อมูลประวัติศาสตร์ แผนที่เส้นทาง และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทเป็นผู้ดูแลและมัคคุเทศก์ ส่งผลให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ 8 กลุ่ม เช่น กลุ่มผลิตของที่ระลึกและกลุ่มอาหารพื้นบ้าน นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยี AR ผ่านแอปพลิเคชัน "Nong Khai 9 Sacred Buddhas" และการโปรโมทผ่านโซเชียลมีเดีย ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่และเพิ่มรายได้ให้ชุมชน

3. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษานี้เสนอแนวทางอนุรักษ์พระพุทธรูป 9 ส. แบบยั่งยืนด้วยการจัดทำแผนเฉพาะสำหรับแต่ละองค์ โดยควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวผ่านระบบจองล่วงหน้า และออกแบบพื้นที่ชมที่เหมาะสมเพื่อป้องกันความเสียหาย พร้อมทั้งจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนชุมชนเพื่อสนับสนุนการบูรณะ ผลการทดลองใช้คู่มือพบว่า ชุมชน 9 แห่งสามารถปรับใช้คู่มือตามบริบทท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความยากในการแปลภาษาท้องถิ่น ข้อเสนอแนะสำคัญคือการพัฒนาคู่มือฉบับอิเล็กทรอนิกส์และเพิ่มข้อมูลสำหรับผู้พิการ เพื่อขยายโอกาสทางการท่องเที่ยวและสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การศึกษานี้ไม่เพียงเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธรูปล้านช้างในจังหวัดหนองคาย แต่ยังเป็นต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และสามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

๑) ระดับชุมชน จัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะภาษาสำหรับไกด์ท้องถิ่น พัฒนาระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ที่โปร่งใส สร้างเครือข่ายช่างฝีมือข้ามรุ่น

๒) ระดับจังหวัด จัดสรรงบประมาณพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ

๓) ระดับชาติ ผลักดันให้พระ ๙ ส. เป็นหนึ่งในมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ

การพัฒนาแพลตฟอร์มกลางสำหรับการตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ควรดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะด้านการเผยแพร่องค์ความรู้

๑) มีการเผยแพร่ผลงานวิชาการผ่าน วารสารวิชาการระดับชาติ เป็นการให้ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการเหล่านี้มุ่งสร้างรากฐานความรู้ที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. อย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การถ่ายทอดวิชาการ และการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬางกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเกียรติ โล่เพชรัตน์. (2545). วิเคราะห์ประวัติการนับถือศาสนาพุทธและศิลปะพระพุทธรูปในเอเชีย, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง จำกัด(มหาชน).

พระมหาสุพจน์ สุวีโร ป.ธ.6. (2540). ประวัติหลวงพ่อพระใส. กรงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2515). ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

มูลนิธิสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2538). จดหมายเหตุเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พิมพ์เนื่องในวโรกาสคล้ายวันประสูติ 21 มิถุนายน 2538, กรุงเทพฯ :รัตนโกสินทร์การพิมพ์.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). สาส์นสมเด็จ เล่มที่ 11, กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.

เสมอ กลิ่นหอม. (2542). พระแสง,พระพุทธรูป. ในมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพานิชย์ สารามนุกรมวัฒนธรรมภภาคอีสาน เล่มที่ 12. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

เติม วิพากษ์พจนกิจ. (2540). ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมเด็จเจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 เล่ม 1, กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว 2504.

ฉลอง พันธ์จันทร์. (2565). พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนานการประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่

ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน,วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม.

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม(นุชิต วชิรวุฑฺโฒ), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), นิกร ศรีราช.(2565). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดในจังหวัดราชบุรี,วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์.

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.และคณะ. (2566). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 พฤศจิกายน 2566.

นางอิงอร บุตรศรีผา และคณะ. (2566). การพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์,สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS ว. 189/2567

ชื่อโครง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

หัวหน้าโครงการ พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร. และคณะ

ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคายโทรศัพท์ 042-495333 Email : jesada.mun@mcu.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญ

พระพุทธรูป หรือ “พระพุทธปฏิมา” ตามภาษาบาลี หมายถึง พระรูปที่ใช้แทนองค์พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาในพระพุทธศาสนา มูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้น นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนาน พระพุทธเจดีย์” ประทานความเห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้น ปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนา โปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์นั้น ๑ พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธองค์มาช้านาน ก็มีความรำลึกถึง จึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้น ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสันถารกับพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับ เพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงค์ที่จะอ้างว่า พระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้น เป็นแบบอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ อ้างว่า พระพุทธรูปมีขึ้น โดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธองค์ เพราะตัวอย่างสร้างขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวนี้เป็นเพียงตำนานที่น่าจะเขียนขึ้นภายหลัง เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปกันแพร่หลายแล้ว

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๗ หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ ๗๐๐ ปี โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๖ ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน โดยเฉพาะพุทธประวัติที่ปรากฏอยู่

ตามศาสนสถาน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจติยสถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยว กิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์ และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูป หรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่

หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดียปรากฏขึ้นราว ๆ ในยุคนี้เริ่มเกิดมีพระพุทธรูป ศิลปะคันธาระแบบกรีก อันถือกันว่าพุเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธรูปที่สืบมาจนถึงปัจจุบัน[1] ในพุทธศตวรรษที่ ๗ โดยเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราว ๆ พ.ศ. ๖๖๓ - ๗๐๕ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชกษัตริย์แห่งอาณาจักรมาซิโดเนียทางตอนเหนือของประเทศกรีซ ได้สร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ครอบคลุมคาบสมุทรบอลข่าน อียิปต์ ตุรกี และเปอร์เซีย จนมาถึงดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ที่แคว้นคันธารราฐ ในพุทธศตวรรษที่ ๓ คติการสร้างรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปจึงน่าจะได้แรงบันดาลใจจากอิทธิพล ของชาวกรีก ที่แพร่หลายตั้งแต่ในครั้งนั้น และนำเอาคติ ความเชื่อต่างๆ เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมือง ส่งผลให้นำความนิยม ในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมา สร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น ดังนั้น พระพุทธรูป สมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นสมัยแรกสุดที่มีการสร้างพระพุทธรูป จึงมีลักษณะเป็นแบบชาวกรีกค่อนข้างมาก ทั้งรูปร่าง หน้าตา และลักษณะการครองจีวร

การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสัญลักษณ์ แทนพระพุทธองค์ ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละสกุลช่าง และแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่ในการสร้างพระพุทธรูปจะมีสัญลักษณ์สำคัญ ที่บ่งบอกว่า รูปนั้นเป็นพระพุทธองค์ เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ หรือลักษณะของมหาบุรุษรวม ๓๒ ประการ เช่น มีขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณีษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของ พระพุทธรูป ทำเป็นตุ่มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ

วัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปในระยะแรกของอินเดีย เช่น ในสมัยคันธารราฐ ได้แก่ ศิลา โดยนำมาสลักเป็นภาพเล่าเรื่อง ทั้งงานประติมากรรมนูนสูง นูนต่ำ และลอยตัว ในระยะต่อมาจึงมีการสร้างพระพุทธรูปโดยการหล่อด้วยสำริด โดยเฉพาะในอินเดีย ภาคใต้ เช่น ในสมัยอมราวดี

สำหรับหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยในระยะแรกเริ่ม ตั้งแต่สมัยก่อนทวารวดี และในสมัยทวารวดี พบว่า มีการใช้วัสดุหลายอย่าง ได้แก่ ดินเผา ปูนปั้น ศิลา ทองสำริด

---

[1] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๒),หน้า ๓๕.

จนกระทั่งถึงสมัยสุโขทัย ล้านนา อยุธยา และรัตนโกสินทร์ จึงมีวัสดุชนิดอื่นเพิ่มขึ้นมา ได้แก่ ทองคำ นาก ไม้ หินสีต่างๆ หรือสลักจากศิลาแลงเป็นโกลน (การขึ้นรูปเป็นเค้าโครงอย่างคร่าวๆ) แล้วปั้นปูนทับ รวมทั้งการก่ออิฐถือปูน หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ โดยทั่วไปแล้ว ไม่ว่าพระพุทธรูปจะสร้างด้วยวัสดุประเภทใดก็ตาม มักมีการลงรักปิดทองด้วย ดังนั้น พระพุทธรูปส่วนมากจึงมีสีทองทั้งองค์

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระพุทธรูปสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า และส่วนหนึ่งเพื่อบอกเล่าถึงพุทธประวัติว่า มีความเป็นมาอย่างไร จึงเป็นมูลเหตุของการสร้างพระพุทธรูป เพื่อเล่าเรื่องราวในแต่ละตอนขึ้น ความหมายของคำว่า “ปาง” จึงหมายถึง พุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่ง ต่างจากคำว่า “มุทรา” ที่หมายถึงการแสดงท่าด้วยพระหัตถ์ว่า พระพุทธเจ้ากำลังทรงกระทำอะไร ในศิลปะอินเดียรุ่นแรกๆ ปรากฏการแสดง “มุทรา” ของพระพุทธรูปเพียง ๖ ท่าเท่านั้น ได้แก่ มารวิชัย สมาธิ ปฐมเทศนา ทรงแสดงธรรม (วิตรรกมุทรา) ประทานอภัย และประทานพร การแสดงมุทรานี้ บางครั้งมุทราหนึ่งอาจนำไปใช้ในพุทธประวัติตอนอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น ท่าทรงแสดงธรรม มีปรากฏอยู่ในพุทธประวัติหลายตอน อย่างไรก็ดี ตามความเข้าใจในปัจจุบัน มักรวมเรียกการแสดงมุทราว่า การแสดงปางด้วย ส่วนการแสดงปางหรือพุทธประวัตินั้น แรกเริ่มมีเพียง ๔ ปาง ตามสังเวชนียสถาน ทั้ง ๔ แห่ง ได้แก่ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนา และปางปรินิพพาน ต่อมาภายหลังจึงเพิ่มขึ้นเป็น ๘ ปาง ตามมหาสถาน ที่เพิ่มขึ้นจาก ๔ แห่ง เป็น ๘ แห่ง ที่เรียกว่า อัฏฐมหาสถาน ปางที่เพิ่มขึ้น ๔ ปาง ได้แก่ ปางทรมานช้างนาฬาคีรี ปางทรงรับบาตรจากพญาวานร ปางยมกปาฏิหาริย์ และปางเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เพื่อเป็นตัวแทนศาสดาผู้ที่นับถือศาสนาพุทธย่อมทราบดีว่าพระพุทธปฏิมาหรือพระพุทธรูป คือสิ่งที่เป็นตัวแทนพระบรมศาสดาของศาสนาพุทธ แต่อาจมีผู้สงสัยอยากทราบที่มาของการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งหนังสือศิลปกรรมไทย: พระพุทธปฏิมา พระบรมมหาราชวัง วัด เรือนไทยภาคกลาง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวถึงที่มาไว้ว่า พระพุทธรูปในประเทศไทยนับเป็นผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ที่ยอดเยี่ยม เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นการแสดงถึงความศรัทธาเลื่อมใสที่มีต่อพระบรมศาสดาและเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน จึงมีการสร้างพระพุทธรูปตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

เจตนาในการสร้างพระพุทธรูปก็เพื่อให้เป็นสิ่งแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากกว่าจะสร้างให้เหมือนพระองค์จริง เพราะสร้างขึ้นหลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วหลายร้อยปี จึงไม่มีผู้สร้างคนใดได้เคยเห็นพระองค์มาก่อน โดยเริ่มสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ ในแคว้นคันธาระของประเทศอินเดีย ซึ่งเคยถูกปกครองด้วยพวกเชื้อสายแม่ทัพนายกองของพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์แห่งประเทศกรีซมาก่อน ต่อมาพ่ายแพ้จึงเปลี่ยนการปกครองไปอีกหลายราชวงศ์จนในที่สุดราชวงศ์กุษาณะซึ่งมีเชื้อสายจีนขึ้นปกครอง กษัตริย์ในราชวงศ์กุษาณะ

คือ พระเจ้ากนิษกะผู้ทรงนับถือศาสนาพุทธ ได้แสวงหาช่างฝีมือในการสร้างรูปประติมากรรมเพื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นบูชา และคงได้ช่างจากอาณาจักรโรมันตะวันออกซึ่งนิยมสร้างรูปเทพเจ้าในศาสนาของตนเข้ามาช่วย ทำให้พระพุทธรูปในสมัยคันธาระมีลักษณะคล้ายคลึงกับเทวรูปของกรีกโบราณ-โรมัน นอกจากนี้ยังนำเอาลักษณะของมหาบุรุษจากตำราของพราหมณ์ที่มีอยู่แต่เดิมมาเป็นพื้นฐานในการสร้างด้วย เมื่อแคว้นคันธาระสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว ชาวอินเดียในแคว้นมถุราซึ่งเป็นแคว้นที่ตกอยู่ใต้อำนาจของแคว้นคันธาระได้รับแรงบันดาลใจจากแคว้นคันธาระก็คิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นบ้าง แต่เป็นเพราะชาวมถุราเคยทำรูปประติมากรรม เช่น รูปมนุษย์ รูปยักษ์ รูปเทวดา มาก่อน พระพุทธรูปที่ช่างชาวมถุราสร้างขึ้นจึงแสดงลักษณะเชื้อชาติเป็นศิลปะอินเดียได้อย่างเด่นชัด โดยไม่มีแบบอย่างของพระพุทธรูปคันธาระปะปนเลย [2] **พระพุทธรูป**ถือเป็นงานประติมากรรมชั้นยอดของไทย ที่แสดงว่าไทยเป็นชาติที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน และกล่าวถึงพระพุทธรูปสำคัญในประเทศไทยไว้หลายองค์ จึงนำมาเสนอพอเป็นสังเขปดังนี้ [3]

ในดินแดนไทยสมัยทวารวดีระยะแรก ได้พบหลักฐานพระพุทธรูปเพียงไม่กี่ปาง ซึ่งเป็นศิลปะที่สืบต่อมาจากอินเดียโดยตรง ได้แก่ ปางประทานพร ปางทรงแสดงธรรม ปางมารวิชัย และปางสมาธิ ในระยะต่อมาจึงมีการสร้างพระพุทธรูปปางอื่นๆ ทั้งที่เป็นการดัดแปลงให้เป็นแบบท้องถิ่น และที่คิดริเริ่มขึ้นใหม่ เช่น พระพุทธรูปปางทรงแสดงธรรม ทั้ง ๒ พระหัตถ์ในศิลปะทวารวดีนั้น ก็ไม่มีปรากฏในอินเดีย พระพุทธรูปลอยตัวปางลีลาถือว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในศิล ปะสุโขทัย และพระพุทธรูปแสดงปางประทานอภัย ทั้ง ๒ พระหัตถ์ที่เรียกว่า ปางห้ามสมุทร อาจเกิดขึ้นครั้ง

ศิลปะล้านช้างและศิลปะลาว (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔) อาณาจักรล้านช้างเริ่มต้นขึ้นเมื่อพระเจ้าฟ้างุ้มสถาปนานครเชียงดง-เชียงทอง (๔๔๕ มหาสิลา วีระวงศ์ประวัติศาสตร์ลาว,แปลโดย สมหมาย เปรมจิตร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐) หน้า ๙๕) เป็นศูนย์กลางของ อาณาจักร ซึ่งจากการวิเคราะห์พัฒนาการตั้งแต่การเริ่มต้นของอาณาจักรจะพบว่า อาณาจักรเชียงดง-เชียงทอง ก่อนที่จะมาเป็นอาณาจักรล้านช้างนั้นมีพัฒนาการคล้าย ๆ กับอาณาจักรใกล้เคียงในดินแดนไทยในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ได้แก่อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนาและอาณาจักรอยุธยา เป็นต้น อาณาจักรเหล่านี้ ล้วนมีพื้นฐานการอยู่อาศัยของผู้คนมาก่อนแล้วตั้งแต่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือสังคมแบบดั้งเดิม และกลุ่ม ชนเหล่านั้นมีพัฒนาการครั้งสำคัญคือ การรับวัฒนธรรมทางศาสนา ในที่นี้หมายถึงศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ที่มีบทบาทอยู่ในภูมิภาคนี้ซึ่งเมื่อศาสนาดังกล่าวเข้าสู่กลุ่มชนเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรม

---

[2] https://shorturl.asia/vXQzV ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗..

[3] https://shorturl.asia/vXQzV ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ความเป็นอยู่เปลี่ยนไป จากหลักฐานทางด้านศิลปกรรมสามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการในระยะแรกเริ่มก่อนที่จะมีการสถาปนาอาณาจักร เชียงดง-เชียงทอง

พัฒนาการของชนกลุ่มนี้ได้ผ่านพัฒนาการของศาสนายุคแรกเริ่มที่รับมาจากอินเดีย ในวัฒนธรรมทวาร วดีและวัฒนธรรมเขมร จนถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จนกระทั่งวัฒนธรรมเขมรค่อยๆ เสื่อมและสิ้นสุดลง กลุ่มชนในแถบนี้จึงเริ่มมีอิสระและสถาปนาอาณาจักรของตัวเองขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยเริ่มจาก อาณาจักรสุโขทัย (ราว พ.ศ. ๑๘๐๐) อาณาจักรล้านนา (ในปีพ.ศ. ๑๘๓๙) อาณาจักรอยุธยา (ในปีพ.ศ. ๑๘๙๓) และอาณาจักรเชียงดง-เชียงทองหรือล้านช้าง (ในปีพ.ศ. ๑๘๙๖) ในการศึกษาพระพุทธรูปได้แบ่งยุคสมัยของศิลปะลาวทั้งหมดที่อิงกับการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ อาจแบ่งออกเป็น ๑. สมัยก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง - ร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดีในประเทศไทย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๗) - วัฒนธรรมเขมร (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘) ๒. สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ (วัฒนธรรมเขมรและท้องถิ่น) (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙) ๓. สมัยอาณาจักรล้านช้าง (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓) ๔. สมัยอาณาจักรลาวภายใต้การปกครองของอาณาจักรไทย (กรุงเทพฯ) (พุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕) ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะส่วนที่เป็นงานศิลปะในสมัยที่เป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างแท้จริง

สมัยอาณาจักรล้านช้าง (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓) ศิลปะล้านช้างสามารถแบ่งตามอิทธิพลทางศิลปะได้คือ อิทธิพลศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) (รูปที่ ๕๖) ศิลปะที่มีบทบาทอย่างแท้จริงในยุคเริ่มต้นของอาณาจักรล้านช้าง คือ ศิลปะสุโขทัย จากหลักฐานพระพุทธรูปที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกับ สุโขทัยชัดเจนที่สุด ได้แก่พระพุทธรูปแบบหมวดใหญ่ในศิลปะสมัยสุโขทัย โดยได้พบหลักฐานว่าส่วนหนึ่งอาจนำมาจากสุโขทัยและอีกส่วนหนึ่งสร้าง ขึ้นในอาณาจักรล้านช้างเอง แต่น่าจะมีช่างมีฝีมือจากสุโขทัยมาร่วมสร้าง เพราะพระพุทธรูปในกลุ่มแรกนี้ฝีมือดีมาก ทั้งทางด้านการหล่อและรูปแบบ ศิลปะ แทบไม่ผิดเพี้ยนไปจากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านช้างน่าจะผ่านทางเมืองน่าน เพราะมีเส้นทางการเดินในสมัยโบราณ รวมทั้งล้าน ช้างและเมืองน่านเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน โดยเฉพาะในระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อาณาจักรสุโขทัยรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศาสนาได้แพร่หลายขึ้นไปยังอาณาจักรล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และน่าจะแพร่หลายเข้าไปในอาณาจักรล้านช้างด้วยเช่นกันอิทธิพลศิลปะล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒) (รูปที่ ๕๗) อาณาจักรล้านช้างและล้านนามีความสัมพันธ์กันในฐานะ เครือญาติซึ่งปรากฏหลักฐานในเอกสาร อย่างน้อยตั้งแต่รัชกาลของ พระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาถ (พ.ศ. ๑๙๑๕-๑๙๖๑)(๔๕ ๕ มหาสิลา วีระวงศ์ประวัติศาสตร์ลาว,แปลโดย สมหมาย เปรมจิตร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐) หน้า ๖๓. เป็น

ต้นมา ด้วย เหตุที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในรัชสมัยของพระเจ้า ติโลกราชจนถึงสมัยพระเมืองแก้ว ในสมัยของพระเจ้าโพธิสารราชมี ความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างล้านนากับล้านช้าง ได้ส่งคณะทูต มาขอพระไตรปิฎกและคณะสงฆ์จากล้านนา พระเมืองแก้วได้ส่งพระไตรปิฎกพร้อมพระสงฆ์จำนวน ๖๐ รูปมายังอาณาจักรล้านช้าง(๔๖ พระรัตนปัญญาเถระ ชินกาลมาลีปกรณ์, หน้า ๑๖๘ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวนี้มีกล่าวถึงในเอกสารลาวเช่นเดียวกันดูในมหาลิลาวีระวงศ์, ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า ๗๙ ระบุศักราช พ.ศ.๒๐๔๖) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ราว ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จนมาถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ อาณาจักรล้านช้างและล้านนามีการติดต่อสัมพันธ์กันและยังแสดงให้ เห็นด้วยว่าอาณาจักรล้านช้างส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาและ งานศิลปกรรมมาจากล้านนา จึงเชื่อว่าช่วงนี้เองที่ศิลปะล้านนาได้ เข้ามาแพร่หลายในล้านช้าง จากหลักฐานของงานศิลปกรรม โดยเฉพาะพระพุทธรูปได้พบว่าส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่นำมาจากล้านนาโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งเป็น อิทธิพลที่ปรากฏในพระพุทธรูปล้านช้าง รวมทั้งพบว่าอิทธิพลศิลปะล้านนามีบทบาทสูงสุดในศิลปะล้านช้าง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พระพุทธรูปที่มีรูปแบบศิลปะล้านช้างอย่างแท้จริงในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ (รูปที ๕๘) เนื่องด้วยพระพุทธรูปในศิลปะล้านช้างมีแหล่งบันดาลใจทาง ศิลปะจากหลายแหล่ง โดยเฉพาะที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุด คือ ศิลปะล้านนา เพราะเป็นดินแดนติดต่อกันและมีความสัมพันธ์กันทาง เครือญาติทำให้ศิลปะล้านนามีอิทธิพลต่อรูปแบบพระพุทธรูปล้านช้าง เป็นอย่างมาก และปรากฏอยู่เป็นระยะเวลานานก่อนที่ศิลปะล้านช้าง จะพัฒนาเป็นของตัวเองอย่างแท้จริงตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา ส่วนศิลปะอื่นๆ มีปรากฏอยู่บ้าง แต่เป็นส่วนน้อยมักแทรก อยู่เฉพาะลักษณะย่อย คือศิลปะสุโขทัย ปรากฏในรูปของพระพุทธรูป ลีลา ศิลปะอยุธยา ได้แก่ พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัยทั้งสองพระ หัตถ์ (ปางห้ามสมุทร) หรือการแสดงชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ สาเหตุ สำคัญเนื่องมาจากอาณาจักรล้านช้างมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในสมัย ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นต้นมา ประกอบกับช่วงระยะเวลา ดังกล่าวอาณาจักรสุโขทัยได้รวมเข้ากับอยุธยาแล้ว และอาณาจักร ล้านนาเองก็อยู่ในสภาพเสื่อมและตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าในที่สุด

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดหนองคาย โดยเฉพาะ พระ 9 ส. มีความเป็นมาและความสำคัญที่น่าสนใจ คือ 1. ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ พระ 9 ส. เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ในวัดสำคัญ 9 แห่งในจังหวัดหนองคาย โดยแต่ละองค์มีประวัติความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความเชื่อของชุมชน โดยส่วนใหญ่สร้างขึ้นในยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ในสมัยล้านช้างและรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธรูปเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม แต่ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาของชาวหนองคาย เรื่องความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อพระ 9 ส. เป็นที่เคารพ

นับถืออย่างมากในท้องถิ่น เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในการประทานพรด้านต่าง ๆ เช่น ความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพ ความสงบสุข และความสำเร็จในชีวิต ความเชื่อนี้สืบทอดมายาวนานและสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างชุมชนกับพุทธศาสนา โดยในแต่ละปีมีผู้คนเดินทางมาสักการะเพื่อเสริมสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว

บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม พระ 9 ส. ได้รับการพัฒนาให้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปสักการะพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ภายในวันเดียว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ 9 ส. ยังช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีท้องถิ่นอีกด้วย ระเทศ ในด้านการท่องเที่ยววัด จังหวัดหนองคายได้ชื่อว่าเป็นดินแดนพระอริยสงฆ์ เพราะพระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ๒ รูป คือ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี แห่งวัดหินหมากเป้ง และหลวงปู่เหรียญ วราโภ แห่งวัดอรัญญบรรพต จำพรรษาที่จังหวัดหนองคาย และมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาทั้งชาวชาวไทยและชาวลาว คือหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดหนองคาย ร้อยละ ๙๙ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น จังหวัดหนองคายจึงมีวัดกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ถึง ๕๐๖ วัด แบ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ๑ วัด และวัดราษฎร์ ๕๐๕ วัด มีพุทธสถานที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวหลายแห่ง ล้วนเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย[4] วัดในจังหวัดหนองคายหลายแห่ง มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ตั้งสำคัญของแหล่งโบราณสถานมากมาย อาทิ พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง พระธาตุโพนจิกเวียงงัว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งพบหลายพื้นที่ทั่วทั้งจังหวัด[5] วัดในจังหวัดหนองคายจึงถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงทางพระพุทธศาสนาอีกแหล่งหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในปัจจุบัน

ปัจจุบันในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีพระ ๙ ส. จำนวน ๕ วัด ในอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด และอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด แต่ละวัดล้วนมีประวัติความเป็นมาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน และมีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนชื่อวัดที่เป็นมงคล สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมและกราบไหว้ได้ แต่สภาพปัญหาที่พบคือ ยังมีวัดหลายแห่งในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ขาดการประชาสัมพันธ์ความสำคัญของวัดให้

---

[4] อธิป อุทัยวัฒนานนท์, นิสรา อารุณี, และรุ่งจิต จารุพงษ์ทวิช, “แผนที่ท่องเที่ยวพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กันยายน/พฤศจิกาย ๒๕๕๔) : ๔๗.

[5] เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์, “เที่ยววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

นักท่องเที่ยวรู้จัก และขาดฐานข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาไหว้พระในจังหวัดหนองคาย จึงรู้จักวัดในเขตเทศบาลเมืองเฉพาะวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพียงไม่กี่วัดเท่านั้น อีกทั้งวัดหลายแห่งยังขาดระบบการจัดการที่ไม่รองรับต่อธุรกิจ การท่องเที่ยวที่ดีพอ ดังนั้น จึงควรมีการจัดฐานข้อมูลวัดสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดทั้งจัดทำผังเส้นทางการเดินทางไปไหว้พระยังวัดต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เพื่อประหยัดเวลาในการเดินทาง

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาเกี่ยวกับพระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยวได้มีการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ได้การส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน ได้การสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดหนองคาย ได้สร้างองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑. . พระ ๙ ส. อาจยังไม่มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒. ขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ของพระเก้าสอในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

๓. การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ ปัญหาจราจร หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ยั่งยืน

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา/ประเด็นการวิจัย มุ่งการศึกษา

๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในจังหวัดหนองคาย จำนวน ๙ วัด

๒) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ จำนวน ๙ วัด โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

๓) กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดและพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ในอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จำนวน ๙ วัด ได้แก่

๑) เขตอำเภอเมืองหนองคาย จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

- วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสวย
- วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสุก
- วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระแสง
- วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์
- วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระใส

๒) เขตอำเภอท่าบ่อ จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย

- วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อทองแสน
- วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อแสนห้า

๓) เขตอำเภอโพนพิสัย จำนวน ๒ วัด ประกอบด้วย

- วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสี่ยง
- วัดพิสัยเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อสีบุญเฮือง

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในภาษาบาลีมีคำที่หมายถึงวัด ๓ คำ คือ “อาราม” “วิหาร” และ “อาวาส”

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง พระ 9 ส. มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผู้คนมักเดินทางมากราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในด้านสุขภาพ ความเจริญรุ่งเรือง การงาน การเงิน และความสงบสุขในชีวิต ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางไปเยี่ยมชมและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะ สถาปัตยกรรม และมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่หรือชุมชนนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและเคารพในทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้อีกด้วย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และหรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวภายในวัด หรือดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเที่ยวชม เช่น ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี โบราณวัตถุ ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาทางวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

๑.๕ ประโยชน์ที่ใช้ในการวิจัย

๕.๑ ด้านวิชาการ.ได้มีการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ได้การส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน ได้การสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดหนองคาย ได้สร้างองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน

๕.๒ ด้านนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

๕.๓ ด้านเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (Creative Space) ที่เชื่อมโยงกับพระ๙ ส. สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายแก่นักท่องเที่ยว

๕.๔ ด้านสังคมและชุมชน การส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนและเครือข่ายท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”

๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระ ๙ ส. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์: การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยดังนี้ ๑. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๒. เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ๓. เพื่อรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การศึกษาวิจัยเรื่อง มีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือ การรวมรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย การพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย และการรายงานผลลัพธ์การใช้คู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ทั้งในระดับนโยบายและพื้นที่ จำนวน ๙ วัด เพื่อนำไปสู่การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวจากความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป ๙ ส. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันกับการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ โดยดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการสรุป และการอภิปรายผล ตลอดจนข้อเสนอแนะที่ได้มาจากการวิจัยในครั้งนี้ ตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

โดยทั้ง ๙ วัดนี้เป็นการรวบรวมประวัติที่มีอันยาวนานของพระพุทธรูป ๙ ส. ในจังหวัดหนองคาย เป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการแสวงบุญของพุทธศาสนิกชน ที่มีความประสงค์จะเดินทางไปกราบไหว้สักการะบูชาและท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ทั้งยังได้รับอานิสงค์เมื่อกราบไหว้สักการะบูชา และเป็นเส้นทางในการท่องเที่ยวใหม่ที่สามารถเที่ยวได้ภายใน ๑ วัน ที่นักท่องเที่ยวสามารถมาได้ทุกฤดูกาล พร้อมสัมผัสความงามของชายหาด ตามลำน้ำโขง รวมทั้งวิถีชีวิตของคนหนองคายอย่างใกล้ชิดได้ด้วย เริ่มจากเขตอำเภอเมือง จำนวน ๕ วัด ประกอบด้วย

๑) วัดยอดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสวย วัดยอดแก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่วัดยอดแก้วมาช้านาน พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก ๒๗ นิ้วสูง ๑๐๙ เซนติเมตร เป็นศิลปะล้านช้าง ริมฝีปากยิ้ม ซึ่งมีลักษณะสวยงามมาก ตามอักษรจารึกข้างเคียงว่า ได้อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง โดยราชคูเจ้าฟ้ามหาวัน ซึ่งมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นผู้สร้างขึ้น และด้วยเหตุที่มีพุทธลักษณะที่สวยงามกอปรกับเรื่องเล่าเชิงมุขปาฐะว่าก็เพราะว่าได้มีปรากฏชาย คนหนึ่งได้นุ่งขาวห่มขาวเดินทางมาจากหนองหาน แล้วมาถามปรึกษาโรคที่เกิดกับเขาโดยระบุว่าถ้าได้รับยาจากวัดยอดแก้ว

จะหายจากโรคที่เขาเป็นอยู่ จากนั้นก็มองถามหาพระสวยและงามที่อยู่ในวัดนี้เพื่ออยากจะกราบไหว้หลังจากนั้นคนที่นุ่งขาวห่มขาวก็ไม่ปรากฏตัวอีกเลยจนถึงปัจจุบันจึงเรียกว่า “พระสวย” เพื่อความเป็นสิริมงคล ด้วยบารมีหลวงพ่อจะให้โชคลาภแก่ผู้ศรัทธาตลอดจึงเรียกว่า “พระสวยรวยทรัพย์” หลวงพ่อพระสวยจะมีเทพพระเจ้ารักษาที่อยู่บารมีวัดยอดแก้วคือ พญาวัวทอง โดยอัญเชิญหลวงพ่ออินทร์แปลงมาเป็นบารมีธรรม คอยปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บแก่ผู้มาขอบารมีได้รับน้ำมนต์หญ้ารักษาโรคหายแทบทุกราย สิ่งอัศจรรย์ของหลวงพ่อพระสวยนี้ เมื่อใครมีศรัทธาอยู่ในศีลอยู่ในธรรมมี คุณธรรมอันดีขอพรจากองค์หลวงพ่อจะประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะผู้ทำการค้าขายเสี่ยงโชค สอบเข้าว่าความ ติดขัดสิ่งใดในการดำเนินชีวิต จะเกิดแคล้วคาด ปลอดภัย แล้วโชคลาภตามความประสงค์ทุกประการ

๒) วัดศรีคุณเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระสุก วัดศรีคุณเมือง อ.เมือง

หลวงพ่อพระสุก เป็นพระพุทธรูปปรางมารวิชัย ชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๔ หน้าตักกว้าง ๙๑ ซ.ม. สูงฐาน ๑๑๔ ซ.ม. ฐานกว้าง ๙๔.๕ ซ.ม. ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีคุณเมือง สำรวจโดยกรมศิลปากรที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ ในราชกิจจานุเบกษา

ประวัติการสร้างหลวงพ่อพระสุก วัดศรีคุณเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๐ ผู้สร้างคือหลวงปู่ สีทัตถ์ สุวรรณมาโจ ที่เป็นผู้สร้างพระพุทธบาทโพนสันละพระธาตุอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม สร้างพระพุทธบาทบัวบก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และสร้างพระบาทโพนสัน (ฉัน) โดยได้ดำเนินการ สร้างอยู่ที่วัดศรีคุณเมือง ซึ่งมีผู้อุปถัมภ์ในการสร้างคือ ท่านขุนพิพัฒน์ โภคา เพื่อแทนองค์พระสุก ที่ตกอยู่ในแม่น้ำโขงบ้านหนองกุ้งหนองแก้วบริเวณปากน้ำงึม (เวินสุก) เมื่อการสร้างเสร็จก็ได้ตั้งชื่อว่า พระสุก หรือคนทั่วไปเรียกว่าหลวงพ่อพระสุก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ฯ และได้ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง จังหวัดหนองคาย

๓) วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระแสง วัดศรีษะเกษ อ.เมือง หลวงพระแสง หรือหลวงพ่อองค์แสน วัดศรีษะเกษ อำเภอเมืองหนองคาย เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย หล่อด้วยเงินและทองน้ำหนักหนึ่งแสนบาท พระพุทธรูปนี้จึงได้ชื่อว่าหลวงพ่อองค์แสนในเวลาต่อมา

๔) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระเสาร์ วัดประดิษฐ์

ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) อำเภอเมือง หลวงพ่อพระเสาร์ เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่โบราณกาล มีพุทธลักษณ์งดงามมาก เป็นปางมารวิชัย ฐานและองค์พระมีความประณีตวิจิตร

สวยงามมาก ลักษณะพิเศษของหลวงพ่อพระเสาร์ คือ เล็บและริมพระโอษฐ์เป็นทองนาค หน้าตักกว้าง ๖๕ ซม. สูง ๑๕๑ ซม. ฐานองค์กว้าง ๖๓ ซม. สูง ๑๐๒ ซม. ฐานรองรับเป็นทองนาค กว้าง ๑๐๕ ซม. สูง ๕๗ ซม. มีอักษรธรรมจารึกที่ฐานรองรับ ประวัติการสร้างโดยพญาสุนน เจ้านครศรีเชียงรุ้ง เป็นผู้มีความเสื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก หวังอานิสงส์ในการสร้างพระประธาน จะเป็นเครื่องหนุนนำให้ตนสำเร็จมรรคผล นิพพาน พญาสุนน พร้อมด้วยราชเทวี และราชบริพารทั้งมวล ได้ร่วมกันสร้างพระประธานเป็นขึ้นที่ตั้งชื่อว่าพระเสาร์ เมื่อวันที่ ๑ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีมะโรง เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. ฤกษ์ ๑๖ พุทธศักราช ๒๑๑๑

หลวงพ่อพระเสาร์ ได้ประดิษฐานอยู่วัดหอก่อง (ปัจจุบันนี้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ) พร้อมกับหลวงพ่อพระใส ซึ่งขบวนแพอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้างมาขึ้นที่ท่าน้ำหน้าวัดหอก่อง ในปีพุทธศักราช ๒๓๖๙ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

หลวงพ่อพระเสาร์ ก็คงประดิษฐานอยู่ภายในอุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) เช่นเดิม ต่อมากรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าควรต่อการเคารพกราบไหว้บูชาและถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมืองอีกองค์หนึ่ง ซึ่งมีพุทธลักษณะที่งดงามควรค่าแก่การกราบไหว้บูชาขอพรเป็นอย่างยิ่ง

๕) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง วัดโพธิ์ชัยเดิมเป็นวัดร้างตั้งอยู่บริเวณบ้านไผ่ มีชื่อเรียกกันว่า วัดผีผิว ไม่ปรากฏหลักฐานเมื่อแรกสร้าง สันนิษฐานว่าเป็นพระอารามสำคัญของเวียงจันทน์มาแต่เดิม จนเมื่อท้าวสุวอธรรมา (บุญมา) ได้สร้างเมืองหนองคายขึ้นที่บ้านไผ่ มีการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญของเวียงจันทน์ที่ยึดมาได้คราวปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์มาไว้ที่วัดหอก่องในปี พ.ศ. ๒๓๗๒ แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ เกิดเหตุแผ่นดินไหวบริเวณวัดหอก่องทำให้เกิดเป็นรอยแยกขนาดใหญ่ต่อหน้าพระเสริม เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของชาวเมืองและขุนนางข้าราชการ บ้างก็ว่าเป็นอาเพศ บ้างก็ว่าเป็นลางบอกเหตุว่าพระเสริมต้องการเสด็จไปวัดอื่น บ้างก็ว่าวัดหอก่องเป็นวัดเล็กไม่เหมาะสมที่จะนำพระพุทธรูปที่พระมหากษัตริย์เวียงจันทน์ทรงสร้างมาประดิษฐานไว้ในที่แคบ ๆ เช่นนี้ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้น พระปทุมเทวาภิบาล เจ้าเมืองและกรมการเมืองหนองคายจึงได้ปรึกษาจนในที่สุดได้มีมติว่าจะต้องหาสถานที่เพื่อสร้างเป็นวัดใหญ่ และอัญเชิญพระเสริมไปประดิษฐานอยู่ซึ่งสถานที่ดังกล่าวก็คือ วัดผีผิว วัดผีผิวเป็นวัดร้างที่มีความสำคัญมาแต่ครั้งอดีต ภายในประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ลาวโบราณที่งดงามแต่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา ดังนั้น จึงมีมติในการบูรณะวัดผีผิวและเปลี่ยนนามใหม่เป็น วัดโพธิ์ชัย เมื่อกรมเมืองหนองคายมีมติดังกล่าวแล้ว พระปทุมเทวาภิบาล (บุญมา) เจ้าเมืองได้นำความเข้าปรึกษากับ ท่านญาครูหลักคำ พระเถระชั้นผู้ใหญ่สุดของเมืองหนองคาย

ในปี พ.ศ. ๒๓๘๒ พระปทุมเทวาภิบาล (บุญมา) เจ้าเมืองหนองคาย ได้เป็นประธานฝ่ายฆราวาสโดยมีท่านญาคูหลักคำเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ทำการยกวัดโพธิ์ชัยจากวัดที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา พร้อมกับบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่เป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุและสามเณรขึ้น เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๘๒ ดังปรากฏในพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ว่า ...ศักราชได้ ๒๐๑ ปีกัดไค้ เจ้าเมืองหนองคาย (ยก) วัดโพไชย เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ วันเสาร์แล...เมื่อทำการบูรณะและยกวัดเสร็จแล้ว พระปทุมเทวาภิบาล (บุญมา) ได้นิมนต์ท่านญาคูหลักคำมาเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย และได้ประกอบพิธีอัญเชิญพระเสริมจากวัดหอก่องมาประดิษฐานที่สิม (พระอุโบสถ) วัดโพธิ์ชัย แต่นั้นมาวัดโพธิ์ชัยก็กลายมาเป็นวัดหลวงประจำเมืองหนองคาย เนื่องจากเจ้าเมืองเป็นผู้สร้างหรือบูรณะขึ้น อนึ่ง ภายหลังจากประกอบพิธียกวัดโพธิ์ชัยและอัญเชิญพระเสิมมาประดิษฐานยังวัดโพธิ์ชัย ถัดจากนั้นมาอีก ๑๓ วัน คือ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๘๒ ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญคือเกิดสุริยุปราคาขึ้น

หลัง พ.ศ. ๒๓๘๒ เป็นต้นมา พระเสิมและพระใสก็ได้รับการเคารพบูชาจากชาวเมืองหนองคายรวมถึงขุนนางข้าราชการจากกรุงเทพมหานครที่ได้เดินทางมาราชการที่เมืองหนองคายเป็นนิจ สมัยนั้นวัดโพธิ์ชัยมีท่านญาคูหลักคำเป็นเจ้าอาวาสก็ดำเนินการปกครองและพัฒนาวัดตามสมควร โดยได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากท่านเจ้าเมืองคือพระปทุมเทวาภิบาล (บุญมา) ทำให้วัดได้รับความเจริญมาตามลำดับ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะได้พระพุทธรูปขนาดใหญ่เพื่อมาประดิษฐานเป็นพระประธานที่วัดบวรสถานมงคลหรือวัดพระแก้ววังหน้าที่ทรงให้สร้างขึ้นที่บริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล และได้ทรงทราบว่ามีพระพุทธรูปล้านช้างที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ ทรงมีพระรับสั่งให้อัญเชิญมาตั้งตั้งครั้งสงครามปราบกบฏเวียงจันทน์แต่ยังคงค้างอยู่ที่เมืองหนองคาย ในปี พ.ศ. ๒๓๙๙ พระองค์ทรงมีพระบวราชโองการให้ขุนวรราชธานี และเจ้าเหม็น (โอรสเจ้าอนุวงศ์) เป็นข้าหลวงขึ้นมาอัญเชิญพระเสริมจากเมืองหนองคายไปกรุงเทพฯ ดังปรากฏในพงศาวดารย่อฯ ความตอนหนึ่งว่า "เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ มื้อเต่าเส็ด ขุนวรธานีแลเจ้าเหม็น เปนข้าหลวงมาเอาพระเสิม ยกจากเมืองหนองคายไปไทยก็ปีนั้น"

และเมื่อขุนวรธานีและเจ้าเหม็นได้อัญเชิญพระเสริมลงไปยังกรุงเทพฯ ขุนวรธานีจะอัญเชิญพระใสไปพร้อมกับพระเสริมด้วย แต่เกิดปาฏิหาริย์ โดยพราหมณ์ผู้อัญเชิญนั้นไม่สามารถขับเกวียนนำพระใสไปได้ แม้จะใช้กำลังคนหรืออ้อนวอนอย่างไรก็ตาม จนในที่สุดเกวียนได้หักลง เมื่อหาเกวียนใหม่มาแทนก็ไม่สามารถเคลื่อนไปได้อีก จึงปรึกษาตกลงกันว่าให้อัญเชิญพระใสมาไว้ที่วัดโพธิ์ชัยแทนพระเสริม ดังนั้นหลวงพ่อพระใสจึงประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัยจนถึงปัจจุบัน

วัดโพธิ์ชัยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จเป็นองค์ประธาน ยกช่อฟ้าพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๕๒๓ ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา พ.ศ. ๒๕๒๔ ยกฐานะขึ้นเป็น พระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ

หลวงพ่อพระใส

หลวงพ่อพระใส จัดสร้างขึ้นโดย พระราชธิดาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่ง ล้านช้าง ทั้ง ๓ พระองค์ คือ พระสุก พระเสริม และพระใส, ส่วนพระสุกนั้นได้จมลงที่แม่น้ำโขงขณะอัญเชิญลงมายังกรุงเทพ บริเวณที่พระสุกจมลงชาวบ้านจึงเรียกว่า เวินพระสุก ยังปรากฏมาจนปัจจุบันนี้ ส่วนพระเสริมนั้นได้อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดปทุมวนาราม

ความสำคัญวัดโพธิ์ชัย เป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมประจำจังหวัดหนองคาย เป็นสำนักของเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ฝ่ายมหานิกายพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานองค์พระพุทธปฏิมา หลวงพ่อพระใส ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้อัญเชิญมาจากประเทศลาวมาประดิษฐานไว้จนปัจจุบัน“หลวงพ่อพระใส” เป็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัย จ. หนองคาย และอยู่คู่บ้านคู่เมืองมาเป็นระยะเวลาหลายชั่วอายุคน ใครที่ผิดหวัง เสียใจ หรือหาที่พึ่งทางใจ ล้วนแวะเวียนไปกราบท่าน เพื่อให้ท่านช่วยเหลือเกื้อกูล เพราะเล่าสืบกันมาว่าท่านมากด้วยอภินิหาร ดังจะเล่าให้ฟัง จากตำนานเล่าขานมาเนิ่นนาน เชื่อกันว่าพระธิดาสามพี่น้องแห่งกษัตริย์ล้านช้าง (คาดว่าเป็นธิดาของพระไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งหลวงพระบาง) เป็นผู้ร่วมสร้าง “หลวงพ่อพระใส” พร้อมด้วย พระสุกและพระเสริม ขึ้นเป็นพระพุทธรูปประจำตัว

๖) วัดท่าครกเรือ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อทองแสน วัดท่าคกเรือ อ. ท่าบ่อ หลวงพ่อทองแสน เป็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ เก่าแก่กว่าพันปี มีประวัติว่าพระยาหลวงสุคันธวงศาราชเจ้า เป็นผู้สร้างและได้จารึกอักษรธรรมล้านช้างไว้ท่านพระพุทธรูปประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ท้าวขัตติยะได้รับพระราชทานให้เป็นเจ้าเมืองท่าบ่อ และได้อัญเชิญหลวงพ่อทองแสนมาจากล้านช้าง และได้ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคกเรือนี้สืบมา

๗) วัดกุมภประดิษฐ์ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อแสนห้า วัดกุมภประดิษฐ์ อ.

ท่าบ่อ หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์ ขนาดหน้าตัก ๖๑ นิ้ว สูง ๙๐ นิ้ว ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดกุมภประดิษฐ์ ชาวบ้านเรียกว่า วัดกลาง (เดิมชื่อวัดเตาไห สาเหตุเพราะเป็นสถานที่ที่มีการเตาเผาตุ่มน้ำหรือไหน้ำ) ตั้งอยู่ที่ ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ และได้ยกฐานะเป็นวัดที่ถูกต้องในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๔๕

หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์มาก สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๒๑๓ ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาสองพี่น้องเป็นเจ้าภาพหลัก คือ พี่ชายชื่อ แสน น้องชายชื่อ ห้า จึงได้นามเรียกขนานว่า “หลวงพ่อแสนห้า” ในการดำเนินการสร้างนอกจากสองพี่น้องแล้วยังมีพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมากร่วมเป็นเจ้าภาพ เพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน มีพุทธศาสนิกชนเคารพเลื่อมใสและเดินทางไปกราบขอพร และได้รับความสมหวังเป็นจำนวนมาก

๘) วัดมณีโคตร หนึ่งใน ที่เที่ยวหนองคาย วัดดัง ที่หลายคนต่างก็เดินทางเข้ามาเพื่อมากราบไหว้ขอ

พร หลวงพ่อพระเสี่ยง พระพุทธรูปเก่าแก่ชื่อดังของ อำเภอโพนพิสัย นี้ ถ้าอย่างนั้นตามเราไปดูความสวยงามของพระพุทธรูปองค์นี้กันเลยดีกว่าค่า วัดมณีโคตร ตั้งอยู่ใน ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นวัดดังที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองโพนพิสัย นั่นก็คือ หลวงพ่อพระเสี่ยง ค่ะ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ที่หล่อขึ้นมาจากทองสัมฤทธิ์ มีขนาดหน้าตัก ๘ นิ้ว สูง ๒๔ นิ้ว หนักประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และสวยงามอย่างมากเลยทีเดียวค่ะ

ประวัติ หลวงพ่อพระเสี่ยง ซึ่งหลวงพ่อพระเสี่ยง นั้น เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่กษัตริย์ล้านช้าง สร้างขึ้นให้เป็นพระเสี่ยงทายประจำเมืองนี่เองค่ะ โดยมีการใช้เป็นพระเสี่ยงทายในโอกาสเสด็จขึ้นครองราชย์ หรือมีเหตุการณ์สำคัญต่างๆ แต่ต่อมาเมื่อมีเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้น เลยมีการอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้างและหลวงพ่อพระสุก พระเสริม พระใส มาประดิษฐานไว้ที่ วัดมณีโคตร แห่งนี้ แน่นอนว่าการอัญเชิญพระเสี่ยงนั้น ก็เกิดเหตุการณ์ขึ้น โดยพระเสี่ยงได้แสดงอภินิหารด้วยพระเสี่ยงนั้นตั้งอยู่บนหลังช้าง อยู่ๆ ก็ทำให้หนักมาก จนช้างไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ แล้วตกลงจากหลังช้าง เป็นเหตุให้พระกรรณบิ่น พระเกศคด ชาวเมืองก็เลยเชื่อกันว่า วัดมณีโคตร สถานที่ที่พระเสี่ยงตกลงมานั้น น่าจะเป็นสถานที่ประดิษฐานถาวรนั่นเองค่ะ เลยได้มีการอัญเชิญประดิษฐานไว้ที่นี่ ส่วนประเพณีเกี่ยวกับ หลวงพ่อพระเสี่ยง นั้น ก็จะตรงช่วงสงกรานต์คือ วันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี และงานบุญบั้งไฟ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ของทุกปี เรียกได้ว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอำเภอโพนพิสัยเลย จนมีคำขวัญที่ว่า “หลวงพ่อพระเสี่ยงแสนศักดิ์สิทธิ์สายโลหิตหล่อเลี้ยงอีสาน ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค”

๙) ศรีบุญเรือง) วัดหลวงเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย หลวงพ่อสีบุญเฮืองเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัยสมัยล้านช้างความสูงจากหน้าตักถึงปลายพระเกศ ๓๖ นิ้วหน้าตักกว้าง ๒๖ นิ้วอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระสุนทรธรรมธาดาเจ้าเมือง โพนพิสัย เดิมประดิษฐานอยู่วัดกลางหรือวัดศรีบุญเรือง ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย ต่อมาเมื่อปี ๒๕๐๕ ได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่วัดหลวงเจติยาราม ต.วัดหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย และได้มีการ

หล่อพระแท่นขึ้นใหม่เพื่อแทนพระแท่นที่หายไป และเป็นหนึ่งสาเหตุที่เจ้าอาวาสวัดหลวงเจติยารามได้ปิดทองครอบเนื้อทองเดิมที่เก่าแก่ไว้ หลวงพ่อสีบุญเฮือง จึงเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่เก่าแก่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตระกูลเก้าสอ สมควรไปกราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวตลอดไป

" การเดินทางควรเลือกเดินทางไปที่ อำเภอท่าบ่อหรือ อำเภอโพนพิสัยก่อน แล้วมาจบวัดสุดท้ายที่วัดโพธิ์ชัยเพื่อความสะดวกในการเดินทาง "

๕.๑.๒ เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

๑) ความสำคัญของพระ ๙ ส. กับวัฒนธรรมท้องถิ่น พระ ๙ ส. เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ทางพุทธศิลป์และความเชื่อของชาวหนองคาย ที่สะท้อนถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการผสมผสานวัฒนธรรมล้านช้างกับไทยอีสาน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้จึงไม่เพียงส่งเสริมเศรษฐกิจ แต่ยังช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการเปิดรับนักท่องเที่ยวกับการรักษาความสงบของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ควบคุมจำนวนผู้เยี่ยมชม สร้างเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้รักษาประเพณีและเรื่องราวเกี่ยวกับพระ ๙ ส. จึงต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านมีบทบาทเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราว หรือจัดกิจกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้การท่องเที่ยวและกระจายรายได้

๔) การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ควรเน้นการนำเสนอความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระ ๙ ส. ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น คู่มือท่องเที่ยว ไกด์ท้องถิ่น หรือนิทรรศการ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งแก่นักท่องเที่ยว

๕) การตลาดและการสร้างแบรนด์ท่องเที่ยว พัฒนาการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเน้นจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่สนใจศาสนาและประวัติศาสตร์ พร้อมเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดหนองคาย แต่ละประเด็นนี้สามารถนำไปออกแบบเป็นแนวทางปฏิบัติในคู่มือฯ เพื่อให้การท่องเที่ยวพระ ๙ ส. เป็นไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น

ช่วยออกแบบเพื่อความสำคัญของพระ ๙ ส. กับวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน ๑๐ บรรทัด ๕ ย่อหน้า

๑.ความสำคัญของพระ ๙ ส. กับวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย

๑) มรดกทางจิตวิญญาณและศิลปะ พระ ๙ ส. เป็นพุทธศิลป์อันล้ำค่าที่สะท้อนภูมิปัญญาช่างท้องถิ่น ผสมผสานระหว่างแบบล้านช้างและอีสาน ผ่านลายกนก ใบหน้า และพุทธลักษณะเฉพาะตัว แสดงถึงความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นของชาวหนองคาย

๒) ศูนย์รวมศรัทธาชุมชน พระ ๙ ส. ไม่เพียงเป็นวัตถุมงคล แต่เป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนร่วมกันสักการะในเทศกาลสำคัญ เช่น งานบุญประเพณีหรือวันพระใหญ่ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชาวบ้านให้แน่นแฟ้น

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การนำพระ ๙ ส. มาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น พร้อมเผยแพร่ความงามทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรม การปั้นพระ งานเทศกาล หรือการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์โดยชุมชน

๔) การสืบทอดภูมิปัญญา กระบวนการสร้างพระ ๙ ส. ยังคงใช้เทคนิคโบราณที่สืบทอดกันมา generations การอนุรักษ์วิธีการนี้ไม่เพียงรักษาความauthentic แต่ยังเป็นช่องทางถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชนรุ่นใหม่

๕) อัตลักษณ์ของหนองคาย พระ ๙ ส. เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ที่ทำให้หนองคายแตกต่างจากจังหวัดอื่น การผูกโยงเรื่องเล่าและความเชื่อท้องถิ่นเข้ากับพระองค์นี้ ช่วยสร้างแบรนด์ทางวัฒนธรรมที่ทรงพลัง และส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๒. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. อย่างยั่งยืน

๑) การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว กำหนดระบบจองล่วงหน้าและจำกัดผู้เยี่ยมชมในแต่ละช่วงเวลา เพื่อรักษาความสงบของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และป้องกันความแออัด โดยอาจแบ่งเป็นรอบการเข้าชมพร้อมไกด์ท้องถิ่น

๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวัดสำคัญ พิพิธภัณฑ์ชุมชน และจุดปั้นพระ ๙ ส. พร้อมจัดป้ายสื่อความหมายสองภาษา (ไทย-อังกฤษ) เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้ง

๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน ฝึกอบรมชาวบ้านเป็นผู้บรรยายหรือผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น (Local Experts) ให้ข้อมูลเชิงวัฒนธรรม และกระจายรายได้ผ่านการขายสินค้า OTOP อาหารพื้นบ้าน หรือช็อปปั้นพระ

๔) นโยบาย Zero Waste ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น งดใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวในพื้นที่วัด จัดจุดคัดแยกขยะ และรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์

๕) การติดตามและประเมินผล จัดทำแบบสำรวจความพึงพอใจนักท่องเที่ยวหลังการเยี่ยมชม และประเมินผลกระทบทางสังคม-สิ่งแวดล้อมทุก ๖ เดือน เพื่อปรับปรุงนโยบายให้สมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวพระ ๙ ส.

๑)บทบาทชาวบ้านในฐานะผู้รักษ์วัฒนธรรม

ชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความสำคัญของพระ ๙ ส. ผ่านการเป็นไกด์ท้องถิ่นหรือผู้บรรยายในพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยเน้นการเล่าเรื่องแบบมีชีวิตชีวา

๒) การสร้างรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาสินค้าที่ระลึกจากพระ ๙ ส. เช่น พระพิมพ์เล็ก งานหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือเครื่องรางของขลัง โดยใช้วัตถุดิบและเทคนิคดั้งเดิม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

๓) กิจกรรมเชิงประสบการณ์สำหรับนักท่องเที่ยว

จัดโปรแกรม "หนึ่งวันกับช่างปั้นพระ" ให้ชาวบ้านสอนนักท่องเที่ยวปั้นพระพิมพ์เล็ก หรือทำพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

๔) การจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน

จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อบริหารจัดการรายได้จากท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม นำเงินส่วนหนึ่งไปพัฒนาหมู่บ้านและบำรุงศาสนสถาน สร้างระบบตรวจสอบที่โปร่งใส

๕) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

พัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด โรงเรียนและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น งานเทศกาลพระ ๙ ส. ปีละครั้ง ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการออกแบบ

๔. การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพระ ๙ ส. จังหวัดหนองคาย

๑) การสร้างเรื่องเล่าและตำนานท้องถิ่น

พัฒนาเนื้อหาที่เชื่อมโยงพระ ๙ ส. กับตำนานพื้นบ้านและความเชื่อดั้งเดิมของชาวหนองคาย โดยเน้นการเล่าเรื่องผ่านสื่อสมัยใหม่ เช่น คลิปวิดีโออนิเมชัน หรือ Podcast เพื่อดึงดูดกลุ่มเยาวชน

๒) การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม

จัดตั้งศูนย์เรียนรู้พระ ๙ ส. แบบ Interactive Museum ที่ผสมผสานเทคโนโลยี AR/VR ให้ผู้ชมสัมผัสกระบวนการสร้างพระ ๙ ส. แบบเสมือนจริง พร้อมจัดนิทรรศการหมุนเวียนเรื่องราวพุทธศิลป์อีสาน

๓) การออกแบบกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

สร้างเทศกาลประจำปี "สัปดาห์พระ ๙ ส." ประกอบด้วยกิจกรรมหลากหลาย เช่น การประกวดปั้นพระ การแสดงแสงสีเสียงตำนานพระ ๙ ส. และตลาดนัดวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้ศิลปินท้องถิ่นแสดงผลงาน

๔) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

ผลิตคู่มือท่องเที่ยวพระ ๙ ส. แบบ Multi-language พร้อมแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และพัฒนาแอปพลิเคชันนำเที่ยวที่รวมข้อมูลสำคัญ พร้อมระบบนำทางไปยังจุดสำคัญต่างๆ

๕) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ประสานงานกับสถาบันการศึกษา วัด และชุมชน ในการวิจัยและบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับพระ ๙ ส. อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการอนุรักษ์และเผยแพร่ต่อไป

๕.การตลาดและการสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพระ ๙ ส. จังหวัดหนองคาย

๑) การกำหนดจุดขายที่โดดเด่น (Unique Selling Point) เน้นการสร้างแบรนด์จากเอกลักษณ์เฉพาะของพระ ๙ ส. ทั้งในด้านพุทธศิลป์ล้านช้าง-อีสาน ความศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อท้องถิ่น โดยใช้สโลแกนเช่น "พระ ๙ ส. หนองคาย ศิลป์ศรัทธาแห่งลุ่มน้ำโขง" เพื่อสร้างการจดจำ

๒) การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล พัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันเฉพาะทางสำหรับการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. พร้อมระบบจองทัวร์ อี-ไกด์ และข้อมูลเชิงลึก โดยใช้ SEO และโฆษณาบน Google Ads และ Facebook เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

๓) การสร้างคอนเทนต์ที่น่าสนใจ ผลิตคอนเทนต์วิดีโอสั้นบน TikTok และ Instagram Reels ที่นำเสนอทั้งความงามของพระ ๙ ส. กิจกรรมเชิงวัฒนธรรม และประสบการณ์นักท่องเที่ยวจริง โดยร่วมมือกับอินฟลูเอนเซอร์ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

๔) การร่วมมือกับภาคีเครือข่าย สร้างความร่วมมือกับบริษัททัวร์ โรงแรม และสายการบิน เพื่อจัดแพ็กเกจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมเสนอสิทธิพิเศษสำหรับผู้ที่สนใจท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณและประวัติศาสตร์

๕) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย จัดงาน Roadshow ในจังหวัดใหญ่ๆ และประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง เพื่อประชาสัมพันธ์ พร้อมเสนอโปรโมชัน Early Bird สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มแรก

๖) การประเมินผลและปรับปรุง ติดตามผลการตลาดผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลบนแพลตฟอร์มดิจิทัล และสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับกลยุทธ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ด้วยแนวทางเหล่านี้ จะช่วยสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ในบริบทวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผลสัมฤทธิ์ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม จากการศึกษาวิจัยเชิงลึกด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิง

ลึก (In-depth Interview) พบว่า ๑. การฟื้นฟูภูมิปัญญาการสร้างพระ ๙ ส ช่างฝีมือรุ่นเก่าอายุเฉลี่ย ๖๒ ปี เริ่มถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชนในชุมชนผ่านโครงการ "ครูพาทำ" สัปดาห์ละ ๒ ครั้ง มีการบันทึกเทคนิคพิเศษ ๗ ประการ ที่เสี่ยงต่อการสูญหาย เช่น การผสมดินขาวกับวัสดุท้องถิ่น พบว่าวิธีการปั้นพระแบบโบราณใช้เวลานานกว่าเทคนิคสมัยใหม่ ๒-๓ เท่า แต่ให้ผลงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ๒) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม วัด ๕ แห่งเริ่มนำพระ ๙ ส. มาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมสำคัญเพิ่มขึ้น ๓) เด็กและเยาวชนร้อยละ ๖๘ ในชุมชนแสดงความสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์พระ ๙ ส. มากขึ้น ๔) เกิดพิพิธภัณฑ์ชุมชน ๒ แห่งที่จัดแสดงวิวัฒนาการของพระ ๙ ส. ตลอด ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ๒. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ข้อมูลจากการสำรวจธุรกิจชุมชน ๕๐ แห่ง และการวิเคราะห์รายได้จากการท่องเที่ยวพบว่า: ๑) ผลเชิงบวก รายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น ๒) เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๑๒ ชนิด เช่น พระ ๙ ส. ขนาดเล็ก งานหัตถกรรมลวดลายพระ ๙ ส. ๓) มีการจ้างงานในชุมชนเพิ่มขึ้น ๒๕ ตำแหน่ง โดยเฉพาะไกด์ท้องถิ่นและผู้ผลิตสินค้าที่ระลึก ๔) ปัญหาและข้อจำกัด การกระจายรายได้ยังไม่ทั่วถึง โดย ๖๐% ของรายได้กระจุกตัวใน ๒๐% ของผู้ประกอบการ ฤดูท่องเที่ยวมีความแปรปรวนสูง เดือนสูงสุดมีนักท่องเที่ยวมากที่สุดเดือนต่ำสุดถึง ๕ เท่า ราคาวัตถุดิบเพิ่มขึ้น ๓๐% ในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา ส่งผลต่อต้นทุนการผลิต ๓) ประสิทธิผลของกลยุทธ์การตลาด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลดิจิทัลและแบบสำรวจนักท่องเที่ยว ๓๐๐ คน พบว่า ความสำเร็จ: คลิปวิดีโอเกี่ยวกับพระ ๙ ส. บน สื่อออนไลน์ จุดที่ต้องพัฒนานักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจความสำคัญทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ระบบจองออนไลน์ยังมีปัญหาเรื่องการชำระเงินจากต่างประเทศ การสื่อสารเรื่องข้อจำกัดทางวัฒนธรรมยังไม่ชัดเจนพอ อุปสรรคเชิงโครงสร้าง

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๓๐ ท่าน พบประเด็นสำคัญ: ด้านบุคลากรมีไกด์ท้องถิ่นที่สื่อสารภาษาอังกฤษได้คล่องเพียง ช่างฝีมือรุ่นเก่ากำลังลดลง ในขณะที่ช่างรุ่นใหม่ยังขาดทักษะที่จำเป็นบางประการ ด้านกายภาพ ถนนเข้าสู่ชุมชนบางเส้นทางยังไม่เหมาะสำหรับรถทัวร์ขนาดใหญ่ ที่จอดรถในจุดท่องเที่ยวหลักมีไม่เพียงพอในช่วงวันหยุดยาว ด้านการบริหารจัดการ ขาดระบบติดตามผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจบางครั้งยังไม่คำนึงถึงเสียงของชุมชนอย่างทั่วถึง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าจากการระดมสมองผู้เชี่ยวชาญ ๓ ครั้ง ได้ข้อสรุปดังนี้:

ระดับชุมชน จัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะภาษาสำหรับไกด์ท้องถิ่น พัฒนาระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ที่โปร่งใส สร้างเครือข่ายช่างฝีมือข้ามรุ่น

ระดับจังหวัด จัดสรรงบประมาณพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ

ระดับชาติ ผลักดันให้พระ ๙ ส. เป็นหนึ่งในมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ

การพัฒนาแพลตฟอร์มกลางสำหรับการตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. ควรดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๕.๓.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการจากการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. จังหวัดหนองคายข้อเสนอแนะด้านการวิจัยต่อยอด

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระ ๙ ส. ในบริบทสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของวัสดุดั้งเดิมที่ใช้ในการสร้างพระ ๙ ส.

ระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระ ๙ ส. ในมิติมานุษยวิทยา

๕.๓.๒.๒ ข้อเสนอแนะด้านการเผยแพร่องค์ความรู้

๑) มีการเผยแพร่ผลงานวิชาการผ่าน วารสารวิชาการระดับชาติ

๕.๓.๒.๓ ข้อเสนอแนะด้านนโยบายวิชาการ

จัดสรรทุนวิจัยประจำปีเกี่ยวกับพระ ๙ ส. และ บูรณาการข้อมูลวิจัยเข้ากับนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการเหล่านี้มุ่งสร้างรากฐานความรู้ที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวพระ ๙ ส. อย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การถ่ายทอดวิชาการ และการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างเป็นระบบ

ในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น ทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2) สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับวัดต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อเป็นประวัติความเป็นมาของชุมชมริมฝั่งโขง ในมิติด้านต่าง ๆ
3) ด้านประวัติศาสตร์หนองคาย มีการกล่าวถึงการพัฒนาเมืองตั้งแต่อดีต จากเมืองเล็ก ๆ 4 เมืองริมฝั่งโขง ไปจนถึงการเติบโตและกลายเป็นเมืองสำคัญในยุคต่าง ๆ เช่น ในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ โดยมีเรื่องราวของเจ้าอนุวงศ์และบทบาทของหนองคายในสงครามปราบฮ่อ อีกทั้งยังเล่าถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่นี้ ซึ่งยังคงปรากฏในโบราณสถานและจารึกต่าง ๆ

การประชาสัมพันธ์

วารสารวิชการ ปัญญาปณิธาน ฉบับที่ ๕ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๘ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ภาคผนวก จ

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี)
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕
ภูมิลำเนา	๓๖ หมู่ ๙ บ้านนาทาม ต.นากว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๓ ๙๘๙ ๒๕๑๕
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาการล่วงละเมิดสิกขาบท : กรณีพระฉัพพัคคีย์ ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถนพญานาคและการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ ปี ๒๕๖๔ : ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้านริมสองฝั่งโขง ปี 2565 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปี 2566 การศึกษารสวรรณคดีบาลีในอรรถกถาธรรมบท ปี 2566 ประวัติศาสตร์ริมฝั่งโขง : วิถีชีวิตคุณค่าและกระบวนการสร้างนวัตกรรม สังคมในจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๒. ชื่อ นามสกุล	ผศ.ดร.เจษฎา มูลยาพอ
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘
ภูมิลำเนา	๖๔ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๖๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ๒๑๙ หมู่ที่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐-๔๒๔๙-๕๓๓๓
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท M.A. (Buddhist Studies) University of Delhi, India. : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอริยะสงฆ์สองแผ่นดินพระราชครูหลวงโพนสะเม็ก ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง ปี ๒๖๖๒ : การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปี ๒๕๖๓ : การจัดการศึกษาสหพันธ์เชิงพุทธ ปี ๒๕๖๓ : การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ในจังหวัดหนองคาย ปี 2565 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

	ปี 2566 การศึกษารสวรรณคดีบาลีในอรรถกถาธรรมบท ปี 2566 ประวัติศาสตร์ริมฝั่งโขง : วิถีชีวิตคุณค่าและกระบวนการสร้างนวัตกรรม สังคมในจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๓. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร (สุนนท์)
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๘
ภูมิลำเนา	๙๖๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๖ ๘๘๙ ๔๕๗๘
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาการล่วงละเมิดสิกขาบท : กรณีพระฉัพพัคคีย์ ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถนพญานาค และการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์

	ปี 2565 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปี 2566 การศึกษารสวรรณคดีบาลีในอรรถกถาธรรมบท ปี 2566 ประวัติศาสตร์ริมฝั่งโขง : วิถีชีวิตคุณค่าและกระบวนการสร้างนวัตกรรม สังคมในจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๔. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน (แถวพันธุ์),ผศ.ดร.
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๗
ภูมิลำเนา	บ้านหนองหัวช้าง ต.หนองหัวช้าง อ.พรเจริญ จ.บึงกาฬ
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๙ ๒๒๘ ๑๔๘๗
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่มี ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถนพญานาคและการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์

	ปี 2565 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปี 2566 การศึกษารสวรรณคดีบาลีในอรรถกถาธรรมบท ปี 2566 ประวัติศาสตร์ริมฝั่งโขง : วิถีชีวิตคุณค่าและกระบวนการสร้างนวัตกรรม สังคมในจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๕. ชื่อ นามสกุล	นางอิงอร บุตรศรีผา
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๐
ภูมิลำเนา	
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐-๔๒๔๙-๕๓๓๓
การศึกษา	กศม. (การศึกษามหาบัณฑิต) สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษาและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๕๖ ค.บ. (ครุศาสตรบัณฑิต) สาขาวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี พ.ศ. ๒๕๔๔
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๖ รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการพัฒนาไกด์บุ๊คแหล่งเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่กระบวนการยกระดับการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.